

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERMAN BORGSTRUP

EN JOURNALISTS ERINDRINGER

SPREDTE TRÆK AF
EN BLADMANDS OPLEVELSER GENNEM
ET HALVT ÅRHUNDREDE

I kommission:

M. NORMANNS FORLAG

HERMAN|BORGSTRUP

EN JOURNALISTS ERINDRINGER

SPREDTE TRÆK
AF EN BLADMANDS OPLEVELSER GENNEM
ET HALVT ÅRHUNDREDE

I kommission ved

M. NORMANNS FORLAG

1965

FORORD

Da jeg for 4 år siden fratrådte min stilling som redaktør af »Langelands Folkeblad«, havde jeg haft min virkeplads her i 35 år. Tidligere var jeg i henved 15 år redaktør i Vendsyssel og før den tid i 6 år redaktionssekretær i Odense, hvortil jeg kom som 22-årig.

Jeg var med andre ord nu nået op i de alderstrin, da det efter sigende gælder for de fleste, at barndoms- og ungdomsminder begynder at myldre frem fra deres smuthuller i underbevidstheden. Det gav mig lysten til at notere lidt ned, mest for min egen fornøjelse, men vel også i nogen grad med henblik på eventuelle interesserede blandt mine efterkommere.

Da jeg således havde fået begyndt og var nået til de mange spredte notater, gemte breve og periodiske dagbogsoptegnelser, kom også lysten til at fortsætte. Ikke mindst efter de egentlige ungdomsår er der jo sket et og andet, som jeg i min egenskab af bladmand fik lejlighed til at følge og i al beskedenhed være med i. Også herom handler da, hvad der er fortalt i det efterfølgende.

I hvor høj grad det vil kunne interessere andre gør jeg mig ikke overdrevne forestillinger om. Det er jo kun en hverdags-historie som så mange før. Men det har været mig en fornøjelig tidkort at sysle dermed og på den måde genopleve i erindringer et livsløb, som jeg ser tilbage på med taknemligt sind.

Rudkøbing 1965.

H. B.

INDHOLD

Barndom og ungdom

Lidt slægtshistorie	9
Fra barndomsårene	10
I skomagerlære	13
I en brydningstid	14
Min første politiske oplevelse	16
Det kirkelige røre	18
Fremtidsbanen fastlagt	19
På ungdomsskoler	21
Mit bidrag til Det radikale Venstres start	24
Politisk detektiv	26
Eksamen overstået	28

Ved Fyns Venstreblad

Min start som journalist	29
Valgkampen i 1906	31
Hvad dagbogen fortæller	33
Et blad i støbeskeen	34
Da Alberti meldte sig	37
Imellem slagene	39
Et halvt år som ansvarshavende	41
Kalundborg-Roskilde-Aalborg – og så blev det Hjørring	44
På falderebet	45

Vendsyssel Venstreblad

Starten i Vendsyssel	47
Mødet med Vilh. Carlsen	49
Cyklende agitator i fire valgkredse	50
Vendsyssel Venstreblad en kendsgerning	52
Valgforberedelser. – Besøget på Dalum	55
Valget i 1913. – Strålende byrådsvalg	57
Første verdenskrig. – Indkaldelser til Sikringsstyrken	59
Et fristende tilbud, der ikke blev modtaget	62
Fire radikale medlemmer i amtsrådet	64
Medlem af byrådet	65

Kommunale problemer	67
Første valg efter den nye grundlov	69
Madsen-Mygdals hamskifte	71
Indviklet borgmestervalg med lykkelig udgang	73
Endelig driftsbalance og så: – Panikvalget 1920	75
Da de frie kræfters spil skulle afløse »syv magre år«	78
I bladenes trængselsår	80
To redaktører bytter gårde	82
Hvad der lå bagved	84
Afsked med Vendsyssel	86

Langelands Folkeblad

Redaktør på Langeland	87
Dr. Munch og hans vælgere	88
En kredsformand af sjælden støbning	91
Øen med de 15 møller, 15 bøller og 15 kirkesogne	93
Smuk fremgang for bladet	97
Dr. Munchs 25 års jubilæum	100
Byrådsmedlem påny	103
Den store byfest	104
Da Asger Karstensen ville erobre Langeland	105
Den voldsomme bladfejde	108
Da brosagen blev rejst	109
Broplanens endelige vedtagelse	112
Under besættelsen	115
De senere år	118

Efterskrift og noter

Min barndoms redaktør	121
Madsen-Mygdals svarskrivelse	123
Tre digter-skæbner	124
Mit forhold til Heilbuth	126
Minder om en pionerskikkelse	127
Hvad broforbindelsen vil koste	129
Fra sommerudflugternes tid	130

Barndom og ungdom

LIDT SLÆGTSHISTORIE

Mine forfædre har gennem århundreder så godt som alle været indfødte Mønboer. I hvert fald gælder med sikkerhed, at der i de sidste 4–5 slægtled kun har været en enkelt undtagelse fra denne regel. Det var en ung pige, der var født på Fejø og som i begyndelsen af 1800-tallet efter et par års ophold i Norge herfra kom til Møn, hvor hun blev gift med min fars farfar. Hun blev altså en af mine fire oldemødre.

I mange år holdt min slægt til på fæstegårde i de to yderste sogne på Østmøn. Som et markant minde fra den tid har jeg i min besiddelse en gammel skindpung, der vides at have tilhørt en af mine tip-oldemødre, der i sine sidste leveår var aftægtskone på Langemosegård i Borre sogn. Senere flyttede slægten vestpå, hvor erhvervsgrundlaget ændredes til en blanding af mindre jordbrug og håndværk. Mine forældre var født i Elmelunde sogn, og efter deres giftermål 1880 slog de sig ned i *Keldby*, den sidste sogneby før købstaden Stege. Min far, der havde lært skomageriet, startede her sin egen forretning. Og her i Keldby blev jeg født den 11. febr. 1884. Min søster havde set lyset halvandet år tidligere.

Mine forældre var uformuende, så der begyndtes så at sige på bar bund. Men min far var en myreflittig mand og blev hurtigt kendt som en dygtig håndværker. Jeg husker fra min tidligste barndom, at vi en tid havde både en svend og to lærlinge på værkstedet. Far hørte iøvrigt til den type, der kunne tage fat på hvadsomhelst. Foruden sit eget håndværk kunne han både mure, tømre, male og tapetsere, og det var der god brug for i det ret store hus, som var købt formedelst 1600 kr. Det havde tidligere været bryggeri. I et af de mange kælderrum havde han et helt snedkerværksted med alt muligt værktøj. Også indbinding af bøger var han ferm til. I haven havde vi 12–15 bifamilier, der blev passet med omhu. Bihusene var alle af eget fabrikat.

En særlig interesse havde far for at føre regnskab, ikke alene i sin egen bedrift, hvor hver øres indtægt og udgift blev skrevet ned, men efterhånden fik han også med regnskab at gøre både i brugsforening og sygekasse. Senere, men det var efter at jeg var rejst hjemmefra, kom han i sognerådet og blev medstifter af en bank. Hvordan han kom afsted

Mine forældre (ca. 1880).

med alt dette, har jeg tidt undret mig over, da han mindst af alt havde anlæg for at albue sig frem. Far var en stille og fåmælt mand, der ikke havde let ved at give udtryk for sine meninger og endnu mindre for sine følelser. Men han var i alle måder samvittighedsfuld overfor de ting, han fik med at gøre.

Min mor var af sind mere åben og venlig overfor alle, et levende varmhjertet menneske. Det var da også mest hende, vi børn tyede til, når der var noget, der trykkede. Også mor var uhyre flittig. Som yngre havde hun været en dygtig syerske, og hun fortsatte i de første år dette arbejde i Keldby så meget som tiden tillod. Men hun fik jo ellers snart

nok at gøre, da det dengang var skik, at »folkene på værkstedet« både boede og spiste i mesterens hjem.

– Endnu i min barndom var det ret almindeligt mange steder på landet, at man ved måltiderne langede til det fælles grødfad og dypede i det fælles smørhul. Det blev dog hos os ret tidligt ændret, så hver fik sin egen tallerken. Som morgen-måltid fik vi hver dag hele året rundt kogt sild til fedt-mellemader. Det var den gang lige så almindeligt på Møn som »stegeflask« på Langeland. Silden blev indkøbt i august-september og nedsaltet i store kar, så man havde nok til hele året.

FRA BARNDOMSÅRENE

Min skoletid fra begyndelsen af 90erne skal jeg gå let henover. Sandt at sige blev det ingen succes i de første år, da jeg ikke slægtede mine flittige forældre på. Det var jo i lektie-terperiets (og spanskrørets!) tidsalder, og jeg havde dengang mere sympati for narrestreger end for de mange salmevers, skriftsteder og lange geografi-remser. Senere indtraf dog en lykkelig vending, så jeg fik fuld oprejsning det sidste par år af skoletiden.

Min søster havde altid haft en høj stjerne hos lærerfamilien. En tid var hun hos dem som barnepige, og jeg husker, hun en dag var hjemme

for at præsentere børnene for mor. Det var to smådrengene, hvoraf den mindste lå i barnevognen. Han blev senere lærer i Keldby efter sin far. Den største, som hun havde ved hånden, blev også lærer. Ham traf jeg ofte mange år senere, da han var blevet folketingsmand på Lolland. Det var den nu afdøde førstelærer *Svend Jørgensen*, Toreby.

Selv om min far efterhånden fik en helt god forretning, blev det dog aldrig til stort mere, end hvad der var almindeligt for en landsbyhåndværker i de tider. Der måtte passes på i alle måder, og vi måtte alle hjælpe til. Jeg havde allerede tidligt forskellige job hos en nabo-gårdmand, om sommeren i høsten og om efteråret og vinteren bl. a. med at køre »heste-omgang«, som vi kaldte det. Det gav 25 øre i kontanter plus kosten. Et andet lidt ekstraordinært job gik ud på, at jeg skulle følge en blind kurvemager de ca. 4 km til Stege og rundt i butikkerne, når han skulle på indkøb. Det var ikke altid behageligt, da der både skulle passes på vejtræerne og på de køretøjer, vi mødte. Men også det gav 25 øre for en tur.

Og en sådan skilling var jo mere værd dengang end nu. Jeg husker, at min søster og jeg hver fik 25 øre af far, når vi skulle til oktober-

Mit barndomshjem.

marked i Stege. Vi fik altid denne kapital et par dage før, så vi kunne nyde forhåndsglæden ved at lægge budget: F. eks. 10 øre til »Lykkens pose« (gevinst hvergang!), 10 øre til et eller andet mystisk telt og 5 øre til en stor honningkage.

Det helt store, hvad angik fortjeneste, var dog, at vi i flere år havde en halv td. land sukkerroer at passe: Tre gange rensning om foråret samt optagning og topugning om efteråret. Det gav 30 kr. til deling, en god hjælp til tøj.

Fornøjelser, der kostede penge, blev der ikke meget af, hvad vi dog aldrig følte som et savn. Mine forældre var begge alsidigt interesserede, så også vi børn blev optaget deraf. I vort hjem holdt vi »Møns Folkeblad«, som vi ganske vist var sammen med fem andre familier om. Men vi fik bladet først, da vi boede ved begyndelsen af landpostens rute. Det blev så studeret om formiddagen, hvorefter det blev bragt op til smeden, derfra videre til en sadelmager og en møllebygger og næste dag til to gårde i den anden ende af byen. Det sidste sted blev bladene samlet og ved kvartalets slutning lagt i seks lige store bunker til fordeling. Videre holdt vi »Aftenposten« for at kunne følge med i livet i hovedstaden, hvor vi havde en del familie, der undertiden kom på besøg om sommeren.

Men også af bøger havde vi en del, både af Ingemann, Bjørnson og andre kendte navne. En bog, der tidligt optog mig meget hed »Arbejder, Bankier og Baron«, eventyret om den i 70'erne berømte sadelmagersvend, der fik borgerskab som veksellerer, blev medstifter af Landmandsbanken og købte sig en baron-titel i San Marino. Selvom samme »Baron Gedalia« jo sluttelig gik nedenunder og hjem (ved finansiering af jernbaneanlæg), var det et eventyr, der satte fantasien i sving.

Det var dog først Gyldendals storslåede tidsskrift »Frem« i dets første form fra 1897 og fremefter (redigeret af *Jul. Schiøtt*), der for alvor satte skub i læselysten. Det abonnerede min far på fra begyndelsen, og vi modtog her efterhånden en guldgrube af betydningsfulde værker af både skønlitteratur og videnskabelig oplysende art. For mit vedkommende skete dette på det heldigst mulige tidspunkt, og jeg er villig til at skrive under på, at næppe noget forlag på et kortere åremål har øvet en værdifuldere indsats til oplysning for menigmand end hvad Gyldendal præsterede i disse år.

I modsætning til de fleste småfolks børn dengang fik min søster og jeg også lejlighed til at se os om »udenfor havegærdet«. Bl. a. var vi flere gange på besøg hos familierne i København. Rejsen foregik pr. skib fra Stege til Kvæsthusbroen og kostede en 2-krone for hver. Jeg har min »dagbog« fra den første af disse ture. Det fremgår heraf, at Runde

Tårn, Zoologisk Have og Thorvaldsens Museum stod for barnefantasien som de tre hoved-seværdigheder.

Der kunne i vort sogn som vist så mange andre steder dengang spores en vis rangforordning, både mellem børnene og navnlig senere blandt de unge, en forskel på gårdmandsbørn og børn fra håndværker- og arbejderhjem, især for pigernes vedkommende. Min søster og jeg havde ligesom et privilegium her. Vi kunne føle os hjemme og blev vel modtaget i begge lejre. Men jeg husker fra de senere år, at det pinte mig noget at se, hvorledes f. eks. ved festlige sammenkomster i gymnastikforeningen gårdmandsdøtrene klumpede sig sammen i den ene side af salen, medens småfolks børn holdt til i den anden.

Af denne grimme uskik er der næppe meget tilbage. Nutidens ungdom har efter min opfattelse en videre horisont, end man havde dengang. Den livligere forbindelse mellem jævnaldrende fra alle samfundslag, på skoler, rejser og i sportslivet, har bidraget til, at man nu også vurderer efter en anden målestok end den, der fortrinsvis regnede med forældrenes hartkorn og sociale stilling.

I SKOMAGERLÆRE

Det var ret almindeligt dengang, at håndværkersønner skulle følge i faderens fodspor og til sin tid føre forretningen videre. Således var da også min fars indstilling. Og da det var et problem, der lå udenfor diskussion, måtte det jo også skønnes naturligt, at jeg fik begyndt i tide. Allerede fra mit 12. år blev jeg sat i arbejde på værkstedet, hvor der i forvejen var to lærlinge. Foreløbig kunne jeg dog kun være med her hver anden dag, når jeg ikke skulle i skole. Den måtte jo ikke forsømmes. Tilmed havde den først nu begyndt at interessere mig.

Tilværelsen som skomagerlærling havde ikke i 90'erne ændret sig stærkt fra tidligere tider. Det fik jeg lejlighed til at konstatere, da jeg for en del år siden læste, hvad *J. A. Hansen* (Bondevennernes fører og Langelands første folketingsmand) har fortalt om *sine* oplevelser på faderens værksted i Rudkøbing. Dog var der ikke hos os noget, der hed korporlig revselse (eller tvungen kirkegang!). Men arbejdstiden var lang, fra tidlig morgen til kl. 10 aften med kun en halv times »mørkning«, hvor man kunne gå ud bag husets gavl og trække frisk luft, inden lamperne skulle tændes.

Når min far var tilstede på værkstedet, var alt stille som i en kirke, bortset fra hammerslagene. Ikke ét ord blev der mælet. Hvad der absolut

skulle siges, blev nærmest hvisket. Min far havde en mærkelig evne til at sætte sig i respekt blot ved sin tilstedeværelse. Men så snart han var borte, blev der liv og glade dage, fløjtet og sunget, fortalt historier og diskuteret, alt dog mens arbejdet gik sin gang. Navnlig var ældste lærling en mester til at fortælle eventyr og gengive hele romaner om indianere og røvere fra læsning i »Revue«. Skænderi og ligefrem slagsmål hørte til sjældenhederne, men kunne indtræffe, som regel da om rent ubetydelige ting. Det hændte, at far da pludselig viste sig i døren, så var stilheden genoprettet, og inden han var gået igen, var striden som regel glemt. – Det var heller ikke så godt, om den varede ved til fyraften, da de to store knægte delte seng, der stod på selve værkstedet. Så blev der klammeri om dynen.

Naturligvis blev det hele ikke taget så strengt for den mindreårige 3. lærling, der jo var »mesters søn«. Da jeg var henad de 14 år var jeg dog nået så vidt, at jeg kunne udføre de mindre besværlige reparationsarbejder. Jeg blev da »lånt ud« i nogle måneder til min farbror, der også var skomager, men ikke havde fremmedmedhjælp. Jeg gik så hveranden eftermiddag, når jeg kom fra skole, de ca. 4 km derud og hjalp til på hans værksted til kl. 10. Derefter krøb vi i den fælles seng i hans lille sove-gemak. Skønt han var ungkarl, havde han været så forsynlig at sikre sig en dobbeltseng (med halm i bunden og undertiden en lille mus, der peb ynkeligt, når den blev klempt!) Næste dag fortsattes så til aften, da jeg skulle hjem og læse lektier.

For hjælpen fik jeg foruden kosten et aktiebrev på 10 kr. i sognets nye forsamlingshus, der blev bygget det år. Det var mit første værdipapir. Det gav dog aldrig udbytte, hvad heller ikke var forudsat, så jeg var lykkelig, da jeg inden længe efter fik det afsat til pari kurs til en ny mejeribestyrer, der var kommet til egnen.

I EN BRYDNINGSTID

Da jeg i 1898 blev konfirmeret, var jeg altså et godt stykke på vej med læretiden som skomager. Allerede på det tidspunkt var jeg dog inde på, at det skulle have en ende hermed, da jeg hverken havde lyst eller mente, det kunne føre til noget. Men hvad så? Jeg følte en brændende længsel efter at komme ud og opleve en større verden, og jeg byggede mange luftkasteller. Dog stadig uden nogen klar forestilling om, hvad mine oplevelser skulle gå ud på. I de nærmest følgende år gjorde jeg flere forgæves forsøg på at få en samtale med min far derom. Men far havde jo sine tanker om, hvad der skulle være min fremtidsbane og fandt den

tydeligt nok afstukket. Alt andet skulle der penge til, og hvor fik jeg dem fra?

Jeg havde begyndt at føre dagbog, som jeg har gjort det i flere kritiske perioder senere i livet, og jeg kan her læse om mine kvaler. Der er en egen sammenbidt tone over disse dagbogsblade, en blanding af trods, fortvivelse og lyse drømme om nye tider, der vinkede i det fjerne. Som regel var det om natten, jeg skrev, når arbejdet på værkstedet var forbi og alle andre sov. Det var ofte med sindet i oprør, jeg gik til ro en sådan nat efter at have udløst min sindsstemning i et stykke ungdommeligt filosofi.

Men årene gik, og der kom til at gå adskillige, inden den »nye tid« oprandt, som jeg drømte om. Grundene hertil var flere. Som nævnt havde jeg i mine sidste skoleår taget mig vældigt sammen efter den uheldige start. Og dette skete samtidig med, at jeg var stærkt engageret i alle døgnets timer, også i den tid, der for børn og unge i almindelighed er fritid og hviletid.

Hertil bidrog, at dansk folkeliv netop i disse mine første ungdomsår omkring århundredskiftet var inde i en grotid som måske aldrig før eller siden. Det var de mange »bevægelser«s tid: De unges valgret, fredsbevægelsen, afholdsbevægelsen, husmands- og Henry George-bevægelsen. Desuden det stærke røre om både politiske og kirkelige problemer. Og en hærskere af folkelige foredrag blev holdt rundt om i de mange nystiftede forsamlingshuse. Jeg fulgte efter evne med i det alt sammen, og jeg havde her en god støtte i min mor, med hvem jeg drøftede problemerne. Således løb tiden på en anden måde, end jeg egentlig ønskede, da jeg i den daglige tilværelse på værkstedet mere og mere følte mig som i et fængsel.

En af mine særlige interesser var gymnastiken, og det hørte til mine mange drømmeslotte engang at blive leder af en gymnastikskole. Som 16-årig var jeg Benjamin på et elitehold fra Møn, der optrådte ved et nordisk idrætsstævne i Cirkusbygningen i København. Ligeledes hørte jeg en masse foredrag, cyklede gerne om aftenen en hel mil for at komme til at opleve *Jakob Knudsen*, *Fernando Linderberg* og andre af tidens store.

Især blev jeg også optaget af afholdsbevægelsen, som der i disse år stod megen strid om. Det var en aften, da den geniale agitator og folketaler *William Petersen* optrådte i vort forsamlingshus. Jeg ser ham endnu for mig på talerstolen og hører ham indlede med sine ofte citerede vers:

Jeg synes, vor slægt er så underlig tam,
den føler ej lykke, den føler ej skam,
den virker så middelmådig.
Der er ingen iver i ondt eller godt,
der trædes forsigtigt, hvor andre har trådt,
kun penge kan gøre den gårdig!

Jeg syntes, det var så sandt, så sandt, og lyttede anspændt til sidste vers:

*Så rusk dig dog op af den farlige døs,
gå frem mod et mål, som om fanden var løs,
gør ondt, om du ikke kan andet!
Thi hel're en ond end en sovende træl,
det onde bekæmpes og virker til held,
men sløvhed er mer end forbandet!*

Da sad jeg med blanke øjne og syntes, det var som talt *til mig*. Her ville jeg være med. Jeg fik omgående indmeldt mig i afholdsforeningen i Stege, og året efter fik vi stiftet afholdsforeningen »Håbet« i min hjemby – med den 16-årige som formand!

Den eksisterer ikke mere. Men ikke mange, der erindrer forholdene fra dengang, vil i dag benægte, at afholdsbevægelsen i de tider virkelig var en samfundssag. Det var ikke få familier, der efter at have været langt ude i sumpen blev reddet i land gennem »kampen mod kong alkohol«.

MIN FØRSTE POLITISKE OPLEVELSE

Også den politiske bevægelse optog mig naturligvis meget. Hvordan det kom, kan jeg vanskeligt sige. Min far gik også i denne henseende stille med dørene. Han havde været stemt for forliget i 1894 og gik stadig for at være Bojsens mand – i modsætning til min gamle farfar, der havde været med i Bondevennernes tid og havde lager af I. A. Hansens »Almuevennen« liggende på sit loft. Han var erklæret Hørup'er.

Min første politiske oplevelse stammer fra en valgdag i begyndelsen af 90erne og skyldes farfar. Han skulle til valg og havde da besluttet at slå to fluer med ét smæk, idet han havde en ko, der skulle afleveres i Stege. Den var imidlertid blevet ked af turen på halvvejen, og da han nåede Keldby, fik han mig med, så jeg kunne gå bagefter med en kæp og engang imellem give den et lille rap. Jeg husker endnu tydeligt, at jeg –

efter at koen var blevet vel afleveret – holdt min farfar i hånden, da vi gik gennem mylderet i »Storegade« ned til Torvet, hvor valghandlingen fandt sted. Men dermed hører erindrungen op.

Så husker jeg bedre valget i 1898, da *Frede Bojsen* stillede sig sidste gang. Han havde da som modkandidat fra Reformpartiet en ung mand fra København, daværende redaktionssekretær ved »Politiken«, *Ove Rode*. Og det blev en valgkamp, der vakte en vis opmærksomhed, ikke på grund af stormende møder, tværtimod forløb møderne sagligt og roligt. Men vælgerne så med undren, nogle vist også med mishag, at deres gamle hæderkronede høvding undertiden havde den unge mand med i sin landauer, når han kørte ud til et møde. Ja, det skulle endog være sivet ud, at den unge radikaler engang imellem havde været med hjemme på Rødkilde som Bojsens gæst. Men det kunne da sikkert ikke passe!

Da jeg mange år senere som redaktør i Vendsyssel kørte ud til et møde sammen med Rode, mindede jeg ham om denne historie, som mange stadig mente var en myte. – Nej, det er skam rigtig nok, sagde Rode med et lyst smil. Også jeg mindes jo tydeligt og med stor glæde denne min første valgkamp. Det var ikke alene som gæst, jeg kom på Rødkilde. Det kunne også hænde, når vi en aften efter et møde kom ind på Bojsens kontor, at han da stiltfærdigt gik hen til sin store boghylde og fandt et værk frem, som han slog op i og lagde det på bordet foran mig. Der er her noget, De skulle læse, sagde han så – jeg lagde mærke til i aften, at det har De ikke rigtig fået fat i. – Jo, gamle Bojsen var en *hædersmand*, fastslog Rode til slut med eftertryk.

Ved det følgende valg i 1901 trak Bojsen sig tilbage efter at have repræsenteret Møn siden 1869. Han døde 1926. Hans unge modkandidat fra 1898 havde da i mange år været en af tidens mest indflydelsesrige personligheder, bl. a. som Danmarks indenrigsminister gennem alle årene under den første verdenskrig.

En af de ting, der bidrog til at forme min livsindstilling på den radikale linie allerede i de unge år, var *Jakob Langes* oversættelse af Henry Georges værker, navnlig »Fremskridt og Fattigdom«. Jeg fulgte interesseret med i den gryende husmandsbevægelses fremstød med vedtagelsen af Køgeresolutionen i 1902 og i det politiske røre om skatteproblemerne, da Reformpartiet som sin første store »reform« efter systemskiftet ophævede hartkornsskatterne til fordel for ejendomsskylden. Jeg syntes, de havde ret, der betegnede dette som et utilslørret forsøg på at overvælde byrderne fra de store til de små. Og det gik mange på samme måde. Jeg har altid siden haft den opfattelse, at det nok så meget var skattepolitikken som militæret, der nogle år senere skabte Det radikale Venstre og gav det medbør.

En særlig tilfredsstillelse for mig var det at konstatere, at også min far – som adskillige andre af de »gammelmoderate« – gik udenom Reformpartiet og over til det nye parti, da de så frugterne af »systemskiftet«. Da min far nogle år senere kom i sognerådet, var det husmænd og håndværkere, der satte ham ind.

DET KIRKELIGE RØRE

Endnu en ting må jeg nævne, som optog mig meget i de første ungdomsår. Det var det stærke røre om kirkens traditionelle dogme-forkyndelse, specielt Helvedes-læren.

I Keldby kirke, der er kendt for sine sjældne middelalderlige kalkmalerier, havde jeg ofte i barneårene siddet med grø i sindet og studeret en malende fremstilling af, hvorledes man tænkte sig tilværelsen efter døden. På en strålende regnbue højt over korbuen sidder Vorherre og »skiller fårene fra bukkene«. Til venstre ses Sct. Peter lukke »de salige« ind ad Himmeriges port til lysets herlighed, medens til højre fæle djævle med horn og hale slæber »de fordømte«, sammenbundet med en solid jernlænke, ned i et flammende gab.

Som middelalderlige frembringelser har disse fantasier naturligvis kulturværdi, navnlig også set på baggrund af deres formål dengang de blev skabt. Når turister i dag kommer for at studere kirken, er det svært for de fleste at tilbageholde et lille smil! Men i middelalderen turde ingen smile. Og det var afgjort heller ikke med smil i sindet, når jeg i min barnefantasi tumlede med disse problemer i Keldby kirke.

Men det gav efterhånden stof til eftertanke, hvilket også satte sig spor i den før omtalte dagbog. Jeg var i 15–16 års alderen nået dertil, at jeg måtte gøre oprør mod den gængse udlægning af kristendoms-budskabet, som det lød i kirkerne, og da navnlig mod Helvedes-læren. Jeg fandt det noget nær blasfemisk at tillægge en vis og kærlig Gud – som dog havde skabt menneskene, som de *var* – en sådan grusomhed som at dømme til *evig pine*. Her måtte der være noget galt.

Disse spekulationer fik rig næring, da det kom frem i bladene, at Harboøre-præsten *Anton M. Jensen* var blevet afsat fra sit embede på grund af sine frimodige udtalelser om dogme-forkyndelsen, specielt læren om et evigt Helvede. Jeg talte med min mor derom og forstod, at også hun i sine stille tanker havde haft noget besvær dermed. Det blev åbenbart derved, at mor, der havde læst »Adam Homo« og særlig var optaget af Alma Stjernes dejlige vers, slog op i bogen og viste mig et af disse, som hun var standset ved:

På middelald'rens borge, man fortæller,
stod dansen tit og gildet ovenpå,
mens nedenunder i den skumle kælder
i lænker smægtende de fangne lå.

Sådan sig himmerige mange drømte.
De salige sad højt i herlighed,
mens nedenfor med hylen de fordømte
i mørkets dyb en evig pine led.

Hvo havde holdt det ud i dansens vrimmel,
hvis fangens suk var trængt til borgens sal?
Hvem kunne finde freden i en himmel,
hvor end man troede på en evig kval?

Efter dette talte mor og jeg ofte om disse ting. Fra april 1901 abonnerede vi på månedsbladet »Lys over Landet«, organ for Unitarernes organisation »Det frie Kirkesamfund«, som var stiftet året før med *Uffe Birkedal* som præst. Herigennem kunne vi følge med i den standende strid.

FREMTIDSBANEN FASTLAGT

Som 16-årig sejlede jeg endnu på de vilde vover med spekulationer over min fremtid. For mit arbejde på værkstedet fik jeg 6 kr. om måneden og skulle da holde mig selv med foreningskontingenter og naturligvis fornøjelser af enhver art. Hvordan det gik til, at jeg alligevel nu fik begyndt (i al hemmelighed) at sætte penge i sparekassen, står mig ikke klart. Men det er i hvert fald en kendsgerning (jeg har bogen endnu!), at de første 5 kr. blev sat ind den 7. april 1900, og at der yderligere kom to gange 5 kr. til samme år. Jeg var imidlertid nu blevet helt klar over, at skulle det blive til noget med mine løsrivelsesplaner, skulle der *penge* til, og jeg var meget stolt af de 15 kr. Det ligesom rankede ryggen!

Mere blev det dog heller ikke til foreløbig. Da jeg blev 17, kom lønnen op på 10 kr. om måneden. Men der var jo også stigende udgifter. Jeg var nu også blevet formand for gymnastikforeningen og var stadig ivrig deltager i foreningslivet. Om vinteren besøgte jeg Teknisk Skole i Stege, hvor dog min far betalte.

Imidlertid var der nu sket en anden og meget væsentlig ting. Jeg havde endelig fået en plan for min fremtid at stræbe efter: Jeg ville være *journalist!* Uden egentlig at tænke videre over formålet havde jeg begyndt at sende små nyheder ind til »Møns Folkeblad«, som jeg gennem

årene havde læst med lidenskabelig tilslutning. Indsendelsen skete anonymt. Men så hændte det en dag, at bladet indeholdt en artikel, som jeg ikke syntes om, og jeg skrev da et indlæg derimod og satte *mit navn under*.

Jeg husker endnu, hvor jeg dirrede af spænding, da jeg lukkede bladet op og så mit eget navn. Jeg læste med hjertebanken artiklen flere gange og følte det, som havde jeg begyndt et nyt liv! Det førte imidlertid til, at jeg herefter blev en jævnlig gæst i bladet med alt det nyhedsstof, jeg kunne få fat i fra egnen, ja, endog enkelte referater af møder. Og så en skønne dag modtog jeg en indbydelse til at aflægge redaktionen et besøg, da man gerne ville hilse på den flittige medarbejder.

Dette blev afgørende. Jeg modtog et honorar på 36 kr. for det indsendte stof, et efter mine forhold overvældende beløb, så meget mere som jeg hidtil kun havde følt taknemmelighed for optagelsen og aldrig drømt om, at jeg også skulle have betaling derfor. Fra den dag betragtedes jeg som fast knyttet til bladet som dets lokale medarbejder for egnen.¹⁾

Efter dette var mine spekulationer over fremtiden betydelig forenklet. Jeg var nu helt klar over, at det første fornødne måtte blive at få samlet midler, så jeg kunne komme på en skole og lære noget mere. Dette var den sidste og afgørende grund til, at jeg holdt ud så længe. Men da jeg i 1902 var fyldt 18 år og begyndte at få »svendeløn«, gik det hurtigere. Jeg kunne nu tjene 20–25 kr. om måneden på værkstedet, hvortil kom lidt fra referentvirksomheden. I løbet af et årstid havde jeg ca. 200 kr. på sparekassebogen og lidt ved siden af.

Så kunne jeg ikke styre mig længere. Jeg skrev til *Hadsten Højskole*, hvor der var 5 mdr.s kursus og desuden uddannelse af delingsførere i gymnastik samt mulighed for undervisning i sprog. Samtidig søgte jeg amtsunderstøttelse og fik bevilget 30 kr. mdl.

Og så en skønne dag sprang bomben: Jeg meddelte min far, at nu havde jeg besluttet at tage på højskole. – Hvad mener du at kunne lære der?, sagde far og så alvorligt på mig over brillerne. – Jeg mener, jeg kan få udvidet mine kundskaber, og så er der desuden gymnastikskole. – Det koster *penge!* – Ja, men dem *har jeg*, sagde jeg, og viste ham med en vis stolthed min sparekassebog. – Så var far afvæbnet. Og det var mig en stor glæde, at han tog det med sindsro, vel også nu med en følelse af, at det alligevel før eller senere måtte ende med et nederlag for hans kongstanke. Måske tillige lidt imponeret over, at jeg havde en sådan trumf i baghånden, hvad han næppe havde drømt om.

¹⁾ Henvisning til *Petit-Noter* sidst i bogen.

Allerede dengang var der nok også begyndende tegn på, at der ville komme andre tider for skomageriet. Fabriks-fodtøjet havde så småt begyndt at vise sig. Min far klarede sig efterhånden med en enkelt medhjælper og fik også indrettet en lille butik for færdigsyet. Forretningen lå dog for nær ved købstaden til, at det kunne blive til noget særligt. Han indstillede så bedriften, som så mange andre landsby-skomagere havde måttet gøre det.

I stedet blev far bestyrer af sognets brevsamlingssted, ligesom han i nogle år havde kontordage i den nye bank. Ligeledes blev sognebogs-samlingen og dens udlån flyttet til mine forældres hjem. Og den var her i gode hænder.

– Men den 2. november 1903 gik så for mig turen fra Møn til Jylland, ud til det store eventyr, som jeg ventede, det måtte blive. Og som det jo også blev!

Når jeg i årene senere kom hjem på en lille ferie, slog det aldrig fejl, at jeg hørte min mor sige: Ja, det *var* da alligevel godt, du holdt så stærkt på at du ville rejse. Også far var da på det rene med, at det nok havde været det rigtige.

PÅ UNGDOMSSKOLER

Når jeg havde valgt Hadsten Højskole, var det dels fordi jeg kendte forstander *Nielsen-Svinnings* navn fra det politiske røre, men også fordi der netop her med vinteren 1903–04 startedes en gymnastikskole for uddannelse af delingsførere, og endelig var der ved en nærliggende privat børneskole også startet et kursus i sprog og matematik m. v. Min plan var at komme med i det alt sammen, hvilket også blev tilrettelagt, så det lod sig gøre.

På selve højskolen var der ialt ca. 120 elever, hvoraf ca. en trediedel på den tilsluttede håndværkerafdeling, medens kun 16 deltog i delingsføreruddannelsen. I den særlige undervisning på privatskolen var vi kun 6 elever, hvoraf de 5 var unge 15–17-årige fra Hadsten og omegn. Jeg erfarede senere, at tanken med dette lille hold var, at det skulle være forløber for oprettelsen af en realskole, hvis der viste sig mulighed for at beholde eleverne i 18 måneder. De skulle da til eksamen på Universitetet.

Så vidtgående planer turde jeg jo ikke foreløbig drømme om. Men jeg besluttede dog at følge hele undervisningen her, altså foruden sprog og

matematik tillige verdenshistorie, fysik, zoologi og botanik m. v. Det var jo for mig altsammen nye verdener at trænge ind i.

Selv om jeg var spændt hårdt for, fulgte jeg stadig med stor iver med i livet blandt eleverne på højskolen. Allerede inden jul fik vi startet et elevblad »*Friheden*«, som jeg blev redaktør af. Det udkom en gang ugentlig i et enkelt eksemplar, der blev læst højt ved en sammenkomst om aftenen. Det første nummer af »*Friheden*« har jeg endnu i min besiddelse.

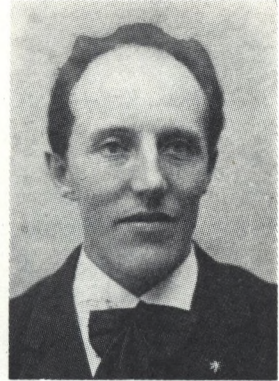
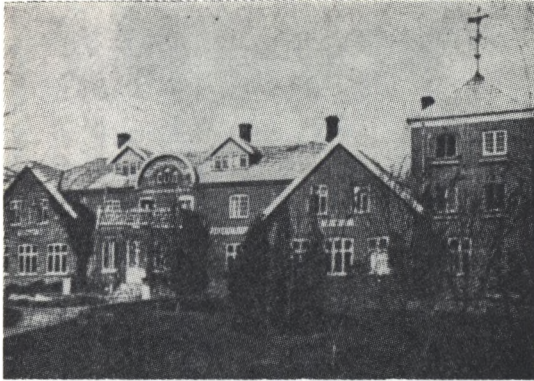
Da jeg i juleferien var en tur hjemme på Møn, havde jeg den store glæde, at min far var helt indstillet på, at jeg burde følge den påbegyndte eksamensskole til ende. Han ville da forstrække mig med de midler, der skulle til og som jeg ikke selv kunne klare. Jeg behøver næppe at tilføje, at det blev en af de lykkeligste ferier, jeg har oplevet.

Hen i marts blev der holdt eksamen i gymnastik-afdelingen, og alle 16 fik udleveret deres beviser som helbefarne delingsførere. Jeg fik aldrig brug for mit, bortset fra at jeg den følgende vinter fik betroet ledelsen af et hold unge piger fra Hadsten og omegn, der en gang ugentlig kom til gymnastik på højskolen.

Jeg havde fået lov til fortsat at blive boende her i den tid, jeg »læste« på privatskolen, og jeg kom således til at opleve både sommerskolen for unge piger, den følgende vinters karlehold og endnu et sommerhold. Jeg betragtedes efterhånden næsten som hørende til familien og havde mange dejlige oplevelser.

Forstander *Nielsen-Svinning* var uforlignelig som skoleleder. Skønt han havde mange gøremål udadtil og var en søgt foredragsholder i vide kredse, blev det hjemlige arbejde aldrig forsømt. Han kunne på sin motorcykel komme langt omkring til aftenmøder og altid være hjemme til sit foredrag efter morgensangen. Og han havde dygtige medhjælpere: For håndværkerafdelingen *Broder Nissen* og for gymnastikafdelingen *P. Lauridsen*. En særlig kraft var den unge teolog *Birger Kjølseth*, der ofte på kammeratlig vis deltog i elevernes arrangementer og vandt alle ved sit friske og fornøjelige væsen. Han havde tillige timer på privatskolen for det nystiftede eksamenshold. Til gengæld havde en af lærerne herfra, *Chr. Glud Konradsen*, der også var teolog, timer på højskolen.

Ikke mindst må jeg med stor glæde mindes privatskolens leder, forstander *J. K. Hansen*, hvis hovedfag var matematik, fysik og historie. Hans fremragende evner som lærer og hans hele fordomsfri personlighed følte jeg mig meget betaget af. Hans lige til at udrede verdenshistoriens problemer har jeg aldrig truffet. Det blev i timerne ofte til vældige per-

Hadsten Højskole og forstander Nielsen-Svinning.

spektiver over udviklingen gennem tiderne og bidrog derved for os elever til også at få enkelthederne i dagens »pensum« fæstnet i bevidstheden.

Men det var jo også nødvendigt med dygtige lærerkræfter, hvis vi efter de 18 måneder skulle klare en præliminæreksamen ved universitetet. Helt let var det ikke på alle områder, da skolens undervisningsmateriel var temmelig mangelfuldt, særlig vedrørende fysik og zoologi, hvor samlinger næsten helt savnedes. Så meget mere gjaldt det om at gå systematisk til værks, og med den lille flok var det muligt at tage hver enkelt individuelt.

– I sommerferien 1904 havde jeg en dejlig cykletur sammen med en kammerat. Vi tog med skib Århus–Kalundborg og cyklede derfra gennem Odsherred (til Willemoes' grav på Odden kirkegård, Vallekilde Højskole, Dragsholm og John Bottwells historiske levninger i Fårevejle kirke), videre til Nordsjælland med Frederiksborg Slot og Kronborg og et lille svip til Helsingborg (vor »første udenlandsrejse«). Turen endte på Møn, hvor der blev lejlighed til at hvile ud.

Også i efterårsferien blev det til en eventyrlig tur, denne gang til Skagen sammen med tre kammerater fra privatskolen. Turen var planlagt som »fodtur med overnatninger i høstakke«, men blev som sådan naturligvis en fiasko. Dels var vejen længere, dels også natterne koldere (i midten af september!), end vi havde forestillet os. Men vi nåede dog derop efter mange genvordigheder, og vi slap også levende hjem igen, selv om vi på hjemturen delvis måtte låne os frem, da det var slut med kassebeholdningen.

Således forløb mit første møde med det kære Vendsyssel, som jeg en halv snes år senere skulle blive så grundigt dus med.

MIT BIDRAG TIL DET RADIKALE VENSTRES START

For alt hvad jeg oplevede af nyt i disse begivenhedsrige Hadsten-år glemte jeg ikke min politiske interesse. Også i denne henseende var det et godt sted, jeg havde slået mig ned. Ikke mindst i politisk henseende var jo disse år efter systemskiftet en meget bevæget periode, og Hadsten Højskole var gennem sin forstander kendt som et af centrene for den »uro i Venstre«, der førte til reformpartiets sprængning.

Inde på rigsdagen havde foreløbig den radikale fløj af partiet skilt sig ud og under førerskab af *C. Th. Zahle* dannet »*Folketingets Venstre*«. Og naturligvis fulgte jeg levende med i alt dette.

På vinterskolen 1904–05 holdt eleverne »folketingsvalg«, og jeg var her opstillet som kandidat for det nye »parti«. Formentlig dets både første, sidste og eneste. Få måneder senere blev jo ved det første landsmøde i Odense navnet ændret til »*Det radikale Venstre*«. Jeg blev valgt med 40 af de afgivne stemmer, medens min nærmeste konkurrent, en repræsentant for Reformpartiet, kun fik 26.

Også en anden lille triumf kunne jeg notere. Sådan følte jeg det i hvert fald, da jeg nogen tid efter sendte en lang artikel til »Frit Ordskifte« (organ for »De unges Valgret«) og fik den optaget på fornem plads i spidsen af bladet. Artiklen indeholdt en skarp fordømmelse af »Reformpartiets svigten«. Den blev i et følgende nummer imødegået af en anden ung skribent, *Søren P. Quist*, dengang elev på »Vejle Amts Folkeblad« (senere mere kendt som redaktør af »Fyns Tidende«!). Diskussionen fortsattes i flere numre.

Så skete der en dag noget, som ganske overraskende – om end kun for et enkelt døgn – næsten som førte mig helt ind i centrum af de storpolitiske begivenheder. Det blev til gengæld et bevæget døgn.

De forskellige kredse, der arbejdede med planer om et nyt venstreparti, bestod foruden af rigsdagsgruppen »Folketingets Venstre« og »Den radikale Klub« i København (mænd som *Ivar Berendsen*, *Age Friis*, *P. Munch* og *Ove Rode*) tillige af repræsentanter rundt om fra landets egne, hvor »uroen« særlig var mærkbar (Vendsyssel, Holbæk amt, Langeland osv.). Ved et møde i København den 20. februar 1905 blev de spredte tråde samlet. Mødet, der åbnedes af *P. Munch*, valgte et forretningsudvalg med vendelboen *Jørgen Hald* som formand, direktør *Heilbuth*, København, som leder af »Venstres Kontor« og endnu en række kendte navne, hvoriblandt den ildfulde forstander for Hadsten Højskole, *Nielsen-Svinning* (fra Fyns stift: Købmand *P. A. Kruuse*, Odense, og gårdbestyrer *A. Keilgård*, Langeland).

De otte, der startede »Folketingets Venstre«. - Siddende: Fogtmann og Zahle. - Stående: Slengerik, Alfr. Christensen, Kristiansen-Beder, Petersen-Annise, Krabbe og Kr. Pedersen. - De efterfulgtes få dage senere af Rørdam, Poul Christensen, Jensen-Onsted, Doose og Anton Jensen, Faxe, samt (som løsgængere) Herman Trier og Deuntzer.

På mødet blev der vedtaget et af red. *Bransager* forfattet opråb, som det var tanken at udsende, så snart de fornødne underskrifter fra »samlige landets 114 valgkredse« var tilvejebragt. Og det gik forholdsvis rask hermed. Men i den sidste ende kneb det særlig i Jylland. Og da man nåede nogle dage hen i april og opråbet skulle ud, var der endnu *to kredse tilbage!*

Og her var det så, jeg lille mand kom ind i billedet. En søndag eftermiddag, jeg kom hjem fra en tur i byen, kom fru *Nielsen-Svinning* løbende imod mig og så meget bekymret ud. I en fart fik hun fortalt, at der for et par dage siden var kommet meddelelse fra *Heilbuth* til hendes mand, at nu var alle kredse dækket med underskrifter undtagen *Holstebro* og *Hurup*, der absolut måtte med. *Nielsen-Svinning* var imidlertid på foredragsrejse. Og nu var der lige kommet et telegram, som hun viste mig:

»Send endelig en mand afsted på vor regning og skaf mindst en underskrift fra hver kreds. Telegrafér navnene senest i morgen, mandag, kl. 12.«

Hvad *skal* jeg dog gøre, sagde fru N.-Sv. dybt fortvivlet. Jeg kender ikke et menneske deroppe. Kan *du* påtage dig det?

POLITISK DETEKTIV!

Af hvad der videre skete erindrer jeg kun, at jeg fik udleveret en mappe samt Bransagers opråb i en stor gul konvolut med påskrift: »Strengt fortroligt«. I skolens køkken fik jeg desuden en solid pakke smørrebrød med i mappen. Og ikke længe efter sad jeg i toget, der skulle føre mig over Langaa-Viborg til Holstebro.

Først da jeg sad i kupeen, fik jeg tid til at tænke nærmere over, hvad det egentlig var for et næsten håbløst foretagende. Hverken i Holstebro eller Hurup kendte jeg en levende sjæl. Kun havde jeg for Holstebro fået noteret navnet på en bogholder, som fru N.-Sv. mente, hendes mand engang havde været til et møde sammen med. Men hvor han boede, eller om han var radikal og i så fald ville vedkende sig, at han var det –?

Nå, men det gik jo nok! Som 20-årig er man ikke pessimist. Jeg syntes under alle forhold, at det var mægtig spændende og følte en vis stolthed over, at jeg ved skæbnens gunst havde fået tildelt en sådan mission, af betydning for selve starten af det parti, som jeg var sikker på altid ville være mit.

Og naturligvis *gik* det! Jeg kan endnu i dag gribe mig selv i tvivl om, at det er rigtigt. Men kendsgerningerne foreligger. En udførlig beretning om den eventyrlige tur ville føre for vidt her. Men sagt i korthed: Jeg kom til Holstebro henad kl. 11 om aftenen og fik mig spurgt frem til den nævnte bogholder. Han var ugift og boede sammen med sine forældre. Men desværre var han samme dag rejst til Aarhus!

Det var moderen, der oplyste dette, da hun lukkede op. Hendes mand var gået i seng. Efter en længere parlamenteren, der foregik i soveværelset, fik jeg ud af dem, at sønnen havde en ven, cand. phil. *Aakesen*, der »vistnok nærrede samme politiske anskuelse«. Han boede ude i villa-kvarteret.

Jeg fortsatte så jagten, idet jeg på gaden fandt en mand, der kunne vise mig vej til hr. Aakesens villa. Her var alt lukket og slukket. Det var jo nu blevet et stykke over midnat. Da der ikke var dørklokke, fandt jeg vej til, hvor der kunne tænkes at være soveværelse, og bankede på ruden. Lidt efter sås lys, og hr. Aakesen tren frem i døren i pyjamas. Og han var ikke af dem, der gjorde lang snak. Da jeg efter et par forsigtige forespørgsler kom frem med mit ærinde og viste ham opråbet, var han straks med. Det ville han med glæde underskrive og sagde tak til!

Dermed var det halve af min opgave løst. I nattens mulm fandt jeg tilbage til byen og til et mindre hotel i nærheden af banegården. Kl. var nu over 2, og jeg skulle videre kl. 5,20. Men jeg betalte forud og blev forsynet med et vækkeur og en nøgle til gadedøren.

Og så gik turen mod det næste mål, stationsbyen *Hurup*, som jeg efter at have passeret Limfjorden nåede lidt over 8. Og den formiddag, der nu fulgte glemmer jeg aldrig.

Hurup var en gammel Højre-kreds, og jeg erfarede snart, at enhver antydning af samtale om politik blev mødt med mistænksomhed. Jeg forsøgte mig både hos en købmand, en håndværker, en læge og hos en kioskejer, men overalt med samme negative resultat. Da jeg næsten var ved at opgive, fik jeg pludselig en idé: Jeg gik ind på postkontoret ved

P. Munch.

Bransager.

Ove Rode.

stationen og bad stilfærdigt en ung dame sige mig, om der var nogen abonnenter på »Jysk Morgenblad« i Hurup.

Egentlig var det et næsvist spørgsmål, da dets besvarelse stred mod den unge dames diskretionspligt. Det vidste jeg nu ikke dengang. Og lykkeligvis vidste hun det heller ikke, idet svaret kom omgående: »Jo, lad mig se, der er da en enkelt. Det er dyrlæge *Jørgensen*. Han bor på højre hånd et stykke ude ad Vestervig-vejen«.

Jeg kunne have omfavnet den unge dame! Men jeg havde jo andet at tænke på. Min idé var den, at hvis der i denne by fandtes en abonnent på *Helge Hostrups* nystartede »Jysk Morgenblad«, så måtte han bestemt være radikal. Og det slog jo også til. Endnu en lille tid måtte jeg på pinebænken. Det viste sig, at dyrlægen var kørt i praksis. Men han ventedes hjem snart. Og da han kom, satte han uden et minuts betænkning sit navn ved siden af hr. Aakesens!

– Klokken var 11½, da det skete. Det havde altså taget 3½ time at styrte rundt her uafbrudt som en slags politisk detektiv. Men målet var nået. Jeg konstaterede, at der endnu var et lille kvarter til kl. 12, da jeg

nåede tilbage til stationen for at få telegrammet afsendt til dir. Heilbuth. Det kom kort til at lyde:

»For Holstebrokkredsen: Cand. phil. O. B. Aakesen.
For Hurupkkredsen: Dyrslæge A. C. Jørgensen.«

Æren var reddet! Bransagers opråb kunne nu udsendes med bibeholdelsen af vendingen: »fra *samtlig*e landets 114 valgkredse«. Opråbet stod i »Jysk Morgenblad« den 11. april, undertegnet 6–700 navne fra alle egne af landet.

Næppe mange tænkte sig, hvor besværligt det havde været at få de to sidste skaffet tilveje.²⁾

EKSAMEN OVERSTÆT

På privatskolen i Hadsten formede livet sig efterhånden i et stigende tempo. Månederne kunne nu tælles til efterårets prøve ved Universitetet, som både lærere og elever imødeså med spænding.

Da der før sommerferien holdtes eksamen på realskolen i nabobyen Hinnerup, fik vi en fridag og var derovre som tilhørere, da vor forstander havde ment, det kunne være af værdi at få et indtryk af det »grønne bord« og sceneriet, der udfoldede sig ved en sådan lejlighed. Det var dog nu afgjort, at vi kun blev fire til at repræsentere Hadsten i København, idet to unge piger, der havde været med på holdet, af forskellige grunde havde meldt fra.

Om eksamen ved universitetet kan det siges, at den for vort vedkommende forløb overmåde pænt. Forst. J. K. Hansen og ligeledes en af skolens lærere var med derovre og hjalp os tilrette i alle måder, så det næsten kunne siges, at vi holdt skole til det sidste.

Så vidt jeg husker skulle der 66 points til at bestå eksamen og 112 til at opnå udmærkelse. Af de nogle og tredive eksaminander blev 3–4 afvist allerede den første dag, og blandt dem, der kørte løbet til ende, nåede kun fire over 100 points – deraf *tre fra Hadsten!* Vidundere med udmærkelse blev der ingen af. Vore to flinkeste fra Hadsten lå fint i spidsen med 108 og 105, derefter kom jeg selv med 103²/₃. Også vor Benjamin, som lærerne havde været lidt bange for, klarede sig helt pænt med ca. 85. Adskillige, navnlig af privat-kursisterne fra København, kneb sig kun lige igennem nåleøjet med ca. 70 points.

Naturligvis var vi lykkelige over resultatet, og jeg mener ikke, jeg overdriver, når jeg tilføjer, at glæden mindst fordobledes, da vor prægtige skoleleder ved en lille sammenkomst bagefter gav udtryk også for *sin* stolthed og taknemmelighed.

Den eftertragtede eksamensret var hermed indenfor rækkevidde. Inden længe fik Hadsten Realskole også en ny flot skolebygning og efterhånden masser af elever, som den har det den dag i dag.

Nu var jeg altså blevet »præliminarist«! Men *hvad så?* Jo, også med henblik herpå var der sket noget, som jeg kunne takke Nielsen-Svinning for. Han havde i høj grad støttet mig i den plan at søge ansættelse ved et blad. Bl. a. havde han talt med *Nordahl Petersen*, som i disse år var redaktør af »Fyns Venstreblad« i Odense, og resultatet blev, at jeg måtte begynde her i *februar 1906*.

Jeg stod da nu ledig på torvet i ca. fire måneder. Imidlertid var min søster på Møn året før blevet gift med en ung landmand, og de var »udvandet« til Roskilde-egnen, hvor de i nogle år uden fremmed hjælp drev en lille gård på godt en snes tdr. land (senere vendte de tilbage til den fede ø og overtog min svogers fødegård). Men her hos dem blev vi da enige om, at jeg skulle tiltræde som »landvæsenselev« i de fire ledige måneder. Og det blev en vinter, jeg mindes med stor glæde. Min svoger gjorde sit bedste for at lære mig både at pløje, sprede møg og strigle heste og hvad der ellers kunne være at rive i.

I de lange vinteraftener fik jeg også læst en masse, navnlig politik, bl. a. hvad der var udkommet af *P. Munchs* »Det nye Aarhundrede« og de sidste oversættelser af Henry Georges værker. Når en ung mand dengang ville være journalist, var det jo ikke film og sport og den slags, men i første række interesse for samfundsspørgsmål, der drev ham. Og der var stadig store huller i min viden.

– – Da jeg i februar rejste til Odense, følte jeg det som afslutningen på mine egentlige ungdomsår. Jeg var da lige fyldt de 22 og skulle nu for alvor til at prøve kræfter med tilværelsen i et større plan.

Ved Fyns Venstreblad

MIN START SOM JOURNALIST

Det var i alle henseender under ekstraordinære og bevægede forhold, jeg fik min start som bladmand. Politisk var der stærkt røre i alle lejre. Det radikale Venstre, der var dannet året før, stod over for sin første valgkamp hen på foråret. På Fyn stod man dog kun svagt rustet hertil, både organisationsmæssigt og navnlig bladligt. Fyns Venstreblad befandt sig i en regulær krise-periode, svagt økonomisk funderet og med højst 6–700

abbonnenter spredt over landsdelen. Bladet, der var startet i begyndelsen af 90erne som en radikal reaktion mod forliget med Højre, havde en overgang omkring århundredskiftet haft *Slengerik* som redaktør, hvorefter det i nogle år blev bortforpagtet til en kreds af interesserede med møller *Johs. Vejstrup* (den senere landstingsmand) som formand og med forfatteren, cand. phil. *A. Nordahl Petersen* i redaktørstolen. I denne periode var det, jeg meldte min ankomst den 25. februar.

Bladets kontorer var indrettet i to mindre værelser, tilh. en lejlighed på 1. sal i Vestergade, og det blev trykt hos en privat bogtrykker et stykke derfra. Som »ekspedition« fungerede alene en ung dame på 17 år. I redaktionen var foruden redaktøren to unge mennesker på min alder, *Emil Therkilsen*³⁾, der havde været elev i et par år, og *J. P. Vestergaard*, en ung vendelbo, der efter at have været på Køng Højskole havde fået ansættelse året før, men nu skulle rejse sammen med Therkilsen til april. Fra den tid skulle jeg altså være ene med redaktøren og være Therkilsens efterfølger som »redaktionssekretær«.

Jeg skal ikke nægte, at det var med en vis ængstelse, jeg erfarede denne sammenhæng. Tilmed fik jeg af mine kammerater det indtryk, at redaktørens indsats i det daglige arbejde skulle jeg ikke regne altfor meget med, da han tog sig tilværelsen forholdsvis let og ret ofte var på rejse. Det var som regel Therkilsen, der fordelte arbejdet. Og det var der ingen mangel på.

Allerede den første dag efter min ankomst blev jeg sendt til et stort eftermiddagsmøde i »Betania« og til en aftenunderholdning i Fyns Forsamlingshus. Et par dage efter var jeg til politisk møde i Brændekilde, hvor min gamle forstander, *Nielsen-Svinning* talte. Han var opstillet som kandidat i den daværende Verringe-kreds. Jeg arbejdede med referatet til ved 5-tiden den næste morgen!

Den første måned gik for mig næsten alt for hurtigt. Vi tre jævnaldrende kammerater blev under det daglige arbejde rystet godt sammen, så da Therkilsen og Vestergaard rejste til april, blev der jo lidt ensomt på kontoret. De første to dage var redaktøren ovenikøbet bortrejst.

Jeg havde dog nu hverken tid eller følte trang til at grublisere. Nu gjaldt det om at få rollerne fordelt – altså nærmest til mig selv! Og der var allerede dengang mange for en bladmand i den fynske hovedstad. Jeg havde den første dag – efter at bladet var »skåret til« og gået i trykken – både et foredragsmøde om eftermiddagen og en forestilling på teatret om aftenen. Jeg skulle jo nu så at sige være allevegne. Passe både byråds- og amtsrådsmøder, teater- og varieteforestillinger, landbrugs- og skolemøder og de mange arter af generalforsamlinger. Også de

politiske møder var så småt begyndt. En dag var jeg i Kerteminde med *Kejser Nielsen*, en anden dag i Ullerslev, hvor *Borgbjerg* talte.

Der var således nok at tage fat på. Men hvor jeg *nød* det! Jeg havde straks ved min ankomst til Odense begyndt at føre dagbog, hvoraf ses, at jeg i april måned kun havde en eneste aften fri. Da sad jeg på mit værelse i pensionatet og læste Helge Hostrups »Snævre Grænser«.

Hvordan jeg holdt øjnene åbne, forstår jeg ikke, da dagbogen også fortæller, at det næsten altid blev hen på de små timer, inden jeg kunne slukke lyset. Der var jo som oftest lange referater eller anmeldelser – eller begge dele – som skulle gøres færdig først. Og til trykkeriet skulle der ligge manuskript fra morgenstunden.

VALGKAMPEN I 1906

Naturligvis var det helt tosset at overlade en så stor del af bladets fremstilling til en så ung og uøvet. Det syntes min chef dog ikke at regne stærkt med. Han blandede sig kun sjældent i mine problemer. Men han havde jo også sit at passe, dels med økonomien, dels med en besværlig konflikt vedrørende valget.

Der var truffet aftale mellem Det radikale Venstre og Socialdemokratiet om landsalliance, og i Bogensekredsen skulle efter aftalen opstilles en socialdemokrat. Imidlertid havde Nordahl Petersen givet de radikale i Bogense løfte om at stille sig dér, og det løfte ville han holde. Jeg mindes, at *Ove Rode* en dag besøgte os, og der førtes en skarp ordveksling på kontoret. Men Nordahl Petersen ville ikke bøje sig.

Personlig var jeg ikke fri for en lille konflikt med mig selv i dette forhold: Dels måtte jeg finde det uforsvarligt, at redaktøren tog sig sin opgave så let, at han absolut ville være kandidat ved dette meget betydningsfulde valg, når han samtidig havde ansvaret for et blad, der stod på så svage fødder, både økonomisk og med hensyn til redaktionel medhjælp.

På den anden side havde jeg svært ved at værgе mig mod en stille fryd ved udsigten til, at han holdt fast ved Bogensekredsen og blev derude under det meste af valgkampen, så jeg fik de øvrige fynske kredse for mig selv! – Så overmodig kan man være i den alder.

Og jeg tør også nok sige, det blev en valgkamp, der ikke let glemmes. Hvis jeg ikke havde min dagbog, ville jeg ikke tro det rigtigt, at jeg af 26 dage på stribe var til vælgermøde de 23. Bortset fra Middelfart (hvor *Slengerik* var valgt) og Bogense (som redaktøren altså tog sig af) havde jeg faktisk til opgave at »passe« det meste af Fyn.

Og jeg gjorde det så nogenlunde systematisk. Mest interesse ofrede jeg for Verninge (*Nielsen-Svinning*), som jeg håbede skulle give bonus. Jeg var her til 5–6 møder. I Kerteminde (*Kejser Nielsen*), Otterup (*Mads Larsen*) og Højrup (*Deuntzer*) var jeg til 3 møder i hver kreds. Men også i Nyborg, Assens og Faaborg blev det til et møde hvert sted.

Dertil kom de to Odensekredse, hvor *Marott* og *Gustav Bang* tog vældige livtag med *Jul. Wulff* og *Madsen-Halsted*, samt enkelte centrale møder med deltagelse af store kanoner som *J. C. Christensen*, *Zahle*, *Borgbjerg*, *Herman Trier* og flere. Valgkampen sluttede den 26. maj med et vældigt slag i Eksercerhuset med ca. 4000 deltagere og hvor dr. *Munch* var blandt talerne.

Jeg tør ikke benægte, at jeg på det tidspunkt var lidt overkørt. Der var jo ikke dengang noget, der hed begrænset taletid, så møderne trak som oftest ud til henad midnat. Der kunne da fra møder i landkredsene være en lang vej at cykle hjem. Jeg kørte så direkte til kontoret for at få referatet renskrevet, og det hændte flere gange, at det var begyndt at »lyse i øst«, inden jeg var færdig. Jeg lagde mig da på sofaen for at få lidt hvile, til rengøringskonen kom. Jeg skulle så have fat på *dagens* arbejde. Foruden den kreds, jeg havde besøgt om aftenen, skulle der jo også i dagens løb pr. telefon indhentes et kort referat fra de øvrige kredse.

Min dagbog melder dog intet om træthed. Og at det heller ikke kan have været slemt fremgår af, at de tre aftener i valgmanden, jeg lod vælgermøderne passe sig selv, var jeg optaget på anden måde: Af et byrådsmøde, en premiere på teatret og af en stor fjerkræudstilling med efterfølgende fællesspisning og foredrag.

Nej, egentlig træthed var nok ikke det mest fremherskende. Derimod havde jeg efterhånden fået oparbejdet en voldsom spænding. I dagbogen hedder det for 28. maj, aftenen før valget: »Sikken en fest, om vi kunne vinde Langeland, Otterup og Verninge!«

Men ak. Valget viste kun en eneste erobring: *Mads Larsens* sejr i Otterup. Resten blev skuffelse. Da jeg efter den travle valgnat havde været med på posthuset med valgavisen hen på morgenstunden, var det i en nedtrykt sindsstemning, jeg kom hjem og fik fat i dagbogen for at erkende nederlaget: »*En skuffelsens dag – og jeg, der havde ventet mig så meget!*«

Andet og mere står der ikke.

– Ja, sådan endte jo den første bevægede valgkamp efter Det radikale Venstres start. Et slag var tabt. Men som bekendt blev der ret hurtigt efter tid til at vinde et nyt. Ved valget i 1909 steg antallet af mandater fra 11 til 18.

HVAD DAGBOGEN FORTÆLLER

Efter det store valgslag fortsattes på bladet i et noget roligere tempo. Vi havde nu også fået en ung elev, som kunne aflaste noget. I pinsen var jeg på en dejlig to dages cykeltur i Sønderjylland, hvor jeg bl. a. på Skamlingsbanken havde lejlighed til at høre *Bjørnstjerne Bjørnson* tale om »Nordens enhed«. Også et par dages sommerferie på Møn blev der tid til.

Da vi atter var nået frem til februar, gjorde jeg status over, hvad dette mit første år som journalist havde bragt mig. Dagbogen fortæller bl. a., at jeg i de 12 måneder havde skrevet anmeldelser af ca. 40 teater- og varieté-premierer! Det var nu afgjort ikke min stærke side. Mere interesserede de mange foredragsmøder, de store skolemøder og kirkelige møder i Fyns Forsamlingshus og de »populære foredrag«, som dengang holdtes i rådhusalen og på Industrialpalæet. Der var her lejlighed til at høre mange af tidens kendte navne som *Vilh. Andersen*, *Skjoldborg*, *Edu. Lehmann*, *Harald Høffding*, *Herman Bang*, *Georg Brandes*, amtmand *Ullmann* fra Norge osv. Og i Fyns Forsamlingshus gik bølgerne ofte højt, når stridsmænd fra højskole og kirke drøftede tidens åndelige brydninger.

Også Odense radikale Ungdomsforening var blevet stiftet i det forløbne år, den første udenfor København. Og der var allerede i vinterens løb holdt flere møder. Det var som regel i fællesskab med det unge Højre, og vi skiftedes da til at levere indlederen. Der var dengang kun disse to fraktioner af politiske ungdomsforeninger. Jeg husker dog, der en aften meldte sig en ung »reformmand« som deltager. Han stillede sig da nærmest på vor side mod højremændene, hvad vi var ham meget taknemmelige for, da vi kun var en lille flok. Det var daværende seminarieelev *Søren P. Larsen* (senere folketingsmand og en kort tid socialminister).

Selv om jeg var stærkt optaget af de mange møder, fik jeg dog også tid til at læse en del. Det gik jo stadig sådan, at jo mere jeg fik problemerne ind på livet gennem de mange foredrag, der skulle refereres, desto mere følte jeg mine mangler. Af større værker, jeg kom igennem, nævner dagbogen: Bransagers »Den danske Regering og Rigsdag« og »Europas litteratur i det 19. århundrede«. Endvidere tog jeg frejdigt fat på »Filosofiens Historie«, da jeg havde hørt *Høffding* tale!

– Endnu inden mit første år var forløbet, stod det dog klart, at der måtte ske en forandring med Fyns Venstreblad, hvis bladet overhovedet skulle fortsætte. I foråret 1907 var forpagtnings-forholdet udløbet. Og planerne, der drøftedes bag kulisserne, gik dels ud på at få tilvejebragt

den fornødne kapital til videreførelsen, men dels også at få en ny redaktionel leder.

Partiet havde både i Odense og ude over Fyn mange fremstående, dygtige og interesserede folk, der skønnedes villige til at lægge sig i selen for en nyordning, der kunne give bladet rygstød. Som redaktøremne taltes om en ung lærer, *P. V. Elmholt*, der ved organisationsarbejde i københavnske kredse havde vundet sig et anset navn.

Nordahl Petersens dage som redaktør var således talte, hvad han dog ingenlunde tog tungt på. Han havde før sin Odensetid i nogle år været højskoleforstander på Djursland og var en alsidig begavelse med et muntert væsen. Men det stod dog klart, også for ham selv, at den energi og de evner, der skulle til for at drive et blad frem, besad han ikke. Over for mig personlig var han altid elskværdigheden selv. Jeg husker en dag, da han havde hørt forlydent om, at der søgtes ny redaktør: »Ja, jeg skal ikke stå nogen i vejen!« sagde han med et stort smil. »Og De, Borgstrup, bliver jo nok hængende!«

Det blev han forøvrigt på en måde også selv. Efter nyordningen på bladet blev han boende i Odense som leder af byens offentlige læsestue samtidig med at han fortsatte sin skribentvirksomhed, bl. a. med en revideret udgave af »De danske Folkehøjskoler«, som han tidligere havde udgivet. Senere blev han knyttet til Fyns Venstreblad som fast medarbejder med muntre causerier som speciale, og i sine seneste år virkede han som formand for De samv. fynske Turistforeninger, en opgave, som han røgtede med stor dygtighed.

Her fik jeg påny lejlighed til at samarbejde med ham i nogle år, efter at jeg ca. 20 år senere var flyttet til Langeland.

ET BLAD I STØBESKEEN

Fyns Venstreblads rekonstruktion skete den 28. marts 1907 ved et møde på »National«. En kreds af interesserede fra by og land vedtog her under ledelse af overretssagf. *Jens Rasmussen* at danne et nyt selskab til at føre bladet videre. Aktiekapitalen fastsattes til 25.000 kr., og *P. V. Elmholt* blev antaget som redaktør. Elmholt var selv taler ved mødet og henrev forsamlingen til begejstring ved sin veltalenhed og hele energiske fremtræden. De første 10.000 kr. var tegnet forud, og yderligere 10.000 blev tegnet på selve mødet.

Alle opfattede dagen som en festlig indledning til en ny æra. Det gjorde jeg også, da Elmholt efter mødet meddelte mig, at jeg var blevet

Fyns Venstreblad i hjørnet ved »Sct. Knud«.

varmt anbefalet af flere og at han håbede, alt foreløbig kunne gå som hidtil.

Det var dog ikke uden med en vis spænding, jeg imødeså hans overtagelse af redaktionen, der fandt sted nogle dage ind i april, og spændingen blev ikke mindre, da han viste sig i følge med en nyantaget medarbejder, en ungdomsven fra København ved navn *Bjørn Sevaldsen*, der en kort tid havde været reporter ved »Politiken«. Jeg mindes Sevaldsen fra den første dag, da han kom ind på redaktionen som en stormvind i livlig disput med Elmholt om et politisk problem og straks satte sig til at skrive en artikel, der var færdig på få minutter.

Det var en start i et tempo, der imponerede mig. En dæmrende ængstelse for, at jeg nu skulle skubbes ud, viste sig dog hurtigt ubegrundet. Elmholt havde straks forstået, at der ville blive nok at gøre for os alle. I løbet af få dage havde vi talt os til rette om arbejdets fordeling i store træk og med fuld tilfredshed hos alle.

Sevaldsen skulle overtage byrådet, teatrene og iøvrigt alt vedr. byens forhold, politireportage, interviews osv., medens jeg beholdt amtsrådene, landbrugsstoffet og forholdene udenfor Odense som domæne, derunder også hovedparten af mødevirksomheden i Fyns Forsamlingshus og Højskoleforeningen. Elmholt skulle fortrinsvis hellige sig det politiske stof og iøvrigt administration og agitation gennem mødevirksomhed.

Jeg følte mig meget lykkelig over denne ordning. Ikke at der blev

mindre at bestille. Der kunne stadig blive rigeligt for os alle. Men hvor var det dejligt nu i højere grad at kunne ofre sig for opgaverne, så man i hvert fald selv syntes, at arbejdet blev udført nogenlunde tilfredsstillende. Det havde ikke været muligt før.

Jeg beundrede i smug mine to jævnaldrende arbejdsfæller ved bladet. Elmholt var kun 24 år, Sevaldsen endda kun 22, et år yngre end jeg selv. Og de havde så godt som ikke været på en redaktion før. Ikke desto mindre tog de straks fat på bladets problemer, som havde de aldrig bestilt andet! Jeg syntes, det hele gik så let for dem. Men min beundring var uden nogen art af misundelse. Jeg havde altid betragtet livet som en skole, hvor jeg stadig havde meget at lære, og jeg frydede mig over, at der her gennem et inspirerende samarbejde åbnede sig nye muligheder.

På bladet gik dagene som en fest med liv og arbejdsglæde under Elmholt's dygtige ledelse. Både her og på talerstolen ved de mange møder i oplandet følte hans lille tætte personlighed som en udstråling af energi, der uvilkårligt forplantede sig til hans omgivelser.

Kort efter hans overtagelse af bladet flyttedes til nye og større lokaler i en ejendom, Vestergade 66, lige for Kongensgade og nabo til »Sct. Knud«. Det var her, Fyns Venstreblad fik til huse i mange år og kom til at opleve sin egentlige glanstid.

Der kom også hurtigt endnu et nyt navn i redaktionen, en kendt Odense-journalist *Aage Juul*, der havde byreportage som særligt speciale og yderligere bidrog til at skabe opmærksomhed om bladet i byen, hvor det før havde været ret upåagtet.

Med Bjørn Sevaldsen blev det indledede samarbejde desværre kun kort, idet han døde i en ung alder. I oktober 1907 blev jeg indkaldt som soldat og var borte i et år, og da jeg vendte tilbage, var der igen en ny mand at samarbejde med. Det var den unge *Niels Hasager*, der senere skulle få et kendt navn i dansk presse. Skønt dengang kun 22 år havde han allerede været bladmand i tre år, bl. a. et år hos Bernild i Hillerød. Han var således helbefaren, og han havde i sjælden grad den fødte jorurnalists skarpe øje for dagens nyt, når det gjaldt at opspore problemer, der kunne behandles i bladet og vække opmærksomhed om dets tilstedeværelse.

Hasager, der i det væsentlige havde overtaget Sevaldsens opgaver, blev i en lang årrække en værdifuld kraft for bladet. Han var der helt til 1918, da han rejste til København og blev *Rodes* højre hånd ved »Politiken«, senere selv dette blads chefredaktør og bl. a. i mange år formand for Danske dagblades Fællesrepræsentation.

DA ALBERTI MELDTE SIG

Årene 1908–09 blev i mange henseender en bemærkelsesværdig periode. Da jeg som nævnt i det første af disse år var inde for at »springe soldat« (ved feltartilleriet i Baadsmundsstræde), fik jeg jo begivenhederne noget på afstand. Men jeg fulgte naturligvis med så godt jeg kunne. Fra Fyns Venstreblad havde jeg løfte om at måtte vende tilbage, når indkaldelsen var overstået.

Politisk var luften i 1908 sprængfyldt med røret omkring *Alberti*, den mægtige justitsminister i J. C. Christensens regering, der mere og mere åbenlyst blev sigtet for uregelmæssigheder. Navnlig Ove Rode, Borgbjerg og den konservative prof. Birch var pågående, og hen på sommeren lod J. C. Alberti gå af med udnævnelse til geheimekonferensråd – som tak for hans store fortjenester!

Men det blev jo kun en stakket frist. Jeg mindes, som var det i går, den dag da Alberti meldte sig selv. Jeg var netop den 8. september på min den gang daglige tur med ordonnans-tasken på vej fra Christianshavn til Frederiksberg Allé, hvor kaptajnen boede, da jeg på Vesterbrogade pludselig hørte høje råb og så sammenstimlen af mennesker omkring labdbude, der uddelte løbesedler.

Som lovydig soldat var det min pligt at gå langt udenom. Men dette var dog for meget for en ung journalist! Og da jeg opfangede råbene: *Alberti har meldt sig! Alberti har meldt sig! Svindel for mange millioner!* – da måtte også jeg hen i stimlen og sikre mig en løbeseddel.

Jeg husker også tydeligt, hvordan folk reagerede. Nogle stod blege af chok'et og læste om og om igen. Andre himlede op og gav sig i ivrig snak med dem ganske ukendte mennesker. Alle følte sig rystet over det utrolige, der var sket.

Det gjorde jeg også, mens jeg skyndsomt ilede videre med ordonnans-tasken.

– Efter Albertis fald blev der straks udskrevet suppleringsvalg i Køgekredsen til afholdelse i den følgende måned, og ved et lykkeligt tilfælde fik jeg også dette med. Det traf sig så heldigt, at jeg skulle hjemsendes fra tjenesten et par dage før valget og efter et besøg på Møn tilbage til Odense selve valgdagen. Jeg gjorde da ophold i Køge og fik her lejlighed til at overvære valghandlingen på torvet, hvor *Niels Bransager* stod på tribunen som Det radikale Venstres kandidat.

Bransager, der var redaktør af »Venstres Fbl.« i Ringsted, var som før omtalt en af Det radikale Venstres grundlæggere og ubestridte førstemænd, fremragende både som skribent og som taler. Han havde været opstillet i Køge i 1906 og fik da 1330 st. mod Albertis 1419. Denne gang

valgtes han med en betydelig majoritet, og ligeledes blev han genvalgt i 1909. Men desværre måtte han allerede det følgende år udtræde af Folketinget på grund af en fremskreden tuberkulose. I 1915 døde han, kun 41 år gl.

Alberti så jeg kun en enkelt gang, og det var mange år senere. Ved domfældelsen i 1910 fik han 8 års tugthus, men i 1917 blev han betinget benådet for resten af straffetiden, og boede da i sine sidste år i København, hvor han døde som 80-årig i 1932. – Enkelte rejser foretog han dog i de første år efter løsladelsen, og det var på en af disse, jeg en sommerdag i begyndelsen af tyverne så ham på en spadseretur i klitterne ved Lønstrup. Han var her som gæst hos indehaveren af et kendt reklamebureau, som havde sommerhus deroppe.

Han var da synlig præget af årenes indespærring. Det var ikke længer det robuste fysiognomi, som man kendte fra billeder i bladene. Men han var dog let kendelig ved sin særprægede skikkelse, det svære korpus på forholdsvis lange og tynde ben, som karikaturtegnerne altid havde været så glade for.

Albertiaffæren fik som bekendt vidtrækkende konsekvenser. J. C. Christensen, der efter den almindelige mening altfor længe havde holdt hånden over storsvindleren, måtte gå af og overlade regeringen til den moderate fløjs fører, *Neergaard*. Denne gjorde et mislykket forsøg på at løse forsvarsspørgsmålet (de »fremskudte forter«). Og så kom valget i 1909, ved hvilket Det radikale Venstre vandt sin første store sejr og gik frem fra 11 til 18 mandater.

Blandt de nyvalgte var *Munch* på Langeland og *Rode* i Holbæk samt endvidere tre Vendelboer, som jeg senere kom på nært hold: *Grønborg* i Vraa, *And. Hedegaard* i Sæby og bygmester *Jens Andersen*, Frederikshavn, der i St. Hedinge besejrede Sv. Høgsbro, Albertis efterfølger som justitsminister.

– Det var også ved valget i 1909, jeg fik min debut som vælgermødetaler. Det var ved et moderat eftermiddagsmøde i Højrupkredsen, hvor Deuntzers modkandidat, red. *Graversen* fra J. C.s »Tiden« talte sammen med *Jensen-Sønderup*, som dengang var trafikminister. Deuntzer havde meldt afbud med den motivering, at han ikke ønskede at deltage i eftermiddagsmøder.

Om mit bidrag til debatten efter foredragene skrev »Fyns Tid.s referent, selve chefredaktøren *Hansen-Nygaard*, at »hvad hr. Borgstrup sagde var hverken værre eller bedre end så meget andet, der bliver sagt ved et politisk møde. Når alligevel forsamlingens flertal var noget tilbøjelig til at more sig på redaktionssekretærens bekostning, da Jensen-

P. V. Elmholt.

Chr. Brixtofte

N. Hasager.

Sønderup tog ham under behandling var grunden utvivlsomt den, at man ikke satte pris på den vigtighed, som giver sig udtryk i, at et ungt menneske ikke kan sidde ved et referentbord, uden at han, selv om der ikke er givet ham nogen som helst særlig anledning dertil, skal give sit besyv med«.

Jeg husker ikke, om jeg følte mig bæret eller måske lidt flov over denne røffel. I hvert fald klippede jeg referatet ud og lagde det til side blandt andre små minder fra ungdomsårene.

Iøvrigt fik også en anden mødedeltager, der ikke var enig med dagens flertal, en lidt overlegen behandling. Det var den daværende præst i V. Aaby, pastor *Dahl*. Om ham hedder det i referatet, at »pastoren ydede et længere indlæg, der vidnede om flittig læsning af radikale aviser«. Men hvad pastoren egentlig mente, havde det ikke været referenten muligt at få fat på.

IMELLEM SLAGENE

Til de værdifulde oplevelser i Odense-årene hører ikke mindst mødet med adskillige af tidens fremtrædende og betydende personligheder.

Jeg har tidligere nævnt ORS. *Jens Rasmussen*, en stout type, dygtig og anset både som jurist og som deltager i byens kommunale liv. I en årrække var han medlem af Odense byråd og øvede her skønt ene repræsentant for sit parti en meget betydelig indflydelse.

Han efterfulgtes som formand for bladets forretningsudvalg af grosserer *M. L. Jørgensen*, dengang forretningsfører for Odense Ægforretning. Han var stille og tilbageholdende over for offentligheden, men i det intime arbejde en værdifuld kraft. Han havde den store forretningsmands sikre blik, parret med vågen sans for de muligheder og vanske-

ligheder, der kunne melde sig. Da han blev formand i 1911, et år, der fik en særlig betydning for mig, fik jeg ham på nært hold. M. L. Jørgensen blev senere selv chef for den store virksomhed, som han havde fulgt gennem årene. Ved sin død var han en holden mand, bl. a. ejer af Hol-lufgaard (der nu af Odense kommune er tænkt afstået til den nye land-bohøjskole).

Købmand, cand. pharm. *P. A. Kruuse* hørte ligeledes til inderkredsen om bladet. Han var ikke alene vågen forretningsmand, men en alsidigt interesseret personlighed, der tog livligt del i diskussionen om samfunds-spørgsmål. I byrådet efterfulgte han Jens Rasmussen. I 1933–34 var han guvernør for de danske Rotary-klubber.

Også tandlæge *Henrik Stürup* var blandt dem, der altid fulgte bladets arbejde med vågen interesse. Han var leder af skoletandklinikken og i en lang årrække formand for Dansk Tandlægeforening og redaktør af dens blad. Men hans interesser spændte langt videre end til det faglige.

Allerede i mit første Odense-år søgte jeg forbindelse med *Jakob Lange* og blev omgående medlem af hans Henry George-forening (senere også af bestyrelsen og i nogle år dens sekretær). Lange var endnu dengang lærer på Dalum, og jeg mindes med stor glæde de små hyggelige aften-møder i hans have ved »Sejrskov«, et lille stråtekt hus i nærheden af skolen. Der blev her holdt foredrag eller indledet diskussioner, som oftest af Lange selv.

I kredsen, der samledes her, som regel 20–30 interesserede, var både P. A. Kruuse og Stürup med. Også pastor *Emil Koch* fra Hospitalskirken hørte til de trofaste, som huskes. Han var en særpræget personlighed, i datidens Odense en indflydelsesrig vejleder for mange. Jeg husker Jak. Langes morsomme karakteristik af ham: »En ejendommelig blanding af gammeldags, afdæmpet præstegårds-kultur af konservativ støbning og en temperamentsfuld radikalisme, ikke uden skarphed«!

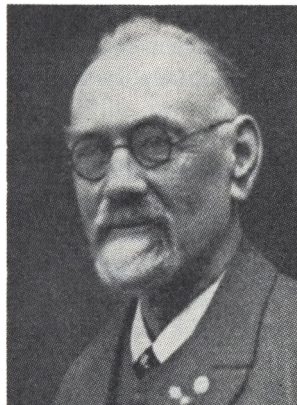
Som mit blads landbrugsmedarbejder var det naturligt, at jeg også fik nær forbindelse med husmands- og landboforeningernes ledere. Blandt de første husker jeg bedst *Jul. Eriksen*, Stige, og *Emil Rasmussen*, Rue Hed (senere Hannesborg). Blandt de sidste gamle *Jørgen Petersen* på Dalum (Petersen-Dalums far) samt hans efterfølger *Ths. Madsen-Mygdal*, der overtog skolen i disse år. Sidstnævnte havde jeg en særlig interesse for, idet han dengang var min partifælle, ligesom også broderen *Aage M.-M.*, der var landboforeningernes planteavlskonsulent.

Også på Husmandsskolen kom jeg jævnlig. Den blev oprettet 1908 med *Søndergaard* som forstander. Naturligvis var jeg også med, da *Nielsen-Svinning* overtog forstanderpladsen få år senere.

Mine første lidt større udenlandsrejser fandt sted i Odense-tiden. I sommerferien 1907 gik turen til Tyskland, over Hamborg, langs Rhinen til Wiesbaden og Frankfurt. Hjemturen gik over Berlin, hvor jeg bl. a. overværede et bevæget møde i den tyske rigsdag.

I 1910 var jeg på rundtur i Norge, med toget til Trondhjem, derfra med postbåden indenskærs til Bergen og videre med højfjældsbanen tilbage til hovedstaden. Turens højdepunkt var et besøg på Aulestad. Det var året efter Bjørnstjerne Bjørnsons død, men sønnen, den tidligere (og igen senere) direktør for det norske Nationalteater, *Bjørn Bjørnson* opholdt sig på gården og viste elskværdigt rundt i det store bygningskompleks.

Først besøgte vi landbruget, som broderen Erling forestod. Jeg husker, at de havde 60 køer og 12 heste, og at det morede Bjørn Bjørnson at fortælle, at hestene alle bar apostelnavne: Peter, Andreas, Paulus osv. Sidst kom vi til den store hovedbygning med digterkongens berømte stuer. Her sluttede vi i hygge-stuen, populært kaldet »grisehuset«! Det var det eneste sted, hvor man måtte ryge, når der var gæster, forklarede min ledsager.

Jakob E. Lange.

ET HALVT ÅR SOM ANSVARSHAVENDE

Vi springer nu frem til 1911, et år hvis begivenheder på afgørende vis bidrog til at ændre min tilværelse.

Forholdene omkring Alberti-katastrofen, det første ministerium *Zahles* korte regeringsperiode og påny valg i 1910, hvorefter *Klaus Berntsen* kom til – alt dette havde yderligere sat det bladlige tempo op og medført fremgang for Fyns Venstreblad. Ikke mindst i sådanne kamp-perioder kom *Elmholt's* enestående journalistiske og agitatoriske evner til fuld udfoldelse. Bladets holdertal var nu på ca. 3000 (op mod en femdobling på fire år).

April 1911 blev springet taget til anskaffelsen af eget trykkeri, en stor hurtigpresse, to nye sættemaskiner og alt moderne udstyr. Ved denne lejlighed var det, *Chr. Brixtofte* blev faktor, hvorved endnu en evnerig ung bladmand, der senere skulle få et landskendt navn, blev knyttet

til virksomheden⁴). I redaktionen havde vi *Hasager* og *Aage Juul* og i ekspeditionen en dygtig forretningsfører, *Axel Hermann* med en dame som medhjælp foruden en fuldt beskæftiget annonceagent.

Således var stillingen, da red. *Elmholt* den 25. april 1911 blev indkaldt som soldat og måtte forlade bladet i seks måneder. Han var nu 28 år og havde gang på gang fået udsættelse. Men nu gik det ikke længere.

Som bladets redaktionssekretær gennem årene blev jeg da midlertidigt konstitueret som ansvarshavende med *Hasager* som redaktionssekretær. Iøvrigt fik vi også en ny mand ind ved denne lejlighed, en ung fynbo, *Laurits Larsen*, hvis uddannelse jeg altså fik et vist ansvar for (og som jeg også fik stor glæde af, da han senere blev min nære medarbejder i en halv snes år i Vendsyssel-perioden).

Nu skulle jeg altså prøve vingerne som »ansvarshavende«. Men jeg mindes ikke, det var med nogen større ængstelse, jeg så sommeren i møde. Alt tegnede til en rolig periode. Vi havde dygtige folk på alle poster og et fortrinligt samarbejde. Ikke mindst *Hasager* var en storartet kammerat, altid munter og fornøjelig. Vi var meget forskellige, men havde jo også forskellige arbejdsfelter, og jeg mener selv, vi supplerede hinanden godt.⁵)

Selve arbejdet på bladet gik altså sin gang som hidtil. I maj var jeg til radikalt landsmøde i Randers (og havde følgeskab derop af de to brødre *Madsen-Mygdal*, forstanderen og konsulenten). Af større ting, som jeg skulle behandle i bladet, var der bl. a. tidens stærke røre om *Arboe Rasmussen*, en sag, der fulgtes med stor interesse overalt på Fyn.

Senere på året oplevede vi den opsigtsvækkende flyvning over Odense (Svendens og Severinsen), som *Hasager* gjorde et stort nummer ud af. – Ja, så længe er det siden! Et par år senere blev det Laur. Larsens tur at skrive om den første flyvning over *Hjørring* (som han selv var med på som »vort blads korrespondent«!)

– Men så skete der jo alligevel sidst i juni noget ganske uventet, en begivenhed, der i den følgende måned og længe efter satte sindene i bevægelse og blev politisk samtaleemne over det ganske land. Vervingekredsens moderate folketingsmand, gdr. *N. P. Lindø*, Sdr. Næraa, var blevet afsløret som kleptomane og måtte nedlægge sit mandat. Som hans efterfølger opstilledes *Jensen-Sønderup*, der nu var indenrigsminister, og fra radikal side påny *Nielsen-Svinning*, der for nylig havde afløst *Søndergaard* på Husmandsskolen. Suppleringsvalget blev udskrevet til den 25. juli, og der blev bekendtgjort ialt 14 vælgermøder.

Et suppleringsvalg samler jo altid interesse, da det betragtes som »strømpil«. I Vervingekredsen var det særlig spændende, da det var en udpræget kampkreds. I 1909 fik *Nielsen-Svinning* 1122 st. mod *Lindø*

1313. I 1910 voksede tallene til henholdsvis 1286 og 1381. Men hertil kom så den særlige foranledning til valget. Fra moderat side følte man stor ængstelse, og det var en almindelig opfattelse, at tallene nok denne gang ville blive byttet om.

Imidlertid blev der kæmpet voldsomt fra begge sider, både i bladene og på møderne, dog konsekvent uden omtale af Lindø eller foranledningen til hans mandat-nedlæggelse. Kleptomani er en sygdom, uden hensyn til om det er frimærker, paraplyer eller sæbe, der »samles« på, og den moderate kredsbestyrelse i Verninge havde handlet korrekt ved at stille krav til Lindø om at gå. På møderne og i bladene var det udelukkende *politik*, der drøftedes.

Og det blev en varm omgang. Ved samtlige 14 vælgermøder strømmede folk til fra mange sogne og fyldte forsamlingshuset til sidste plads. Flere møder måtte forlægges til fri luft. I de radikales lejr var humøret højt. De sejrede næsten overalt, hvor der var kampvalg om dirigenten, og de havde også de fleste steder foruden deres kandidat en folketingsmand ude fra at yde bifald til. Ved det første møde var dr. *Munch* med, senere *Slengerik* ved fire møder. Diskussionen fortsattes aften efter aften til omkring midnat.

På selve valgdagen i Verninge var der kolossal tilstrømning og vold-

Fra et af de hyggelige aftenmøder i Jakob Langes have ved »Sejrskov«. Den unge dame i forgrunden var Langes kusine, frk. Leila Bredsdorff Larsen fra Vormark Friskole - senere fru Leila Lange og i en lang årrække værtinde på Husmandsskolen.

som spænding. Foruden de op mod 3000 vælgere, der var kommet for at stemme, var der adskillige hundreder fra nabokredse. Både fra København og fra flere andre sjællandske og ligeledes jyske byer var der mødt pressefolk for at overvære valghandlingen og den endelige opgørelse.

Og så blev resultatet jo alligevel anderledes, end hvad vistnok de fleste havde regnet med. *Nielsen-Svinning* fik som ventet påny en pæn fremgang til 1336 st., men *Jensen-Sønderup* sejrede med 1445. Ialt blev der stemt af 84,8 pct., det hidtil højeste i en ren landkreds.

Naturligvis var det en skuffelse for de sejrssikre radikale, men det var let at se, hvad der havde gjort udslaget. Mens de radikale »sejrede« på møderne, havde man fra moderat side drevet en meget ihærdig husagitation, navnlig blandt konservative og missionsfolk, der kun i ringe grad havde deltaget i valg tidligere. Det kunne tydeligt læses af stemmeprocenten fra kommunerne.

Men nogen »strømpil« blev valget altså ikke. Det blev status quo fra de tidligere valg i kredsen, og således blev det også bedømt i pressen.

KALUNDBORG-ROSKILDE-AALBORG – OG SÅ BLEV DET HJØRRING!

Også for mig blev Verninge-valget naturligvis en skuffelse. Jeg havde dog den glæde at høste anerkendelse for ledelsen af bladet i den bevægede måned. Også Elmholt fandt anledning til ros, både dengang og da han senere i et tilbageblik i bladets første jubilæumsavis mindedes årenes begivenheder.

Også bortset fra valget havde dog disse måneder påvirket min indstilling. Selv om jeg som redaktionssekretær og indenfor mit særlige arbejdsfelt altid havde haft helt frie hænder, var det jo ikke det samme som at være sin egen mand. Jeg var nu 27 år og drømte om at få et blad for mig selv, som jeg helt kunne have ansvaret for. Da der derfor sidst på året syntes at åbne sig en sådan mulighed, slog jeg til og indsendte en ansøgning.

Det var det daværende »Kalundborg Dagblad«, der søgte en ny redaktør. Det stod for mig som noget af en ønskestilling: En mindre by og et blad med et begrænset opland, hvor det var muligt at få den intime kontakt med både by og land, som jeg altid havde anset for det ideelle. – Men det glippede. Jeg havde så pæne anbefalinger, ikke mindst fra kredsen om Fyns Venstreblad, at jeg mente, disse kunne tale for sig selv. Jeg nøjedes da med at præsentere mig for bladets formand, da jeg på en julerrejse til Jylland tog over Kalundborg-Aarhus.

Blandt ansøgerne blev jeg indstillet som nr. 2. Min særlige konkurrent, der blev nr. 1, var *Olaf Lund*, som for nylig var flyttet fra »Roskilde Tidende« og nu var ansat som medredaktør hos *Fog-Petersen* ved det nystiftede »Aalborg Venstreblad«. Han havde ikke alene fine anbefalinger, men tillige gjort lidt mere ud af det, idet han havde været rundt for at hilse på flere medlemmer af bestyrelsen.

Om det var gået anderledes, hvis jeg havde vist det samme hensyn, ved jeg ikke. Men jeg besluttede i hvert fald at lægge mig det på sinde for en anden gangs skyld!

Det blev der dog ikke brug for. Allerede da Lund året før var flyttet til Aalborg, havde jeg fra red. *Wreschner* fået tilbud om stilling som redaktionssekretær ved »Roskilde Tid.«, men sagde nej. Da nu Lund skulle til Kalundborg, tilbød *Fog-Petersen* mig Lunds stilling som medredaktør af »Aalborg Venstreblad«, hvilket jeg også afslog. Jeg var efter hans anmodning deroppe til en forhandling, men mente ikke, at en stilling som blot journalistisk leder, medens *Fog-Petersen* selv som ansvarshavende tog sig af det politiske, var så forskellig fra redaktionssekretær-stillingen i Odense, at jeg kunne mig at gøre forandring.

Men så kom der kort efter en tredje henvendelse. Det var i første omgang en telefonsamtale fra *Hjørring*, hvori meddeltes, at en kreds af meningsfæller deroppe havde planer om at få startet *et nyt radikalt blad* for det nordlige Vendsyssel. De ville nu gerne drøfte denne sag med mig.

Jeg rejste så igen til Nordjylland. Og denne gang blev udfaldet positivt. Resultatet af drøftelsen blev indledningen til min nye virkeplads for de kommende lige ved 15 år.

PÅ FALDEREBET

Der var ikke mange, som forstod den beslutning, jeg her havde taget. Og jeg må indrømme, at jeg også selv havde svært ved at motivere den. Red. *Elmholt* sagde rent ud, at han måtte anse det for »skørt«, at jeg ville forlade en god og sikker stilling ved et blad i smuk fremgang for at gå ind til noget så svævende og usikkert som starten af et *nyt* blad.

Og jeg måtte på en måde give ham ret. Jeg kunne med god samvittighed sige, at der hos mig ikke var så meget som antydning af misfornøjelse med min stilling ved »Fyns Venstreblad« eller med samarbejdet med den prægtige kreds af medarbejdere ved bladet. Jeg følte det ved afrejsen omtrent som da jeg nogle år før forlod Hadsten. Jeg syntes, jeg ligesom *hørte til* her, hvor jeg gennem årene havde haft så rige oplevelser og

knyttet så mange venskabsbånd, at jeg næsten som måtte efterlade en del af mig selv på stedet, hvor jeg end rejste hen.

Når jeg alligevel *måtte* rejse, skyldtes det den før omtalte feber i blodet, som efter den forløbne sommer beherskede mig. Trangen til at blive helt selvstændig og få en virksomhed, som jeg kunne kalde *min*. Det var den unge ærgerrighed, der trængte til at få prøvet vingerne under eget ansvar.

Og hvorfor skulle det ikke kunne gå for mig, som det gik for *Bernild* i Hillerød, *Tybjerg* i Næstved og nu også for *Fog-Petersen* i Aalborg! Og lykkedes det ikke alligevel, ja, så var jeg jo ung endnu, kun lige fyldt 28 år, og havde ikke ansvaret for andre end mig selv.

Sådan var min indstilling, da jeg rejste til Vendsyssel i april 1912.

Min afrejse fra Odense foregik med ret kort frist, idet man havde ønsket mig til Vendsyssel snarest for at få det planlagte arbejde i gang. Jeg nåede derfor ikke at få taget afsked med ret mange af vennekredsen og slet ikke med kollegerne ved de andre Odense-blade. Det var mig derfor en stor glæde, da jeg kort efter min ankomst til Hjørring modtog følgende smukke skrivelse:

»Hr. redaktionssekretær Borgstrup!

Gerne ville vi have været sammen med Dem til en lille festivitet før Deres afrejse. Men fristen har været for kort til at få en sådan arrangeret. Vi ønsker derfor på denne måde at sige Dem tak, fordi De altid har vist Dem som en god kollega, og at bede Dem modtage ønsket om held og lykke i fremtiden.

Odense, den 27. april 1912.

Skrivelsen havde følgende 14 underskrifter:

Moreau Andersen, Vald. Møller og Borch (Fyns Stiftstid.)
R. Wiinblad, Lorentz Petersen, Hans Jensen (Fyns Soc. Dem.)
H. Lillevang, Karl Larsen, Olav Pedersen (Fyns Tid.)
P. V. Elmholt og Niels Hasager (Fyns Vbl.)
Jul. Fr. Porst (Odense Avis)
Ludvig og Alma Borre (Ritzaus filial i Odense).

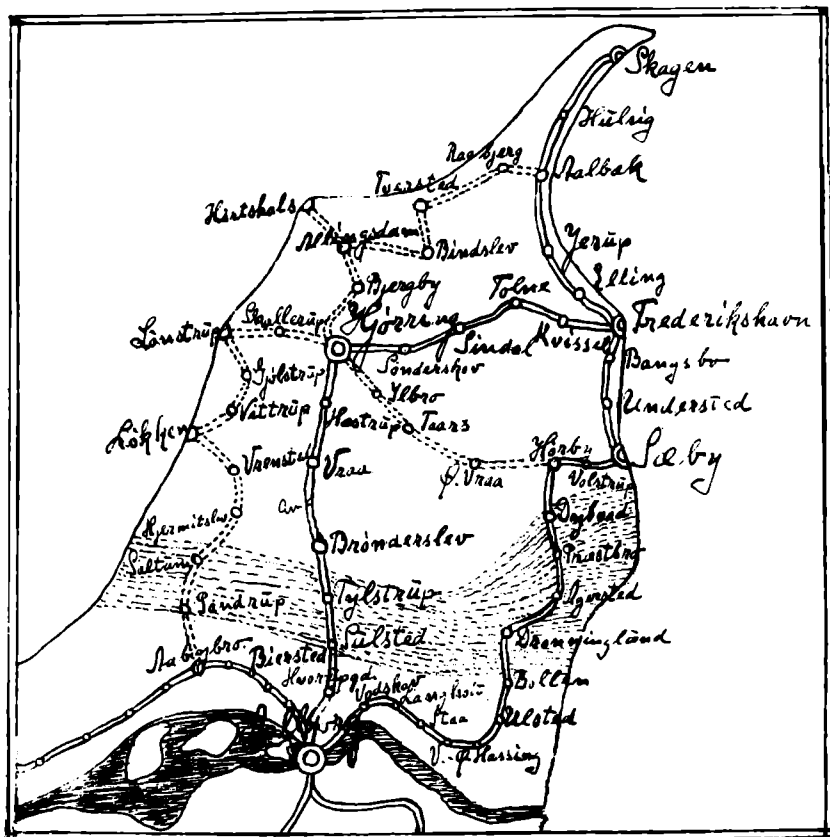
Det siger sig selv, at jeg var glad for denne tilkendegivelse, underskrevet af praktisk talt alle de kolleger, jeg havde haft lejlighed til at samarbejde med i en årrække. Skrivelsen kan tillige stå som et smukt udtryk for det sjældent gode kollegiale forhold, der trods al konkurrence herskede mellem Odense-pressens folk i disse år. Vi var vidt forskellige i anskuelser, og hvor der taltes politik, gik bølgerne ofte højt, som det må ske i en brydningstid. Men mellem pressens medarbejdere følte man sig som kammerater uanset meningsforskelle.

Også dette forhold har for mig bidraget til, at de unge år i Odense kom til at stå med en særlig glans over sig.

Vendsyssel Venstreblad

STARTEN I VENDSYSSEL

Det var med store forventninger og en vis stolthed, jeg rejste til Hjørring for at tiltræde min nye virkeplads. At det måtte blive en slidsom opgave, jeg havde påtaget mig at løse, tænkte jeg ikke meget på. Så meget mere var mit sind fyldt af glæde ved tanken om, at nu skulle jeg i gang med at virkeliggøre drømmen om »mit eget blad«. Og det skulle nok gå! Jeg vidste jo på forhånd, at netop Vendsyssel var et af arnestederne

Kort over Vendsyssel. Det skraverede bælte syd for Sæby og Brønderslev angiver området, hvor Hjørring- og Ålborg-bladenes opland løber sammen. De punkterede linier viser de mange nye privatbaner, der var påtænkt og delvis også blev anlagt (men dog senere for størstedelen blev nedlagt igen).

for den bevægelse, der i 1905 skabte Det radikale Venstre. Og de folk, jeg havde talt med deroppe, så med lys tro på opgaven.

Det var i første række den unge ildfulde sagfører *Eyvind Schmidt*, jeg havde i tankerne. Det var ham, der havde telefoneret til Odense efter mig. Og det var også ham, der nu modtog mig på banegården. Han blev gennem årene siden en af mine nærmeste venner og medarbejdere.

Det samme gode indtryk fik jeg også af de repræsentanter for Hjørringkredsens landsogne, der udgjorde det lokale bladudvalg: *Niels Bak*, *Varbrogaard* (fmd.), *Kristian Dahl*, *Bjergby* (en broder til *Niels Dael*, *Liselund*), *Søren Heilesen*, *Vadsager* (hvis søn *C. C. Heilesen* senere blev kredsens folketingsmand) og *Niels Hjorth*, *Bindslev*, den eneste, jeg havde truffet før (ved et *Henry Georgestævne* på *Frederiksborg Høj-skole*).

Foruden sagf. *Schmidt* var fra byen også toldassistent *Grumsen* medlem af udvalget. Han spillede en fremtrædende rolle indenfor afholdsbevægelsen og var en betydelig agitator. (*Grumsen* tilbragte sine sidste år i en mere tilbagetrukket stilling som toldkontrollør i *Bagenkop*).

Det kan dog ikke nægtes, at vanskelighederne det tørste år blev større, end jeg havde forudset. Bladlig set lå forholdene således, at der allerede i *Brønderslev* blev udgivet et radikalt blad: »Vendsyssel Folkeblad«, et tidligere upolitisk lokalblad, som en kreds af interesserede i 1901 havde købt og som fulgte Det radikale Venstre fra partiets dannelse. Imidlertid havde »Vends. Fbl.« stadig sin væsentligste interesse i stationsbyen og dens nærmeste opland, og selv om der også var oprettet aflæggere både i *Hjørring* og *Frederikshavn*, havde det vist sig vanskeligt at vinde indpas her. Det stod selvsagt også – med sin beliggenhed på grænsen til *Aalborgs* opland – svagt i konkurrencen med de andre *Vendsyssel*-blade, hvis domicil var den centralt beliggende købstad *Hjørring*, landsdelens hovedby, hvorfra baner og veje udgik til hele det store område, omfattende et halvt hundrede landsogne og fire købstæder.

Dette var baggrunden for, at partiet i *Hjørring* og *Frederikshavn* samt de nordlige dele af *Vraa-* og *Sæby*-kredsene havde besluttet at søge frem til en mere rationel ordning af bladforholdene. Politisk var der i disse egne en gunstig stemning, og vi stod nu over for det betydningsfulde valg om grundlovssagen, hvor det gjaldt om, at man også presse-mæssigt kunne hævde sig. Altså måtte vi have et *nyt blad*, der skulle udgå fra landsdelens centrale by. Men *bedst* ville det naturligvis være at undgå en splittelse af kræfterne og derfor se at få bladet fra *Brønderslev* flyttet til *Hjørring*.

Dette sidste var også min opfattelse, da jeg havde overvejet stillingen. Der blev da straks efter min ankomst indledet forhandlinger herom.

Flere fællesmøder blev afholdt og mange og lange skrivelser blev udvekslet. Men resultatet blev negativt. Lokalpatriotismen i Brønderslev viste sig stærkere end interessen for en styrkelse af vort fælles politiske formål.

En væsentlig hindring var dog også af økonomisk art, idet en ældre boghandler, der i sin tid havde oprettet Brønderslev-bladet, stadig havde sine penge stående i »Vends. Fbl.«, som yderligere havde pådraget sig en betydelig gæld.

Disse forgæves forhandlinger stod på i en månedstid, og vi tog så fat i Nordvendsyssel.

Jeg var intet øjeblik i tvivl om, at den plan, der var lagt, ville være i partiets interesse, hvis den kunne gennemføres, og jeg fik også medhold heri hos kyndige uden for Vendsyssel, som jeg rådførte mig med. Jeg havde udarbejdet en udførlig redegørelse, der blev sendt til *Rode, Zahle* og *Heilbuth* og af fremtrædende bladfolk til *Elmholt, Tybjerg* og *Bernild*, der alle styrkede mig i troen på sagen.

Over for det stedlige bladudvalg havde jeg imidlertid opstillet som betingelser, at der måtte tegnes en aktiekapital på mindst 40.000 kr. til indbetaling i fem årlige rater samt mindst 1200 abonnenter, der havde bundet sig fem år frem i tiden. Kunne dette ikke nås i løbet af sommeren, måtte jeg forbeholde mig at stå frit.

Tanken var jo, at det eventuelle nye blad skulle startes fra nytår for at kunne få betydning i forårets kampagne før valget. Og jeg måtte have mindst tre måneder til rådighed til indkøb af maskiner og materiel, antagelse af medarbejdere osv. – Dette erklærede udvalget sig indforstået med og gav håndslag på at ville bistå af al evne.

MØDET MED VILHELM CARLSEN

Det blev således travle dage fra begyndelsen. Ved siden af arbejdet for det nye blads oprettelse skulle jeg sommeren igennem være lokalredaktør af »Hjørring Venstreblad« (Brønderslevbladets aflægger), hvis kontrakt da udløb. Min forgænger her var tidligere højskolelærer *Evald Kristensen*, der agtede sig til Amerika for at læse til præst⁶⁾. Bladet var ikke nogen stor historie, kun ca. 300 abonnenter og en beskeden annonceindtægt, men det gav dog en del arbejde, da jeg ingen medhjælp havde.

Jeg nåede også i sommerens løb at komme i stor ballade med gamle red. *Vilh. Carlsen* ved »Vends. Tid.«, landsdelens store blad. Han var en hård hund at bides med! Jeg havde konstateret, at hans blad uberettiget havde tilvendt sig et par billeder (til klichéer), som jeg havde købt

med eneret. Det blev jeg naturligvis ærgerlig over, da jeg så billederne i modstanderbladet. Jeg tilod mig at betegne noget sådant som »uhæderlig konkurrence«, hvad jeg syntes var et mildt udtryk. Til gengæld fik jeg en voldsom skylle af ukvemsord under overskriften: »Fræk som en slagterhund!«

Det var en polemisk form, jeg ikke kendte fra Odense. Men jeg måtte naturligvis fastholde kendsgerningen, som også den pågældende fotograf bekræftede. Og trods sagens ubetydelighed blev det til en batalje gennem en hel uge.

Vilh. Carlsen var gammel »Bjørnbakker« og fhv. antimilitarist. Han havde i en menneskealder været så godt som eneheriker i den vendsysseliske presse, og det gik ham på nerverne, når nogen forsøgte at trænge ind på hans enemærker. Ikke mindst når han fik sin radikale fortid revet i næsen. Det var kun i hans to sidste leveår, jeg fik lejlighed til at lære ham at kende. Jeg syntes, han virkede som en bitter mand. – Men han havde jo også sine gode sider. Selv om mange af hans tidligere kampfæller nu havde forladt ham, blev det ikke glemt, at han i de yngre år havde indlagt sig fortjeneste på flere områder, navnlig ved en dygtig indsats i plantningssagen.

Han døde i aug. 1914, godt 64 år gl., og nogle år senere blev der på venners foranledning rejst ham en statue i et af byens anlæg. – Ved højtideligheden i den anledning faldt det i min lod som byrådsmedlem og fmd. for de offentlige lystanlæg at modtage statuen på kommunens vegne.

CYKLENDE AGITATOR GENNEM FIRE VALGKREDSE

Mit arbejde i sommeren 1912 tog dog først og fremmest sigte på, hvad der skulle *skabes*. I denne henseende havde jeg straks udarbejdet redegørelser og tegningslister, der blev udsendt til sognene efter opgivne adresser og med anmodning om, at arbejdet måtte blive sat i gang. Flere centrale steder havde jeg også indkaldt til møder for større distrikter og her uddelt lister.

Men jeg opdagede snart, at det gav for lidt. Til sidst i maj var der kun tegnet ca. 10.000 kr. i aktier og nogle få hundrede abonnenter. Jeg forstod da, at skulle målet nås, måtte jeg *selv ud* og gennempløje sognene, så vidt muligt sammen med lokale folk.

Fra min ankomst til Hjørring i april havde jeg igen – ligesom det første år i Odense – begyndt at føre dagbog og har derfor nøje rede på,

hvad jeg foretog mig sommeren igennem. Ligeledes var jeg stadig flittig til at skrive hjem til mine forældre, der naturligvis med interesse fulgte begivenhedernes gang. Og min mor var lige så flittig til at *gemme* brevene, omhyggeligt numereret og bundtet år for år. Alene fra 1912–20 har jeg således ca. 180 af mine egne breve med beretninger fra Vendsyssel.

Af notaterne i dagbogen ses, at jeg fra sidst i maj til hen i august så godt som hver eneste dag var på tourné i sognene. De enkelte undtagelser var de to første dage i juni, da jeg var til landsmøde i København, samt når der var større lokale ting at varetage som årets dyrskue, kredsmøder til drøftelse af bladsagen, kandidatspørgsmål o. l.

Ellers cyklede jeg ud fra morgenstunden og kørte rundt i sognene fra gård til gård og fra hus til hus, undertiden ledsaget af en lokal mand, men også mange gange alene. Det sidste var naturligvis det vanskeligste, idet jeg da ofte kunne dumpe ind hos folk, der slet intet kendte til sagen og som derfor måtte have et helt lille foredrag, inden vi kom på talefod – hvis vi overhovedet kom det!

Og det var naturligvis ikke altid. Det kunne give mange pudsige oplevelser, undertiden også lidt pinlige med omgående afvisning. At det i begyndelsen voldte mig lidt besvær med vendelbo-dialektet gjorde heller ikke sagen lettere. Som regel var det jo også de politisk svageste sogne, jeg kom til alene, steder hvor det ikke havde været muligt at få en lokal ledsager. Resultatet blev da ofte sløjt, og det kunne være i en noget nedtrykt sindsstemning, jeg om aftenen vendte hjem til Hjørring, hvor »redaktions«-arbejdet ventede. Det måtte jo altid udskydes til om aftenen og ikke sjældent til ud på natten.

Men der var dog også mange opmuntrende dage imellem. Dage, hvor jeg vendte hjem med tegning af op mod en snes – en enkelt dag 26 – abonnenter foruden nogle hundrede kroner i aktier.

Det var dog mest i Hjørring- og Vraakredsens sogne. Østpå boede partifællerne som regel mere spredt. Og afstandene var jo store. Jeg kunne her komme ud for – i sogne, der lå 3–4 mil fra Hjørring – at måtte cykle rundt en hel dag for at få et par enkelte abonnenter tegnet. Et par dage var min gamle ven *Hurup* min udmærkede ledsager. Han havde nogle år før været lokalredaktør deroppe og var nu medarbejder hos Fog-Petersen i Aalborg.

Hvad der for mig bidrog til at holde modet oppe på de slidsomme ture var trods alt en sikker forestilling om, at målet jo *skulle* nås. Og så kunne jeg fryde mig ved tanken om det enestående lokalkendskab til landsdelen, der jo måtte blive sommerens værdifulde udbytte. I mange sogne kendte jeg efterhånden alle veje – flere steder også *markvejene!* – og de fleste gårde og huse og hvem der boede i dem.

Der kunne skrives en hel bog om disse ture. Men kort at fortælle: Arbejdet *lykkedes!* Da vi nåede frem til september og udvalget samledes for at gøre stillingen op, viste det sig, at vi stort set havde nået det mål, vi havde sat os. På de indsamlede tegningslister var der af 649 aktionærer tegnet så nær de 40.000 kr., at de tilstedeværende 10 mand ved at påtage sig hver 50 kr. ekstra bragte aktiekapitalen op på 40.295.

Antallet af abonnenter tog vi det ikke helt så nøje med. Der var på dette tidspunkt godt 1100 navne på listerne, men vi vidste, der ville komme flere, hvilket også skete. Inden starten var tallet 1289.

»VENDSYSSEL VENSTREBLAD« EN KENDSGERNING

Der var efter det opnåede resultat enighed om, at nu skulle der handles. Først blev der gjort et nyt forsøg på at komme til rette med »Vends. Fbl.« om en flytning. Det stødte dog stadig på modstand fra inderkredsen i Brønderslev. Vi strakte os så vidt, at vi som grundlag for nye forhandlinger kunne tænke os at lade hele vor nytegnede aktiekapital indgå i et fælles foretagende, blot bladets hovedsæde blev flyttet.

Det var et dristigt tilbud, da der i Brønderslev var en gæld på 70.000 kr. at overtage og kun minimale værdier, da trykkeriet ikke egnede sig for et nyt blad. Men baggrunden var jo ønsket om ikke at splitte kræfterne.

Imidlertid var stillingen i Nordvendsyssel nu så stærk, at man ikke tog i betænkning at se bort fra Brønderslev. Til det nye blad var tegnet aktionærer og abonnenter i et passende forhold i alle fire folketingskredse, og der var efter fagfolks mening et smukt grundlag at starte på.

Jeg var også selv lidt stolt af mine lister, der mange steder talte navne på egnens mest fremtrædende folk fra sogneråd og foreningsbestyrelser. Hovedparten af de ca. 650 aktionærer var landboere, gårdmænd og husmænd i nogenlunde ligeligt tal, desuden mange håndværkere og f. eks. 38 lærere og 16 mejeribestyrere. I Hjørringkredsen var der radikale sognerådsformænd i henved halvdelen af kommunerne.

Selv om 40.000 kr. var mange penge dengang, var det naturligvis en vanskelighed, at vi højst kunne påregne en femtedel deraf som 1. rate indbetalt ved starten. Og der skulle mange penge til allerede i begyndelsen. Jeg havde i oktober og november adskillige ekspres-rejser med nattog til København, hvor jeg turede rundt til forhandlinger med maskinfirmaerne. Et par gange gjorde jeg ophold i Odense og gennem-

»Springvandspladsen« i Hjørring. Til venstre det nye blads kontorer. Sommerens store afholds-demonstration på vej over torvet med orkester i spidsen.

drøftede mit budget med *Elmholt* og maskintilbudene med *Brixtofte*. Jeg havde drømt om to sættemaskiner, som dog måtte stryges til fordel for det billigere skriftmateriel til håndsats. Der skulle jo også være penge til etablering af kontorerne og til lønninger i den første tid, så der blev nok at optage lån til.

Resultatet blev, at vi – med *Bigum* i Holbæk som rådgiver – fik købt en Eickhoff-hurtigpresse til 8–9.000 kr. og skrifter m.v. for 6–7.000 kr., alt med en passende udbetaling og resten i rater.

Men jævnsides hermed var der jo også leje af lokaler og antagelse af personale. Det første fik vi på »Springvandspladsen«, en ideel plads på byens centrale torv – kontorer i forhuset og trykkeri i en sidebygning til gården. Som redaktionssekretær havde jeg allerede tidligere sikret mig den unge fynbo *Laur. Larsen*, som jeg kendte fra Odense. Som faktor antoges *Henry A. Petersen*, der kom fra Esbjerg og var en ungdomsven af *Brixtofte*.

De blev begge hos mig i en lang årrække. *Laur. Larsen* blev i sine seneste år redaktør af »Sydsjællands Venstreblad«, og *Henry A. Petersen* overtog *Hørsholm Bogtrykkeri*, som nu videreføres af to sønner.

Som bladets lokalredaktør i Frederikshavn blev antaget *Herluf Skjerning*, som jeg ligeledes kendte fra Fyn. Han havde i sine yngre dage været friskolelærer i Ristinge på Langeland, men var gået over til journalistik. Skjerning fortsatte i Frederikshavn til sin død i begyndelsen af 40'erne.

I Sæby og Skagen blev der antaget lokale meddelere, ligesom også i en række af de større stationsbyer: Sindal, Vraa, Brønderslev, Løkken, Lønstrup o. fl. Det var her som oftest stedlige lærere, der påtog sig hvervet.

Det var således en anselig stab, der skulle være med i foretagendet. Foruden de forannævnte måtte jo også antages en bogholder og en ung dame til ekspeditionen samt til trykkeriet 8 håndsættere, en trykker og en pålæggerske.

Der skulle mange penge til. Men det var jo i de såkaldte »gode gamle tider«, da alt lå på et andet niveau end nu. Min egen løn var fastsat til 2400 kr. årlig. Laur. Larsen skulle begynde med 1500. Faktoren fik 34 kr. ugentlig og typograferne efter tariffen, som dengang lå på 28 kr. – Men indtægterne var jo også tilsvarende små, abonnementsprisen for bladet således kun 2 kr. pr. kvartal.

Jeg havde budgetteret med en driftsbalance på 40.000 kr., en annonceindtægt på ca. 20.000, abonnement ca. 10.000 og et underskud i startåret på ca. 8.000 kr. (hvilket sagt med det samme også i det store og hele kom til at passe).

Planen var, at vi skulle udsende 10 gratis prøvenumre før den egentlige start fra nytår. Så der blev travlhed til den sidste dag. Men der var unge folk på alle poster, og der blev arbejdet med liv og humør. Ikke mindst den sidste aften før udsendelsen, da endnu ikke al skrift var lagt i sættekasserne. Da måtte også det meste af natten tages i brug.

Men det lykkedes alltsammen på bedste måde. Onsdag den 18. december 1912 udsendtes det første prøvenummer af Vendsyssels nye blad: »*Vendsyssel Venstreblad*« i stort 8-spaltet format.

Det var med en stolt og lykkelig følelse, da jeg stod med det første nummer af det nye blad i hånden. Vi var alle enige om, at det trods alle begyndervanskeligheder præsenterede sig pænt med de nye typer og en smuk opsætning. Bladet indledes med en redaktionsartikel, formet som en henvendelse til alle demokratisk sindede vendelboer og under devisen:

Kamp må der til, skal livet gro,
ej blot for dagligt brød,
men kamp for frihed i liv og tro,
thi evig stilhed er død!

Det viste sig også hurtigt, at bladet vakte opmærksomhed og slog godt an. Allerede mens prøvenumrene udsendtes, indløb der bestillinger fra et halvt hundrede nye holdere. Og tilstrømningen fortsattes derefter daglig, så vi allerede inden det første kvartals udløb var nået op på godt 1500 abonnenter.

Det var med andre ord en start, der oversteg alle forventninger.

VALGFORBEREDELSE. – BESØGET PÅ DALUM LANDBRUGSSKOLE

Da formålet med det nye blad i første række var politisk betonet, gik arbejdet med forberedelserne til forårsvalget 1913 også jævnsides med bladarbejdet. Det var det spændende grundlovsvalg, man nu rustede sig til. Kl. Berntsen havde forelagt sit forslag, som J. C. Christensen søgte at forpurre, men som til gengæld Det radikale Venstre såvel som Socialdemokratiet havde tilsagt støtte.

I Vendsyssel var to af de fire nordlige kredse, Vraa og Sæby, udprægede kampkredse. Her havde henholdsvis *Grønborg* og *And. Hedegaard* sejret i 1909. Sidstnævnte havde dog i 1910 igen måttet vige (for P. P. Pinstrup). Men også Hjørringkredsen måtte betegnes som en kampkreds. Her havde den gamle bergianer *Chr. Jungersen* været valgt helt fra 1872 til 1910. Han var blandt dem, der havde brudt med J. C. Christensen og stillede sig i 1910 som løsgænger i tilslutning til Det radikale Venstre. Det var da lykkedes de moderate med den nærmest konservative *Vanggaard* at slå ham ud.

Dette havde blandt Jungersens mange venner vakt adskillig bitterhed – også mod »Vends. Tid.«, der havde støttet Vanggaard – og da jeg kom til Hjørring, var det stående samtaleemne, hvordan man bedst kunne sikre sig at få revance. Jungersen havde nu indmeldt sig i det radikale parti, men var selv for gammel til at fortsætte, hvorfor der var nedsat et udvalg til at finde en efterfølger.

Flere navne havde været fremme, uden at der var opnået enighed. Da jeg blev medlem af udvalget, foreslog jeg da at prøve en henvendelse til først. *Ths. Madsen-Mygdal* på Dalum. Dette vakte straks nogen overraskelse, da man ikke vidste, at han var radikal. Imidlertid kunne jeg oplyse, at han ikke alene havde været medlem af partiet i flere år, men at han også havde vist en sådan interesse for Vendsyssel, at han havde tilsagt mig at tegne sig som aktionær i vort nye blad, hvis dette blev til virkelighed.

Forslaget blev derefter straks enstemmigt tiltrådt, og udvalgsformanden, gdr. *Kristian Dahl* og jeg blev med det samme valgt til at rejse til Dalum og overbringe en opfordring.

Denne rejse, der fandt sted få dage senere, førte ikke til noget resultat. Madsen-Mygdal fandt, at han måtte sige nej af hensyn til sin store skolevirksomhed, hvor han jo endnu var forholdsvis ny. I en skrivelse til kandidatudvalget, som vi modtog nogle dage efter vor hjemkomst, uddybede han nærmere sit standpunkt, først og fremmest med en hjertelig tak for den tillid, der var vist ham fra hans barndomsegn. Hvis det havde været ham muligt at træde ind i politik for tiden, var der ingen kreds, han ville være mere glad for at repræsentere. Men han håbede, det måtte lykkes udvalget at finde en god mand, der kunne »erobre kredsen tilbage«. – I øvrigt sluttede han med nogle venlige bemærkninger om min virksomhed i Odense og ønskede lykke og held med planerne om det nye blad.

Der er dem, der senere har villet sætte et spørgsmålstegn ved, om Madsen-Mygdal nogensinde havde været »rigtig radikal«. Da han i 1912 skrev dette brev, er der i hvert fald ingen tvivl om, hvad han selv mente derom. At han følte sig hjemme i Det radikale Venstre kan vel iøvrigt også findes godtgjort af det *mod*, han viste ved som ung forstander på Dalum at stå som medlem af et parti, der ikke i skolens kreds havde større tilslutning.

Mit forhold til Madsen-Mygdal i de unge år kan jeg stadig kun mindes med glæde. Hvordan det senere udviklede sig, skal jeg vende tilbage til?).

– Når vor rejse til Dalum alligevel blev en interessant oplevelse skyldtes det, at vi samtidig fik lejlighed til at hilse på forstanderens far, den gamle landstingsmand *N. P. Madsen-Mygdal*, der tilfældig var kommet på besøg. Han havde i sine yngre dage været lærer i Mygdal nord for Hjørring, og blev i 1882 medlem af landstinget, hvor han i kampårene var en af Venstres selvskrevne ordførere. I 1909 havde han stemt imod forsvarsloven og meldt sig ud af Reformpartiet, og han stod nu som løsgænger i tilslutning til det radikale parti. For nylig havde han lagt sidste hånd på det bind »Politiske Erindringer«, hvori han gjorde op med sine tidligere kampfæller. Så det blev en interessant eftermiddag, da den gamle stridsmand kom i gang med at fortælle herom.

Han døde i oktober 1913, godt 78 år gl. og blev begravet på Mygdal kirkegård. Der blev her efter familiens ønske talt af kultusminister i det første ministerium *Zahle*, provst *Nielsen*, samt af den senere radikale kirkeminister, flktmd. pastor *Th. Poulsen*.

DET STORE VALGÅR 1913 STRÅLENDE BYRÅDSVALG

Efter den vellykkede start af bladet blev der for alvor taget fat på arbejdet, og der herskede en lys stemning i vore rækker. Dette sporede også, da vi samledes til bladets første ordinære generalforsamling. Politisk havde man nu fået det samlingsmærke, der hidtil savnedes. Ved et offentligt møde i forbindelse med generalforsamlingen talte *Slengerik og Kejser Nielsen* for en stor forsamling.

I marts afholdtes byrådsvalg i Hjørring, hvor resultatet blev en strålende indledning til det spændende valgår. Vort parti havde hidtil her stået meget svagt, da det med kun 67 stemmer ved valget i 1909 slet ikke var repræsenteret i byrådet. Det skulle denne gang blive anderledes!

Vi satte et meget energisk arbejde ind for at hverve medlemmer og fik nedsat et omfattende agitationsudvalg med repræsentanter for hver lille bydel. Ligeledes havde vi held til at få opstillet en god og alsidig liste med den unge energiske sagfører *Eyvind Schmidt* i spidsen, og dagen før valget præsenterede vi samtlige kandidater med billede og en lille anbefaling for hver af dem på et opråb sendt til samtlige byens vælgere!

Så meget var der ikke fra nogen side sat ind på et byrådsvalg før, og spændingen var uhyre, da valgdagen oprandt.

Som et udtryk herfor for mit eget vedkommende kan jeg nævne, at jeg om aftenen, mens optællingen af stemmerne fandt sted i byrådssalen, holdt mig hjemme på mit kontor og var så nervøs, at jeg for at berolige nerverne satte mig til at udløse min sindsstemning i en bulletin til mine forældre!

Det hedder heri bl. a.: »Med de 67 stemmer sidst har det ikke været let at få folk til at tro, at vi betyder noget her i byen. Jeg er nu alligevel sikker på, at vi nok skal få 175 stemmer denne gang, i hvert fald mindst 140, så vi får en mand valgt. Jeg *håber* på 250 !! – Ja, det er næsten ikke til at holde ud ...«

Længere kom jeg ikke, da jeg pludselig hørte en stafet fra byrådssalen komme stormende ind på det yderste kontor og råbe, så det skingrede: »Vi fik 251 stemmer og fik to mand valgt!!«

Det behøver næppe at tilføjes, at der blev jubel på kontorerne, da spændingen udløstes ved denne meddelelse. Partifæller strømmede til, så mange der kunne komme ind, og udenfor på Torvet stod aftenen igennem diskuterende klynger og studerede plakaterne i vore vinduer. – Det var da virkelig også en triumf af format: En stemmefremgang på op mod 400 procent og 2 mand valgt til medlemmer af byrådet.

– Desværre blev det *politiske* valg senere på foråret ikke for Vendsys-

sels vedkommende så fint, som vi havde håbet. Vi beholdt med ære Vrårkredsen, hvor *Grønborg* genvalgtes, og vi gik ca. 100 stemmer frem i Sæby. Men i Hjørring gik vi 175 stemmer tilbage.

I virkeligheden var dette vel ikke overraskende, da der var skiftet kandidat. Var det lykkedes at få Madsen-Mygdal som Jungersens efterfølger, havde en sejr her været aldeles sikker. Vor kandidat var i stedet blevet en mand fra Vrårkredsen, gårdejer *Peter Jensen* (den senere *Jensen-Bundgård*). Han var i og for sig en habil taler og klarede vælgermøderne godt. Der blev holdt ialt 28 møder forud for valget, og vore meningsfæller var i høj stemning. Vi blev dog de små på valgdagen.

Men bortset fra den lokale skuffelse blev dette valg jo ellers den helt store sejr for Det radikale Venstre, hvis mandattal steg fra 20 til 31. Blandt de nyvalgte var denne gang *Niels Frederiksen* i Lejre, og på Fyn de to brødre *Fog-Petersen* i Højrup og Bogense samt *Holger Kristiansen* i Otterup.

Naturligvis havde partiets valgsejr også vakt stor glæde i Vendsyssel, og der blev nu yderligere sat fart på organisationsarbejdet, så vi kunne stå fuldt rustet til »næste gang«. Jeg rejste med dette formål ustandseligt til møder, og der blev sommeren igennem dannet en række nye foreninger. Men vi havde sat os store mål: Så vidt muligt en lokalforening i *hvert sogn*, samlet i en *kredsorganisation* og som slutsten de fire kredse i en *amtsorganisation*.

Af større møde-begivenheder kan nævnes et stort sommerstævne i Vrejlev Klosters park, hvor ikke mindre end fire af vore folketingsmænd førte ordet (*Grønborg*, *Mads Larsen*, *Slengerik* og *Jens Andersen*). Parken var stillet til rådighed af godsejeren, *Niels Møllergård*, der tilhørte vort parti (han blev senere landskendt som »Bonden *Niels Hald*« gennem *Olesen-Løkkens* succes-roman!) Ved et møde i Hjørring om husmændenes skatteprogram havde vi godsforvalter *S. Berthelsen*, Høng⁶⁾, deroppe til en vældig dyst med *Vanggaard*. Der var den dag samlet op mod 1000 mennesker i teatersalen.

Naturligvis tog alle møde-anstrengelser ikke mindst sigte på at styrke *bladets* stilling. Hertil skulle også tjene, at jeg villigt påtog mig tillidsposter af forskellig art. Bl. a. blev jeg i dette forår valgt til formand for De samv. afholdsorganisationer i Hjørring, hvorunder var samlet 5–600 afholdsfolk. Ved en kæmpe-demonstration hen på sommeren gik flere tusind vendelboer med 42 faner i procession gennem byen til anlægget, hvor jeg bød velkommen. Talerne var den gamle afholds-høvding *Claus Johannsen*, Waarst, og hans allerede dengang udpegede kronprins, cand. jur. *C. C. Heilesen*.

– Ved bladets generalforsamling i marts (1914) blev resultatet af før-

ste års drift gjort op. Det viste sig at svare meget nær til det budgettede med en balance på lidt over 40.000 kr. Annonceindtægten, der var beregnet til 20.000, viste 20.458, og underskudet i startåret var ligeledes små 500 kr. højere end anslået, nemlig 8488.

Til gengæld var der også gennemført flere udvidelser. Allerede ved årets begyndelse havde vi fra Brønderslev modtaget en forespørgsel, om vi kunne tænke os at overtage trykningen af »Vends. Fbl.« for at billiggøre driften. Vi svarede ja hertil, men da de ikke ville betale, hvad det efter vore beregninger måtte koste, blev det ikke til noget. Bladets redaktionssekretær *J. P. Vestergaard* (min gl. ven fra det første år i Odense) blev derefter afskediget og flyttede så over til os, idet vi samtidig udvidede virksomheden med kontor i *Sæby* med *Vestergaard* som lokalredaktør. Vi havde således nu to lokalredaktioner knyttet til bladet.

Særlig bemærkelsesværdig var dog bladets fortsatte fremgang i holderantal. Det havde nu overskredet 1800, en stigning på ca. 50 pct. De forsamlede ca. 175 aktionærer var da også yderst tilfredse med resultatet. Da jeg efter generalforsamlingen indledede en politisk forhandling, blev der fra mange sider givet udtryk for en lys tro på fremtiden, både bladets og partiets.

UNDER FØRSTE VERDENSKRIG. – INDKALDELSE TIL SIKRINGSSTYRKEN

Imidlertid var der sket store ting i dansk politik siden valget i 1913. *Kl. Berntsen* havde måttet opgive sit grundlovsarbejde, og det andet ministerium *Zahle* var dannet med den opgave at få det videreført. Først skulle der nu holdes landstingsvalg, og det blev et par livlige måneder.

I Hjørring fik vi vor kredsorganisation gjort slagkraftig på grundlag af foreløbig 14–15 lokalforeninger, og vi havde *Ove Rode*, der nu var indenrigsminister, deroppe, sammen med højskoleforstander *Carl Nielsen*, Aaby. Der mødte den dag 5–600 mennesker. Helt overvældende blev det næste store møde nærmere mod valget med *Zahle* som taler i Vraa. Der var her op mod et par tusind deltagere.

Vore folk var overalt i valghumør, og det gik da også strålende med fremgang ved valgmandsvalget i de fire kredse i bladets opland. Vi fik her ialt 27 valgmænd (18 valgte og 9 selvskrevne) mod de moderates 32 (29 + 3). I Aalborg amt var der kun 7 radikale valgmænd.

Det nåedes ved dette valg for første gang at sikre en radikal landsingsmand i den nordjyske kreds. Det blev *Jørgen Hald*.

Krigstelegrammerne i bladets vinduer studeres.

Da grundlovsmodstanderne landet over ialt havde mistet fire lands-tingsmandater, var nu vejen banet for den nye grundlov også i lands-tinget. Rigsdagen blev da omgående indkaldt. Nu skulle der *handles*: Bekræftelsesvalg til begge ting hen på sommeren, derefter til efteråret igen valg til begge ting efter reglerne i den nye forfatning. Ikke mindst var »Vendsyssel Venstreblad« præget af højt humør ved disse udsigter. Det nys overståede kvartalskifte havde været vort hidtil fineste med en fremgang på over hundrede nye holdere.

Også i vore mange nye sogneorganisationer sporedes stor kamplyst. – Ja, jeg kan faktisk ved i tankerne at genopleve disse dage i Vendsyssel for nu over 50 år siden føle mig som ung påny!

– Men det gik jo anderledes, end nogen havde drømt om.

Den 1. august kom meddelelsen om, at *krigen var* i fuld gang. Mini-strene havde været til konference hos kongen, og det var besluttet at indkalde en sikringsstyrke på 18.000 mand.

I et kort brev, jeg sendte hjem til Møn, kan jeg læse bl. a.: »Vi har udsendt fire løbesedler i løbet af søndagen. Der hersker en frygtelig spænding. Vore kontorer er fyldt med diskuterende mennesker. Næsten

alle ved bladet kan ventes indkaldt. Det hele forekommer mig så uendelig meningsløst, i strid med alle fornøftgrunde og al civilisation. – --«.

Ja, vi fik nu andet at tænke på end grundlov og valgagitation. Den ene jobpost kom efter den anden, om papirvanskeligheder, prisstigninger og nødvendigheden af indskrænkninger. Midt i måneden kom meddelelse om, at »Jysk Morgenblad« i Aarhus måtte standse. Det lød for mig som et ondt varsel.

Allerede i september blev Vestergaard fra Sæby-kontoret indkaldt. En ung lærer blev antaget som vikar. I december fulgte bladets bogholder efter, og jeg måtte da tillige passe bogholderiet, hvor der kun var en ung kvindelig elev. Selv fik jeg indkaldelse til 11. januar, hvorefter redaktionssekretæren og senere faktoren skulle afsted. Et par gange måtte jeg ekspres til København for at indkaldelserne ikke i for høj grad skulle gribe ind i hinanden, hvilket også som regel klaredes. Perioderne var ordinært på 2–2½ måned. Det følgende år måtte jeg også engang til dr. Munch i ministeriet for at få en sag klaret. Bogholderen og jeg var da blevet indkaldt på samme tid.

Trods alle besværligheder gik det dog stadig fremad med bladet. I november kunne vi en dag notere den glædelige begivenhed, at abonnent nr. 2.000 havde meldt sig. – Og at vi heller ikke følte os helt slået ud fremgår af, at begivenheden blev fejret ved en fornøjelig l'hombre-aften på kontoret!

– Min første indkaldelse (til feltartilleriet i Ringsted) fandt sted fra 11. januar til hen i marts (1915), og da redaktionssekretæren skulle lige efter, fik vi et halvt årstid journalist *Henrik Jordan* som medarbejder. Han var en dygtig og begavet skribent, der skønt ikke partifælle hurtigt fandt bladets tone. I en længere årrække senere var han rigsdagsmedarbejder ved »Dagens Nyheder«.

Jeg havde i Ringsted fået regimentets tilladelse til at bo udenfor kaserne og fandt mig i hele denne periode udmærket tilrette som gæst hos min gode ven, redaktionssekretær *Lundsager*, som dengang under Bransagers sygdom var midlertidig ansvarshavende for »Venstres Folkeblad«. Jeg mindes med stor glæde disse måneder hos to prægtige mennesker. Fru *Lundsager* blev senere kendt og skattet i vide kredse som skribent under mærket »Faster« i den radikale presse.

Hos *Lundsagers* kunne jeg følge med i bladene, besøge min post og engang imellem telefonere hjem og holde mig a jour med forholdene. Et par gange var jeg også hjemme med en kort orlov, bl. a. til bladets generalforsamling, hvor vi bagefter havde offentligt møde med 3–400 deltagere og landbrugsminister *Kr. Pedersen* som taler.

Da jeg var færdig med indkaldelsen, fulgte på ny nogle travle mæne-

der. Der var nu opnået forlig om grundloven, og 5. juni-dagen fejredes med honnør over hele Vendsyssel med henvend en snes større og mindre møder i bladets læsekreds. I Hjørring holdtes kommunal fælles-fest i byens anlæg, hvor flere tusind mennesker var samlet. Selv talte jeg i Vraa sammen med stedets præst, provst *Kjær*, og forfatteren *Karl Klinto*.

Hen i august havde jeg en særlig oplevelse, som glædede mig meget på Vendsyssels vegne. I København blev afholdt et møde med deltagelse af partiets rigsdagsgruppe og redaktører og med organisations-spørgsmålet som det særlige emne. Resultaterne fra Hjørring amt blev her af mødets indleder dr. *Munch* fremhævet som et fint eksempel til efterfølgelse, hvilket også blev gentaget på partiets landsmøde, der var udskudt til senere på året. En artikel, jeg havde skrevet i mit blad om emnet, var her optrykt i en pjece til omdeling.

– Det kan måske lyde lidt pralende, når jeg har fremdraget dette. I virkeligheden var det dog fuldt berettiget, når Vendsyssel fik hædrende omtale for det udførte organisationsarbejde. Da vi et år senere fik s t kronen på værket ved dannelsen af en amtsorganisation, kom den til at omfatte 17 lokalforeninger fra Hjørringkredsen, 10 fra Vraa, 8 fra Sæby og 7 fra Frederikshavn, ialt 42 foreninger fra vore fire folketingskredse.

Som en dygtig amtsformand fungerede den ansete gdr. *Jens Rom* fra Vraa i en lang årrække.

ET FRISTENDE TILBUD, DER IKKE BLEV MODTAGET

Da bladets bogholder vendte tilbage fra indkaldelse i november (1915), skulle jeg selv afsted igen i 2½ måned og efter mig redaktionssekretæren. Der blev da igen et halvt år med medarbejder-vikar, denne gang *Johs. Christiansen* (senere redaktør i Esbjerg, en del år partisekretær og sidst folketingsmand).

Min indkaldelse formede sig i denne periode lidt anderledes end sidst, den første måned dog ikke ringere, senere temmelig trist. Batteriet var nu flyttet til Kværkeby-egnen mellem Ringsted og Køge, hvor jeg blev indkvarteret hos en gårdejer i Slimminge og nød gode dage, om formiddagen som telefonvagt, om eftermiddagen som ordonnans. Jeg skulle da hver dag cykle ind til Ringsted og hente »befalingen«, hvilket gav mig lejlighed til at smutte op til Lundsager og studere dagens post.

Det var her i Slimminge, jeg en dag midt i november kom ud for en begivenhed, der for nogle døgn bragte mit sind i alvorlig bevægelse. Jeg modtog fra dir. *Heilbuth* en telegrafisk anmodning om at komme ind

og tale med ham. Hans formål viste sig at være at få mig til at flytte fra Hjørring til *Randers*, hvor det var tanken omgående at få startet et nyt radikalt blad for *Randers* amt. Alt var lagt til rette, kapital sikret, og partiets bladudvalg var af den opfattelse, at jeg var manden, de havde brug for. De kunne tilbyde mig en begyndelsesløn på 3200 kr. plus 30 pct. af eventuelt driftsoverskud.

Jeg sagde naturligvis tak for den tillid, der her vist mig, men måtte dog sige nej. Jeg mente, det ville være umuligt for mig at forlade *Vendsyssel*, hvor alt tegnede så godt. Imidlertid måtte jeg dog love at tænke over sagen, inden jeg gav endeligt svar.

På hjemvejen kogte mit sind i bevægelse. Tilbudet var smigrende, også lønmæssigt (i *Hjørring* var min løn stadig kun 2400). Men *var* det overhovedet muligt, at jeg kunne leve glad op på en anden egn end *Vendsyssel*, hvor jeg snart kendte hvert andet menneske og havde så mange venner?

Den følgende dag modtog jeg fra *Heilbuth* et ekspresbrev, hvori han yderligere tilbød 3000 kr. som kontant beløb ved flytningen, hvis jeg sagde ja. Om aftenen havde jeg min tidligere chef, *Elmholt*, i telefonen fra *Odense*. Han erklærede energisk, at jeg *burde* tage imod tilbudet. Der var store chancer. Det ville blive godt betalt. Og redaktør *Trap* i *Middelfart* havde lovet at overtage min plads i *Hjørring*.

Jeg havde dog allerede nu gjort helt op med mig selv. Jeg måtte blive i *Vendsyssel*. Dels af de nævnte følelsesmæssige grunde, men også fordi jeg mente, man stærkt overvurderede mine evner. Opgaven i *Randers* måtte blive meget vanskelig, da der i forvejen var tre ældre, vel-funderede blade i byen at tage konkurrencen op med.

»*Randers Amtstid.*« blev startet i december med to talentfulde blad-mænd som redaktører, *Magne Nøhr* som politisk og *C. Trap* som journalistisk leder. Sidstnævnte flyttede senere til *Næstved* og *Nøhr* blev da eneredaktør, i nogle år også pastor *Poulsens* efterfølger som folketingsmand for *Hornslet-kredsen*. Under de efterhånden stigende økonomiske vanskeligheder ophørte bladet i 40erne.

– Den sidste halvdel af denne indkaldelse til sikringsstyrken blev en ubehagelig oplevelse. Batteriet var da flyttet til egnen mellem *Ringsted* og *Næstved*, og jeg skulle nu ikke mere være telefonvagt, men deltage i de daglige øvelser. Det var en hård vinter med sne over alle veje, og jeg blev indkvarteret hos en udflytter-familie langt af led, hvorfra jeg hver morgen i halvmørke måtte vade i højeedriver for at nå frem til stillingspladsen.

Jeg følte mig i en månedstid som helt afskåret fra omverdenen.

FIRE RADIKALE MEDLEMMER I AMTSRÅDET

Da jeg vendte tilbage til Hjørring blev jeg dog hurtigt påny opslugt af døgnets begivenheder. En planlagt nyttegning af aktier var forløbet tilfredsstillende. Bestyrelsen vedtog at købe en ny hurtigpresse samt *overgang til moderne format*. Ligeledes vedtoges det at ansætte *Vestergaard* på hovedredaktionen, hvorefter vor hidtidige medarbejder i Skagen, lærer *Harald Bergstedt* (nu efter succes'en med »Hans og Else« et kendt forfatter-navn) blev antaget som lokalredaktør i Sæby.

Med det nye format havde jeg fået et redskab til bladets fremstilling, som det var mig en fryd at kæle for. Endnu mere, da vi senere fik anskaffet to sættemaskiner. På grund af den lave markkurs fik vi dem for tilsammen 18.000 kr. De kunne både spare mandskab og sikre en smuk ren sats.

I bladet startedes en ugentlig helside: »Fra Kirke, Skole og Hjem«, som blev meget læst. Der var i disse år stadig røre om kirke- og skole-spørgsmål på baggrund af Arboe Rasmussen-sagen og senere Skat Rørdam i Ryslinge, ligesom også »kirkeforfatningen« spøgede. Om dette problem deltog jeg i Børglum præstegårdshave i et møde med daværende landstingsmedlem, frk. *Marie Christensen* (søster til J. C. Christensen). Jeg var hertil indbudt af meningsfæller, tilh. valgmenigheden i Vraa.

Til støtte for min deltagelse i møder af denne art havde jeg megen glæde af valgmenighedspræst *Niels Lindbergs* lille bog: »Grundtvigs politiske Stade« med dens arsenal af citater vedr. Grundtvigs klare stilling til de kirkelige frihedskrav: Frit menighedsliv kontra statskirke, ubetinget religionsfrihed, modstand mod tvungen religionsundervisning osv.

Også når det gjaldt *grundskyld* eller drejede sig om Køgeresolutionen var Grundtvig nyttig: »Ethvert folk er sit fædrelands grundejer og kan aldrig retmæssigt ved nogen lov tabe sin ejendomsret. Det er kun *nyttens og brugen af jorden*, der retmæssigt kan fordeles ved landslov og blive genstand for køb og salg. Disse ting bør ordnes ved lov til det fælles bedste«.

Det var gode radikale tanker, som det ikke var så let at feje til side, når det var Grundtvig selv, der lagde navn til. – Bl. a. erfarede jeg ved et livligt møde med *P. P. Pinstrup* om husmændenes jordprogram, at han bestemt *ikke* var »grundtvigianer« på dette punkt!

I foråret 1917 skulle der igen være kommunevalg. Der var da gået fire år siden det eventyrlige byrådsvalg i Hjørring 1913.

Det mest bemærkelsesværdige resultat for Det radikale Venstre opnåedes dog denne gang ved *amtsrådsvalget*. Mod to mandater tidligere fik partiet nu med lethed tre og havde endda så mange stemmer tilovers, at man ved en klog udnyttelse af de overskydende fik manøvreret også det fjerde mandat i land!

Det vakte opmærksomhed videnom, da Hjørring amt herved kom på højde med Viborg amt, hvor de radikale også havde fire. I Aalborg og Randers amter fik de to mandater hvert sted.

Det blev udlagt som et nyt smukt udtryk for, at vendelboerne var vågne.

MEDLEM AF BYRÅDET

Da jeg i foråret 1917 blev medlem af Hjørring Byråd, følte det som en helt ny verden med mange fremmedartede problemer åbnede sig for mig. Jeg havde protesteret kraftigt mod at blive opstillet. Mit standpunkt var, at redaktøren ved et blad, der endnu ikke er helt indarbejdet og økonomisk sikret, har nok i denne opgave. Det første opstillingsmøde endte da også resultatløst. Men det gjorde det andet ikke.

Vi havde to mand i byrådet, sagf. *E. Schmidt* og landinspektør *Klarup*, der var nr. 2, men ikke ønskede at fortsætte, og forsamlingen erklærede enstemmigt, at jeg burde indtage hans plads. Valget gik da også strålende. Vi ikke alene holdt de 251 st. fra det fine valg i 1913, men gik yderligere frem med 35 pct. til 336.

Og så gik det naturligtvis, som det altid går, når man første gang indtræder i en sådan forsamling. Så vil man også gerne gøre sig gældende. Jeg var i denne henseende mere »heldig« end måske godt var. Foruden den kongevalgte borgmester, by- og herredsfoged *M. Barfoed*, bestod det nye byråd af 5 konservative, 4 moderate, 4 socialdemokrater og 2 radikale, og det var for en stor del ældre folk, der havde været med i flere perioder. Jeg fik derfor, skønt den yngste og tilhørende den mindste gruppe tildelt en række udvalgsposter, der senere skulle vise sig at være meget arbejde i.

Det gjaldt i særdeleshed »Plantageudvalget« (byens dengang fem offentlige anlæg på ca. 40 tdr. land), hvor jeg blev formand. Bestyrelsen for det store amtssygehus (3 amtsråds- og 2 byrådsmedlemmer, hvor jeg blev næstfmd. og tilsynsførende). Dyrtidsudvalget, som borgmesteren formelt var fmd. for, men hvor jeg ret snart fik overladt ledelsen. Endvidere Folkebiblioteket, der i disse år blev centralbibliotek og fik opført sin egen bygning, Sundhedskommissionen, Valgudvalget og endelig Naturfredningsnævnet, som der ikke regnedes særligt med, men dog senere

Hjørring byråd (1917—21). I forgrunden den radikale 2 mands gruppe.

skulle vise sig at blive af stor betydning for et problem, der skabte livligt røre.

Jeg blev med andre ord nu for alvor »hængt op«, men jeg gik til arbejdet med stor iver og søgte med flid at sætte mig ind i grundlaget for de forskellige hverv. Og jeg gjorde den opdagelse, at det ikke var så vanskeligt at gøre sig gældende, som jeg havde troet, blot man sørgede for at sætte sig grundigt ind i tingene og være godt rustet, når debatten begyndte og afgørelse skulle træffes.

Når jeg i årene siden altid har kunnet tænke tilbage på denne min første byrådsperiode med stor glæde, skyldes det dog ikke mindst den fordragelighedens ånd, der i disse år prægede Hjørring Byråd. Udenfor var der krig og krise, og en voldsomt opfanatiseret stemning delte befolkningen over for de ofte gennemgribende sociale foranstaltninger, som regeringen så sig nødsaget til at træffe for at holde den værste nød borte fra hjemmene. Også i byrådet kunne der herske uenighed og bølgerne gå højt, men det førte kun sjældent til bitterhed.

Som et morsomt udtryk herfor kan nævnes, at byrådets medlemmer med borgmesteren i spidsen efter hver mødeaften i næsten hele perioden vandrede i flok fra Rådhuset til Hotel Skandinavien for at slutte af med en forfriskning og et slag kort! Det var borgmester *Barfoeds* idé. Han var en ivrig l'hombrespiller, og jeg havde fornøjelsen at være med på hans »hold« sammen med en konservativ og en socialdemokrat. Også de andre medlemmer dannede sådanne tværpolitiske hold. Kun en enkelt missionsmand, der »ikke kendte kortene«, var passiv tilskuer.

– Også en anden begivenhed finder jeg anledning til at nævne Det jyske Ungskue var i 1917 planlagt til afholdelse i Hjørring, og jeg var af de lokale konsulenter og mine kolleger ved pressen valgt til formand for Ungskuets presseudvalg. Det var jeg lidt stolt af, da det som regel var redaktøren for »egnens største blad«, der fik tildelt denne ærespost.

Forud for skuets planlægelse var det kotume, at De jyske landbofor-
eningers bestyrelse indbød dyrskuebyens notabiliteter til en frokost, hvor
formanden (dengang *And. Nielsen*, Svejstrup Østergaard) altid indledede
med en skål for presseudvalget, adresseret til dets *formand*. Det var et
højtideligt øjeblik! – Men mere pudsigt lød det for mig året efter.
Skuet var i sidste øjeblik blevet udsat til 1918 på grund af krigsforhol-
denes udvikling, og *And. Nielsen* var da i mellemtiden blevet afløst af
P. P. Pinstrup!

Trods de urolige forhold samlede skuet 20.000 gæster det år.

– Politisk var forholdene i 1917 stadig urolige med voldsomme an-
greb på regeringen og store møder landet over. I Hjørring havde vi *Ove
Rode* til et kæmpemøde i byens anlæg. Da det var bekendtgjort, skyndte
de moderate sig i den åbenbare hensigt at svække deltagelsen at avertere
møde samme sted et par dage tidligere. Det lykkedes dem også her at
samle ca. 600 mennesker. Men til Rodes møde kom der op mod 3000!

På bladet var det begyndt at ebbe ud med indkaldelserne, efter at næ-
sten hele personalet havde været indkaldt mindst to gange hver, de fle-
ste tre. Men dyrtiden gjorde sig stærkt gældende. Lønningerne steg
ustandseligt og materialer var steget flere hundrede procent.

Vi havde dog været heldige med indkøb. Bl. a. havde vi 500 kg farve
på lager til kr. 1,15, medens den nu kostede 4½, og 1000 kg bly til kr.
1,40, mens prisen nu lå på 3 kr. Det var især vor dygtige faktor, der holdt
øje med disse prisbevægelser.

KOMMUNALE PROBLEMER

I august havde vi vor første store debat i byrådet om foranstaltninger
efter dyrtidslovens § 2. Som resultat af forudgående udvalgsmøder forelå
to forslag, et fra socialdemokratiet og et udarbejdet af mig, medens de
to andre partier mødte blank. Efter en flere timer lang debat, der også
overværedes af mange tilhørere, blev mit forslag vedtaget med 11 st.
mod 5. Blandt de 11 var 3 moderate og 1 konservativ, medens 1. mod.
og 4 kons. stemte imod.

Resultatet var noget af en triumf, også politisk, idet mit forslag om-
handlede foranstaltninger (ialt 78.000 kr. til nedsættelse af brødpriserne

samt rabatmærker til køb af margarine, fedt og smør) ganske i tråd med det princip, der var nedlagt i loven.

Der skulle *ikke sættes skel* til ydmygelse af dem, der følte dyrtiden hårdst. Derfor skulle foranstaltningerne *gælde alle*, så de fik karakter af en sænkning af det opskruede prisniveau. Dækningen skulle ske over kommuneskatten med et tilkud fra staten.

Da regeringens prisreguleringspolitik ikke mindst i Nordjylland stadig var ude for hadefulde angreb, vakte det en vis opsigt, at netop Vendsyssels hovedstad var blandt de byer, der først sagde god for den.

Også et andet kommunalt problem vakte i nogen tid en del røre. Der fremkom i byrådet et forslag om at sløjfe et beplantet jorddige langs vestsiden af det 10 tdr. land store anlæg »Christiansgave« for derved at gøre vejen langs anlæget bredere. I udvalget for lystanlægene gik vi *imod* efter at have drøftet sagen med sagkyndige plantningsfolk, der erklærede, at diget var anlagt for at skabe underlæ i plantagen mod den skarpe vestenvind, og hvis det fjernedes ville trævæksten hurtigt ødelægges.

Byrådet vedtog alligevel forslaget – med alle stemmer mod udvalgets tre! Da jeg var medlem af naturfredningsnævnet, fik vi hurtigt dette indkaldt, og nævnet gav enstemmigt udvalget *medhold*. Byrådet vedtog så en udtalelse, hvori man bestred nævnets kompetence til at blande sig i sagen, hvortil vi svarede med at indanke sagen for Overfredningsnævnet.

Diget kunne da i hvert fald ikke røres før der lød en kendelse derfra. Og da denne (der ikke kan appelleres) også gav udvalget medhold, blev diget liggende. Og det ligger der endnu.

Jeg fik undertiden at høre, at det ikke var videre demokratisk, at et lille udvalg på 3 således gennemtvang sit standpunkt imod et stort flertal. Og det kan måske siges. Men kan det ikke også siges, at når udvalget (der bestod af et moderat og et konservativt medlem foruden mig selv) af byrådet havde fået den opgave efter bedste overbevisning at varetage anlægets tarv, så havde vi også *her* et ansvar? Og videre: Når udvalgets formand af byrådet var indvalgt i Fredningsnævnet, så havde det også været at svigte sit ansvar her, om sagen ikke var blevet videreført i henhold til lovens forudsætninger. Det mente jeg i hvert fald.

Det var også i denne sommer »Vends. Vbl.« rejste spørgsmålet om oprettelse af en turistforening for Nordvestvendsyssel. Tanken blev til virkelighed året efter, da den kendte turistmand fra Skagen, apoteker *Klæbel*, overtog Svaneapoteket i Hjørring. Jeg indbød da repræsentanter fra byrådet og byens større foreninger til et møde, hvor planen vandt tilslutning, ligesom også hr. Klæbel gik ind på at overtage formandsposten.

Desværre flyttede apotekeren et par år senere til København, hvorefter jeg selv måtte løse af. Og det blev efterhånden en stor virksomhed, da foreningen dengang ikke blot omfattede Hjørring og omegn – som den *nu* gør – men tillige de forskellige badesteder: Løkken, Lønstrup og Hirtshals⁹⁾, der senere har skilt sig ud og dannet selvstændige lokale turistforeninger.

Trods al travlhed fik jeg dog også hen i september tid til en tre ugers udenlandsrejse. Jeg havde året før modtaget et statsstipendium på 500 kr. til en studierejse i Sydeuropa eller til England. Imidlertid trak krigen ud, og grænserne syd- og vestpå var lukket. Jeg valgte da *Sverige*. Turen gik først nordpå over Stockholm gennem de store skove og Laplands ødemarker til Narvik. Højdepunktet blev dog egnen omkring Uppsala, det gamle Svearikes hjerte, Sigtuna med de mange runestene og Gamla Uppsala med oldtidshøjene (Sveriges Jellinge).

Jeg har været der et par gange siden, men oplevelsen første gang bliver jo altid stående.

DET FØRSTE KAMPVALG EFTER DEN NYE GRUNDLOV

Med 1918 stod vi igen over for et år med livlig mødevirksomhed. Bl. a. skulle der også holdes valg til folketing og landsting, det første siden bekræftelsesvalget 1915 og altså det første egentlige kampvalg på de nye vilkår.

Året indlededes for mit vedkommende med en lang række møder om dyrtidsloven. Efter de store debatter i byrådet havde de omstridte § 2-foranstaltninger vakt opmærksomhed også i landkommunerne, og jeg blev fra mange sider anmodet om at komme ud og redegøre for spørgsmålet, nogle steder efter indbydelse af den stedlige radikale forening eller sognets husmandsforening, og man havde så tillige indbudt kommunalbestyrelsen. I enkelte tilfælde stod dog også sognerådet selv bag indbydelsen.

Disse møder, der jo var af rent oplysende art, havde jeg megen glæde af. Jeg havde efterhånden erhvervet mig et så nøje kendskab til dyrtidslovene, at jeg ved hvert møde på grundlag af indhentet oplysning om kommunens struktur, indbyggertal o.s.v., kunne skitsere et forslag passende for stedet, og der fulgte som oftest en længere rent saglig drøftelse. Også ofte et positivt resultat, efter at sognerådet havde overvejet sagen nærmere og forstået princippet, der lå til grund.

Hen på sommeren, da valget var overstået, fik jeg også lejlighed til at indlede en forhandling om dyrtidslovene ved Hjørring Amts Sognerådsforenings generalforsamling. Det skyldtes dog mere en tilfældighed. En sjællandsk folketingsmand, venstremanden *Martin Hansen*, havde lovet at tale om emnet, men udeblev. Jeg blev da i sidste øjeblik anmodet om at træde til.

Sådanne møder var mig en stor tilfredsstillelse, da de kunne bidrage til at understrege sagligheden og fremme den gode vilje til forståelse. Ved de politisk prægede møder var det jo ikke nemt, da stemningen her på forhånd var oppisket gennem den moderate presses angreb på regeringen og en gennemført daglig spekulation i opstået misfornøjelse.

Hertil bidrog også en konsulent *Calundans* illoyale angreb, hvortil han misbrugte landboforeningernes faglige medlemsblad. Jeg skrev en række skarpe artikler herimod, ligesom jeg også mødte op, når den daværende »Landmandsforeningen« (en forløber for L. S.-bevægelsen) holdt sine stormende protestmøder rundt om i landsdelen, hvor det ofte gik varmt til.

Således var stemningen godt forberedt, da valgkampen skulle begynde hen på foråret. Ialt havde vi 65 vælgermøder indenfor vort virkeområde foruden flere møder med »store kanoner« udefra. Bl. a. mødtes dr. *Munch* og *J. C. Christensen* til to møder i Vraa og Hjørring med henholdsvis ca. 1400 og 2000 deltagere.

Også ved de almindelige møder var der stor tilslutning overalt, og oppositionen kørte op med sit sværeste skyts. Det blev dog trods alle anstrengelser kun til den »lille politik«. Regeringen klarede sig pænt gennem dette bevægede valg. Det viste sig, at et flertal af vælgerne havde forstået, hvad bl. a. også den konservative landstingsmand *Piper* havde givet udtryk for, at det nok ikke var klogt at »skifte heste midt i vade-stedet«.

Efter valget stod Det radikale Venstre med 33 mandater i folketinget, og med støtte af socialdemokratiet var der 72 for regeringen mod oppositionens 68. – I Vendsyssel skete kun den ændring, at *Jensen-Bundgaard* blev valgt i Vraakredsen, hvor *Grønborg* nu havde trukket sig tilbage.

– Forøvrigt havde jeg ved denne lejlighed den personlige oplevelse selv at blive valgt til *valgmand* ved landstingsvalget, endda på en måde som mindreårig i valglovens forstand. Det forholdt sig således, at en af de »skønhedspletter«, man havde set sig nødsaget til at acceptere for at sikre forliget om grundloven, gik ud på, at valgretsalderen til landstinget skulle sættes op fra 30 til 35. Og jeg var endnu kun 34 år.

Imidlertid var der til alt held blevet indsat en tilføjelse, gående ud på,

at de fulde 35 år ikke skulle gælde de vælgere, der havde haft valget ved bekræftelsesvalget i 1915. Jeg kunne da med mine 34 år lige akkurat slippe igennem nåløjet.

Jeg var opstillet som nr. 3 på den radikale valgmandsliste i Hjørring-kredsen, hvor vi fik 6 valgt. I Vraa fik vi 9, i Sæby 5 og i Frederikshavn 3 valgmænd.

MADSEN-MYGDALS HAMSKIFTE

Ths. Madsen-Mygdal.

I et tidligere afsnit om min forbindelse med *Madsen-Mygdal* og besøget på Dalum i 1912 har jeg bebudet at ville vende tilbage dertil. Når jeg gør det nu, er det ikke med glæde. Men desværre udviklede det sig jo sådan, at Madsen-Mygdals navn efterhånden mere end noget andet kom til at præge den bitre strid, der kendetegnede den sidste del af krigsperioden og et langt stykke frem.

Jeg kan også med nogenlunde sikkerhed sige, hvornår det begyndte. Mit sidste private møde med M.-M. fandt sted i 1915. Han havde været til et eller andet møde i Nordjylland og benyttede da lejligheden til at se til familiens gravsted på Mygdal kirkegård nord for Hjørring.

På tilbagevejen herfra besøgte han mig, og jeg erindrer som var det i går en timelang samtale på mit kontor. Ikke så meget hvad der blev sagt som sindsstemningen, der beherskede samtalen.

Madsen-Mygdal havde endnu ikke dengang officielt brudt med Det radikale Venstre, men at et brud var forestående kunne jeg ikke være i tvivl om. Dels var han misfornøjet med den indledede reguleringspolitik, dels også med det efter hans mening for nære samarbejde med Socialdemokratiet. Hans udtalelser gav i det hele udtryk for en vis bitterhed.

Få måneder efter denne samtale fremkom officielt hans første kraftige angreb på maksimalpriserne på brødkorn og flæsk. Kort efter tillige det makabre forslag om »Verdensmarkedsprisen« mod at der samtidig foretoges en deling af befolkningen, hvorefter alle, der ikke drev selvstændig virksomhed eller havde fast ansættelse, skulle have offentlig understøttelse.

Forslaget var både teoretisk og praktisk umuligt, og da forslagsstilleren fik lejlighed til at forelægge det for folketingets partier, turde end ikke oppositionen gå ombord, skønt den ellers ikke nægtede sig noget. Men efter disse oplevelser havde dog Madsen-Mygdal fundet sin plads. Han var nu det moderate Venstres og det store hartkorns mand og blev i en lang årrække derefter oppositionens fornemste indpisker under felt-råbet: »De frie kræfters spil«.

Det siger sig selv, at alt dette hos mig måtte føles som en dyb politisk skuffelse. Selv var jeg af hele min overbevisning og med al min energi gået i ilden for Rodes reguleringspolitik, der stod for mig som det smukkeste udtryk for medmenneskelige følelser og varmt hjertelag i en for landet alvorlig tid. Hvordan kunne en mand som Madsen-Mygdal, der ganske få år før havde betegnet de moderate som ynkelighedens parti og Det radikale Venstre som det eneste virkelig Venstre, nu have skiftet anskuelse så grundigt? Samarbejdet med Socialdemokratiet kunne ikke være forklaringen, da der jo var landsalliance mellem de to partier også mens han selv stod i Det radikale Venstre og tilsyneladende befandt sig godt derved.

Der var dem, der mente, at M.-M. var blevet bitter over, at Zahle ikke havde tilbudt ham landbrugsminister-posten. Jeg tror ikke, dette er en fyldestgørende forklaring. Måske ville han gerne have haft opfordringen. Men han havde sikkert lige så afgjort sagt nej hertil på det tidspunkt som til kandidaturen i Hjørringkredsen og tilbudet om trafikministeriet.

Nej, der måtte efter min opfattelse være sket en mentalitets-ændring hos ham. Under krigsårenes brutale strid mellem dem, der »sad på flæsket«, og de små hjem, der sukkede under dyrtiden, slog hans forståelse af kårene hos de sidste ikke til. Han blev storlandbrugets mand, storforpagter af herregårde og fra 1920 selv godsejer. Og han blev præget deraf.

Var det hans eminent faglige og administrative dygtighed, hans medfødte myndighed i forbindelse med en vis stædighed (og sans for penges værd!), der blev hans skæbne – i en tid med store fristelser for folk med hans egenskaber?

Efter Madsen-Mygdals besøg hos mig i 1915 mistede jeg al personlig kontakt med ham. Naturligvis havde jeg jo straks taget afstand fra ham, da hans forslag kom offentligt frem. Efter den tid kendte han mig ikke, når vi mødtes. Det skete endda første gang allerede hen på efteråret – i en sidegang i toget ned gennem Jylland, og jeg hilste naturligvis. Men M.-M. så lige ud og kantede sig forbi uden at hilse til gengæld. Jeg nægter ikke, at det var mig en pinlig oplevelse.

– Med Ths. Madsen-Mygdal var dog ikke den sidste af slægten forsvundet fra min kreds. Hans ældste broder *Sophus Madsen-Mygdal*, real-skolebestyreren i Tarm, var svoger til mit blads vært, garver *Kaas* i Hjørring, og kom ofte derop på besøg. Han kom da ved sådanne lejligheder altid en tur ind på kontoret. Også han var radikal og havde tegnet aktie i bladet. Og han fulgte Det radikale Venstre til sin dødsdag.

Forøvrigt fik jeg også senere et nærmere kendskab til hans skole, idet han i 1925 afhændede den til min svoger, skolebest. *Knud Strunge*. Få år efter blev den udvidet og omdannet til gymnasium, og ved min svogers død i slutningen af 30'erne blev den overtaget af staten som »Vestjysk Kostskole og Statsgymnasium«.

INDVIKLET BORGMESTERVALG MED LYKKELIG UDGANG

I byrådsarbejdet var der stadig mange problemer med ekstraordinære foranstaltninger. I de offentlige anlæg havde vi gennem flere år 12–15 mand på nødhjælpsarbejde. Nye prisreguleringsforslag var til behandling og blev vedtaget under stor ballade, og på sygehuset blev der gennemført en større udvidelse, som også gav ekstraarbejde.

Hen på efteråret (1918) skete dog en af de særeste begivenheder, jeg har oplevet i min kommunale virksomhed. Loven om folkevalgte borgmestre blev vedtaget i 1918 med ikrafttræden til april det følgende år. Til den tid *skulle* der altså vælges ny borgmester. Imidlertid havde borgmester *Barfoed* fået ministeriets tilladelse til at træde tilbage til december med den motivering, at så kunne hans efterfølger komme til at fungere ved budgetlægningen.

Altså var spørgsmålet aktuelt allerede nu.

Byrådet, der som før nævnt bestod af 5 konservative, 4 moderate, 4 socialdemokrater og 2 radikale, kunne selv bestemme om det ville udpege en mand af sin midte eller en mand udefra, men det kunne også gå den vej, at partierne opstillede kandidater og lod afgørelsen træffe ved en afstemning blandt byens vælgere.

Der var altså tre muligheder. Fra radikal side foretrak vi den sidstnævnte. I selve rådet mente vi ikke, der var nogen særlig egnet (bortset fra den hidtidige borgmester, der ganske vist officielt regnedes for »nærmest konservativ«, men dog som regel stemte sammen med os!) Også socialdemokraterne foretrak vælgerafstemning. De tænkte sig da deres gruppeformand som kandidat, og han ville kun have chancer ved valg *udenfor* byrådet.

Imidlertid var de to andre partier enige om, at valget burde foretages af *byrådet*, hvilket altså vedtoges.

Baggrunden for denne enighed var, at man havde besluttet at samles om herredsfuldsmægtig *Bentsen* (som ikke var medlem af byrådet, men altså kunne vælges til borgmester). Da nu dette sivede ud, blev der stor opstandelse i »Liberal Forening« (som den moderate organisation hed fra gammel tid). Det var nemlig en kendt sag, at herredsfuldsmægtigen var erklæret *højremand!* De »liberale« blev da omgående indkaldt til et medlemsmøde, hvor bølgerne gik højt, og der blev vedtaget en udtalelse til byrådsgruppen med krav om, at den opstillede en af sine egne, nemlig en ældre *sagfører*, *S. Jensen*, som også havde været på tale under forhandlingerne med de konservative, men som disse *ikke* ville stemme på.

Da det herefter blev kendt, at *sagf. J.* alligevel blev opstillet – uden at man fra moderat side havde så meget som antydnet, at den trufne aftale var *brudt* – blev der stor ballade. Der opstod et voldsomt skænderi mellem de to partiers blade, og i den kons. byrådsgruppe herskede, som jo også forståeligt, stor harme. Det *kunne* jo måske tænkes, at *sagf. J.* ved valget ville få også de to radikale stemmer og derved blive valgt med 6 st., medens de kons. kun havde 5 og soc. 4. Hvilket også i almindelighed blev opfattet som de »liberale«s fidus bag den lidt ufine manøvre.

Karakteren af den konservative bitterhed vil man kunne forestille sig, når man hører om det næste der skete: To konservative byrådsmedlemmer, *gross. Quist* og apoteker *Hørlüch* mødte op på mit kontor for på deres gruppes vegne at opfordre *mig* til at være kandidat! Med deres 5 st. og 2 radikale ville mit valg være absolut *sikret*, da et samarbejde mellem de 4 moderate og 4 soc. ikke kunne tænkes.

Jeg kan ikke nægte, at jeg blev lidt chokeret i øjeblikket. Men jeg mente dog, jeg måtte afslå en sådan kombination. Min gruppefælle, *sagf. E. Schmidt* blev tilkaldt, og han holdt på, at jeg burde sige ja. Bl. a. ville det også medføre, at blev jeg borgmester, ville suppleanten på den radikale liste (vejassistent, senere amtsvejsinspektør *Krese*) indtræde i rådet.

Mine betænkeligheder blev dog ikke overvundet. Jeg havde jo også arbejdet ved mit blad at tænke på. Men jeg gik til sidst med til, at hvis også den soc. gruppe ville støtte min kandidatur, så det blev et valg på bredere grundlag, ville jeg sige ja.

Videre kom vi dog heller ikke. Da soc. blev spurgt, holdt de stadig på at ville have vælgerafstemning og her opstille deres egen kandidat. – De konservative gik så til soc. og blev enige med dem om, at man skulle

annullere den tidligere beslutning om udpegning af borgmesteren i selve rådet. De ville da alene møde med herredsfuldmægtigen som kandidat ved vælgerafstemningen.

Endelig kom så sidste akt af skuespillet, der efterhånden havde sat den ganske by i bevægelse: Schmidt og jeg opsøgte først borgm. *Barfoed* og dernæst medlemmer af den moderate byrådsgruppe, der jo var klar over det håbløse i sagf. J.s kandidatur. Og resultatet blev, at vi endes om at opstille *Barfoed* som vore to partiers *fælleskandidat!*

Og naturligvis sejrede han stolt ved den derefter afholdte vælgerafstemning.

Der skete således i Hjørring det ejendommelige, at byens sidste kongevalgte borgmester tillige blev den første folkevalgte. Og det var byen godt tjent med!

Barfoed blev senere i en lang årrække civildommer i Odense.

ENDELIG DRIFTSBALANCE – OG SÅ PANIK- VALGET I 1920

I 1919 oplevede vi den store triumf, at »Vendsyssel Venstreblad« nåede til balance på sit driftsregnskab. Det viste i dette år en indtægt på 116.562 kr. mod en udgift på 115.962, altså et blankt overskud på 600 kr.! Det var ikke imponerende som overskud betragtet (derfor nøjedes vi også med at kalde det balance). Men vi følte det dog som en begivenhed, der måtte fejres med honnør.

Det var vel først i bladets syvende driftsår, vi var nået hertil. Men hvad havde det ikke også været for år at komme igennem. Først det uhyre besvær med de mange indkaldelser til sikringsstyrken, dernæst de voldsomme prisstigninger på alle områder, og endelig var der jo tilmed foretaget adskillige udvidelser: Ny hurtigpresse, overgang til moderne format og oprettelsen af nye lokalkontorer i Sæby¹⁰) og fornylig også i Brønderslev. Trods alt dette havde der dog kun været relativt små driftsunderskud gennem årene. Og nu stod vi altså med balance på driften, efter at bladet var fuldt udbygget som organ for de fire folketingskredse med et holdertal, der nærmede sig de 2500.

Begivenheden fejredes ved et festligt kaffebord med mange taler i forbindelse med bladets generalforsamling hen på foråret 1920. Selv under trykket af det politiske uvejr, hvori vi da befandt os, var stemningen lys og forhåbningsfuld. – Det var også i dette år, bladet fik sin egen

ejendom, efter at lejen var udløbet der, hvor vi havde til huse i de første otte år. Også denne ejendom lå på »Springvandspladsen« med udsigt over torvet og ud gennem byens hovedgade.

– Men desværre var det jo ellers ikke lyspunkterne, der var det fremherskende i disse år, der i så mange henseender kom til at sætte skel mellem før og nu.

Det voldsomme postyr om grænsespørgsmålet begyndte tidligt i Nordjylland, dels gennem oppositionspressens kyniske angreb, dels på en masse møder med urolige hoveder som Vanggaard. Til de stærke angreb på regeringens økonomiske politik kom nu også de chauvinistiske kredses mistænkeliggørelse med råbet om »tyskerkurs«. Efter at afstemningen i 1920 havde konstateret 75 pct. danske og 25 pct. tyske i 1. zone og 80 pct. tyske mod kun 20 pct. danske i 2. zone, burde man kunne have ventet, at striden var stilnet af. Den blev dog kun endnu hidsigere.

Så fulgte kongens uparlamentariske afskedigelse af ministeriet, påskekrisen med den uheldige generalstrejke-trusel og endelig panikvalget i april.

Valgkampen var forholdsvis kort, men med møder aften efter aften og alle i kampstemning på højeste gear. I Hjørringkredsen måtte jeg selv tage den første tårn med *Vanggaard* ved møder i Sindal, Vennebjerg og Bjergby, da vor kandidat, ors. *C. C. Heilesen*, tillige var opstillet i Halvrimmen og var optaget dér.

Der er skrevet meget om det kæmpe-nederlag, som dette valg blev for regeringen og dens parti, en tilbagegang fra 192.000 st. i 1918 til nu kun 122.000. Ved bedømmelsen heraf må vel erindres, at der endnu i 1918 havde været valgalliance med Socialdemokratiet, hvorved de radikale høstede stemmemæssig fordel. Men alligevel. Af partiets 32 folketingsmænd blev de 15 på valen.

Således kom belønningen til at se ud for den regering, der havde holdt Danmark udenfor krigen, gennemført den nyskabte junigrundlov og trods den voldsomme dyrtid dog holdt den værste nød borte fra hjemmene – den regering, der af *Christmas Møller* senere blev betegnet som den dygtigste og bedste vort land havde haft siden 1849.

Mange har ment, at regeringen ville have klaret valget bedre, hvis det var blevet holdt på et tidligere tidspunkt, så nær efter krigens afslutning som muligt. Og det er sikkert rigtigt. Til de hidsige angreb kom nu også beskyldningen for, at den »klæbede ved taburetterne«, da den havde »mistet sit flertal« ved Moesgaard Kjeldsens særstilling. Denne påstand var oplagt usand, da jo til gengæld den konservative prof. *Birch* havde sluttet sig til regeringens standpunkt.

Men i vide kredse bidrog valgets udsættelse til at skabe irritation. Man

forstod ikke baggrunden: At der endnu var en stor og betydningsfuld opgave at sikre løst, en grænsedragning, der kunne stå for historiens dom. Uretten skulle *slettes*, ikke bare flyttes fra dansk til tysk. Derfor måtte regeringen blive på sin post, hvad det end kostede – til grænsedragningen var således fastlagt i princippet, at den heller ikke bagefter lod sig ændre.

Som dir. *Heilbuth* skrev i et brev, jeg i de dage modtog fra ham: »Regeringen går som *Kristoforus gennem den stride strøm med sin hellige byrde på ryggen*. Det vil være vort parti til evig ære at bære den frelst i land. Og det vil lønne sig i tiden, selv om byrden er ved at trykke os i knæ nu«¹¹).

Ja, dette var jo baggrunden for situationen i 1919–20. Men mange forstod det ikke. Og regeringen led nederlag. At den så bagefter trods valgnederlaget stod som den egentlige sejrherre er en anden ting. Men det gjorde den jo! Trods efterfølgerens »ærlige« forsøg på endnu engang at pille ved grænsedragningen lykkedes det ikke at ændre, hvad ministeriet *Zahle* havde bygget op.

Allerede en halv snes år senere var der bred enighed om, at det ikke alene havde været den rigtige politik i øjeblikket, men navnlig også på *langt sigt*. Da hitlerismen i Tyskland hen i 30erne begyndte at rejse hovedet og tale om grænsereguleringer, var det ikke grænsen til Danmark, der blev aktuel. Den lå *fast*, som den har gjort det siden. Den hviler på rettens grund.

– Det store nederlag for den radikale regering blev rettet noget op ved efterårsvalget efter genforeningen i 1920. Stemmetallet steg da med ca. 25.000, og to af partiets gode folk, der var gledet ud ved aprilvalget, *H. C. Henningsen* og *A. M. Hansen* vendte tilbage.

I Hjørring amt, hvor Bundgaard var genvalgt i foråret på grund af kandidaternes numerering, valgtes nu ors. *C. C. Heilesen*. Ved det efterfølgende landstingsvalg blev *Jørgen Hald* ombyttet med *Hans Nielsen*, Skive, og *G. Fog-Petersen* blev nyvalgt (det første af de to berømte lodtræknings-valg, som jeg begge fulgte på nært hold som valgmand fra Hjørring).

Med *C. C. Heilesen* fik for anden gang i dette år den radikale rigsdagsgruppe tilført en ung fremragende personlighed, til hvis fremtid der i alle kredse stilledes store forventninger. Den første var *Bertel Dahlgaard*, der ved forårsvalget afløste *Hans Nielsen* i Skivekredsen.

Jeg husker, der i Vendsyssel blev talt om, hvem af de to der ville nå videst frem. Man fandt, at der i flere henseender var et sammenligningsgrundlag. Som forholdene udviklede sig i 20erne blev det dog ret snart forstået, at *Heilesen* agtede at forfølge sin juridiske karriere.

I 1927 blev han højesteretsagfører, hvorved samtidig beslutningen var taget om at sige det politiske arbejde farvel.

Dette skete før valget i 1929, samme år som *Bertel Dahlgaard* blev indenrigsminister i regeringen *Stauning-Munch*. Forøvrigt også samme år som en anden af vort partis førerskikkelser, *Jørgen Jørgensen*, Bispegaarden blev medlem af folketinget, valgt i Frederiksborg amt.

C. C. Heilesen døde 1943, kun 59 år gl.

Min kone og jeg blev gift i pinsen i 1920, umiddelbart efter panikvalget i april. Og der skulle snart være valg igen. Så det var en slem hveserede at trække hende op til. Begyndelsen blev dog meget opmuntrende. Efter »bryllupsrejsen«, der i al beskedenhed gik den direkte vej fra Helsingør til Hjørring, blev vi deroppe overrasket af en overstrømmende festlig modtagelse. Bladets forretningsudvalg var mødt på banegården med blomster. Foran vort nye hjem var rejst en nydelig »æresport« med velkomsthilsen, og indenfor i stuerne mødte vi igen et blomsterhav samt dejlige gaver bl. a. fra bladets bestyrelse og personale og de politiske organisationer. Fra de sidste tillige en mappe i skind med givernes navne, ialt ca. 400 repræsenterende alle egne af Vendsyssel.

Den første prominente gæst udefra i vort nye hjem var *Slengerik*, hvorom fortælles nærmere under »Efterskrift og Noter« sidst i bogen ¹²⁾.

DA DE FRIE KRÆFTERS SPIL SKULLE AFLØSE »SYV MAGRE ÅR«

Som før nævnt blev 1920 i mange henseender et skelsættende år. Det gjaldt ikke mindst med hensyn til landets økonomi. Det nye styre under ministeriet *Neergaard* og med *Madsen-Mygdal* som landbrugsminister skulle jo nu hurtigst muligt indfri de vekslere, der var udstedt. Under de frie kræfters spil skulle gyldne tider oprinde til afløsning af de »syv magre år« under ministeriet *Zahle*. Først og fremmest skulle al regulering og kontrol med indførsel og priser omgående bortfalde.

Resultatet blev indførsel for milliardbeløb, og da verdensprisfaldet kom, skete et voldsomt omslag, der rystede samfundets økonomi og produktion og medførte omfattende arbejdsløshed. Allerede efter to års forløb, da landet opskræmtes ved Landmandsbankens sammenbrud, var

tilliden til det nye styre brudt og efter andre to år med mange fejlgreb var ministeriets skæbne afgjort.

Ved valget i 1924 mistede det moderate parti 50.000 stemmer og 7 mandater, hvilket svarede nogenlunde til, hvad Socialdemokratiet gik frem. Ministeriet Neergaard blev derefter afløst af det første ministerium *Stauning*. Også Det radikale Venstre gik da smukt frem. Det kom nu op på 166.000 st. og fik 20 mand valgt.

Ikke mindst for dagspressen blev denne periode i 20'erne hård at komme igennem. Den måtte i dobbelt forstand føle sig ramt af samme skæbne som øvrige erhvervs-føretagender, dels ved de voldsomt opskruede priser på materialer og lønninger, dels ved nedgang i indtægter på grund af svigtende avertering. For den radikale presse kom hertil yderligere svækkelsen af partiet efter 1920-valget. Mange af vore nyere blade fik i disse år et knæk, som de aldrig forvandt.

I Vendsyssel holdt vort blad stadig stillingen i holdertal, men indtægterne svigtede, så der kom igen underskud på driften. Jeg planlagde som andre steder en indskrænkning af bladets format, men det vandt ikke bifald. Bestyrelsen mente ikke mulighederne for at skaffe ny kapital var udtømt. Aktiekapitalen blev da påny forøget. Håbet om lysere tider kunne ikke opgives.

Ikke mindst var vor energiske formand, gdr. *Chr. Petersen*, Sdr. Harritslev, bladet en værdifuld kraft under de vanskelige forhold. Han var i mange henseender et sjældent menneske, ikke af mange ord, men enstående, når der skulle handles. *Chr. Petersen*, der var gl. Askov-elev (forøvrigt her kammerat med *Keilgaard* på Langeland), blev senere i mange år amtsrådsmedlem samt også formand for det store Hjørring Slagteri, en post hvortil en radikal venstremand på denne egn kun kunne vælges i kraft af en anerkendt personlig dygtighed.

Ved byrådsvalget i Hjørring 1921 var jeg indstillet på at træde tilbage, men slap dog ikke for endnu en periode. Min kollega, sagf. *E. Schmidt*, der havde været med i to perioder, ville ikke fortsætte. Jeg blev da opstillet som listens nr. 1 med en kendt håndværksmester som nr. 2. Imod min forventning så nær efter chok-valget året før bevarede vi så nogenlunde vort stemmetal (322 st. mod tidligere 336), men det blev dog denne gang kun til ét mandat. Jeg blev således ene mand for mit parti i denne periode, der iøvrigt ikke bød på større begivenheder¹⁹).

Som et udtryk for, at de radikale vendelboer ikke havde tabt modet kan nævnes, at da det i 1921 var vort partis tur til at holde grundlovsfest i byens anlæg, samlede der her op mod et par tusind deltagere. Talerne var kredsens folketingsmand *C. C. Heilesen* og krigsårenes udenrigsminister *Erik Scavenius*, der boede i Østvendsyssel, hvor han havde

overtaget sin afd. farbroders gods Voergaard. Scavenius boede deroppe til midt i 20'erne, da han påny trådte ind i diplomatiet som dansk gesandt i Stockholm¹⁴).

I 1922 havde vi *Rode* og *Bertel Dahlgaard* ved årets amtsmøde. I 1923 talte red. *Elmholt* ved bladets generalforsamling og *Berthelsen*, Høng, og *Niels Frederiksen* ved amtsmødet. Endelig kom valgåret 1924, da vi startede med et *heldagsmøde* i overværelse af både P. Munch og Scavenius og de fire kredsens kandidater. Mødet begyndte med ca. 400 deltagere om formiddagen, hvor jeg indledede en forhandling om agitationsarbejdet. Om eftermiddagen, da forsamlingen var steget til ca. 700, talte dr. *Munch* om situationen ved valget.

Som før nævnt gik Det radikale Venstre pænt frem ved dette valg. I Vendsyssel fik vi en fremgang på 4–500 stemmer.

I BLADENES TRÆNGSELSÅR

Som det fremgår af det foregående var der stadig gang i arbejdet, både med afholdelse af møder og til styrkelse af bladets økonomi. Foruden nytægning af aktier blev der taget fat på en storstilet stabiliseringsplan, gående ud på tegning af 100.000 kr. i »rentefri lån« til indbetaling med en tiendedel årligt, så længe der var underskud på driften. Der blev afholdt snesevis af sognemøder rundt i kredsene, og i løbet af 1924 var de 100.000 nået.

Det var en stolt præstation, et nyt smukt bevis på de radikale vendelboers offervilje og tro på fremtiden. Med en gennemført økonomisk administration af bladet og de nu sikrede 10.000 kr. i årligt tilskud til driften skulle man efter alt at dømme kunne ride stormen af, selv om der endnu skulle komme nogle års vanskeligheder.

Et stort lyspunkt var det, at bladets holdertal stadig var stabilt. Helt frem til 1926 havde vi kvartalskifter med en mindre fremgang.

Hos vor nærmeste nabo mod syd, »Vends. Folkebl.« i Brønderslev, så det slemt ud. Allerede i 1921 havde man påny været i Hjørring med forslag om, at man skulle prøve at få de to blade sluttet sammen. Det var dog nu helt håbløst, da »Vends. Fbl.«s gæld efterhånden var vokset til flere gange bladets værdi. Året efter blev det forgæves udbudt til salg. Fra januar 1923 blev en ung venstre-journalist, *Kr. Jespersen*, antaget som redaktør, men han rejste igen til oktober. (J. blev mange år senere redaktør af »Roskilde Dagbl.«, hvorfra han gik videre til »Liberal Debat«).

C. C. Hellesen.

Chr. Petersen.

Holger Kristiansen.

Efter ham blev bladet solgt og skiftede ejer et par gange, inden det havnede hos L. S.-folkene, der flyttede trykkeriet til Aalborg.

Men også »Aalborg Venstreblad« var kommet ud for store vanskeligheder. I nogle år var driften lagt om til morgenblad. Det gav fremgang i holdertal, men driften var dyr. Og med nu indtrufne stigninger kunne det ikke holde. Man gik så tilbage til aftenblad, hvorved mange abonnenter faldt fra.

I 1924 forlod såvel *Fog-Petersen* som hans medredaktør *Ernst Eyser* bladet og efterfulgtes af den tidligere reklamemand i Aarhus, *Chr. Arnfast*.

Baggrunden for denne ansættelse var planer om en nyordning, hvori man tænkte sig også »Vendsyssel Venstreblad« inddraget. Bestyrelsen for »Aalb. Vbl.« havde med tilslutning fra vort partis bladudvalg skitseret en plan, hvorefter de to blade i Aalborg og Hjørring skulle slås sammen til ét, idet man mente, der hermed kunne spares så meget på driften, at de kunne klare sig begge to. Trykkeriet i Hjørring skulle da nedlægges og sælges, og det blev antydnet, at jeg skulle flytte til Aalborg som redaktør af det fælles foretagende. I følge den skitserede plan skulle herved kunne indvindes en driftsbesparelse på 25–30.000 kr. årligt.

Da denne plan kom til drøftelse i »Vends. Vbl.«s bestyrelse, blev den straks modtaget med almindelig skepsis. Man fandt, at den måske kunne lyde meget naturlig, set fra et Aalborg-synspunkt og vel også var den eneste mulighed for, at »Aalb. Vbl.« kunne reddes. Men at »Vends. Vbl.« skulle opgives som selvstændigt blad og gøres til en aflægger fra Aalborg, kunne man ikke tænke sig. Som selvstændigt blad stod det jo faktisk betydelig stærkere end Aalborg-bladet, ikke mindst nu efter den gennemførte kraftanstrengelse med tegning af de 10.000 kr. i årligt

tilskud til driften gennem en årrække. Heroppe havde man grundet håb om at kunne føre bladet igennem ved egen hjælp. Kædet sammen med Aalborg kunne resultatet blive, at vort blad blev trukket med ned.

I disse synspunkter var jeg helt enig med min bestyrelse. Personlig følte jeg ingen som helst lyst til at ombytte Hjørring med Aalborg og derved få et opland helt fra Skagen til Hobro at tumle med. Og jeg nærrede heller ingen tro til et sådant foretagendes stabilitet. Det mindede mig om »Jysk Morgenblad«s skæbne: Altfor store administrationsudgifter i forhold til mulighederne for annonceindtægter i et omfattende område med kun spredt abonnement.

Nogen egentlig forhandling kom det da ikke til. Men fra Aalborg blev der stadig presset på, og da senere også partiets bladudvalg (på det tidspunkt: Flktdm. pastor *Th. Poulsen* og redaktørerne *Bigum* og *Elmholt*) anbefalede, vedtog vor bestyrelse en udtalelse, hvori man opstillede betingelserne for at gå med til en realitetsforhandling. Det vigtigste punkt heri var, at man i Aalborg (ligesom tilfældet var i Hjørring amt) fik etableret en fast tilknytning til egnens radikale befolkning og derved et sådan økonomisk grundlag for bladets fortsatte drift, at denne kunne anses for sikret mindst fem år frem i tiden.

På denne skrivelse svarede hr. *Arnfast* undvigende, hvorefter vi fra Hjørring meddelte, at vi ikke fandt grundlag for nærmere forhandlinger.

Hermed sluttede da disse drøftelser. Et par år efter gik »Aalborg Venstrebl.« ind.

TO REDAKTØRER BYTTER GÅRDE

På et af møderne angående Aalborg-planen blev det af en af vore sognerepræsentanter bemærket, at fremfor sammenslutning måtte man da hellere sælge bladet til en privatmand, hvis det lod sig gøre. I alle tilfælde burde det bevares som et selvstændigt lokalt blad for Vendsyssel.

Disse bemærkninger blev på en måde spiren til drøftelsen af et nyt problem, som i hvert fald jeg havde en vis sympati for. Det blev oplyst, at red. *Holger Kristiansen* i Rudkøbing ved en bestemt lejlighed havde udtalt sig om, at han godt kunne tænke sig at flytte fra Langeland til Vendsyssel og eventuelt købe bladet dér, hvis det var muligt. Også jeg havde hørt ham udtale sig derom, uden at jeg dog havde lagt videre vægt derpå, da det ikke havde været i mine tanker at flytte.

Min indstilling var dog nu ændret noget. Ikke at jeg havde tabt troen på mit blads fremtid, men de opståede besværligheder i sammen-

ligning med tidligere virkede dog noget deprimerende. Hertil kom så den omfattende mødevirksomhed i oplandet, byrådsarbejdet og en mængde foreninger og udvalg, ialt op mod en snes »offentlige hverv«, som det var svært at vikle sig ud af uden pinlig mistanke om at være på retur. En lille smule »privatliv« kunne jeg også undertiden komme til at læn- ges efter. Jeg var jo familiefar nu, og vi havde fornylig kunnet hilse stamherre nr. 3 velkommen!

Kort sagt: I drøftelsen med bestyrelsen fremhævede jeg, at selv om det ville volde mig besvær at forlade Vendsyssel, var det måske dog det bedste, også for bladet, at der kom nye kræfter til, som kunne ofre sig helt for denne opgave. Og resultatet blev, at vi enedes om, at jeg skulle rejse en tur til Rudkøbing for at få klarhed over, om Kristiansen stadig nærrede ønsker om eventuelt køb.

Det var i oktober 1924, jeg aflagde dette mit første besøg på »Langel. Folkebl.«, dels for at tale med redaktøren, dels også for at orientere mig om forholdene i det hele. Under samtalen bekræftede Kristiansen, at han godt kunne tænke sig at købe, hvis der kunne træffes en rimelig ordning, og han var villig til at komme til Hjørring til en forhandling. Da det var en stiltiende forudsætning, at hvis han flyttede til Hjørring, skulle der samtidig skaffes udveje for, at jeg kunne overtage hans stilling på Langeland, aflagde jeg ved samme lejlighed et besøg hos bladets daværende formand, amtsrådsmedlem *H. A. Andreassen* i Statene.

Videre kom vi dog ikke i den omgang. Da Kristiansen havde været i Hjørring til forhandling, afgav han et skriftligt tilbud, der kun altfor åbenlyst hvilede på den misforståelse, at bladet deroppe kunne købes for enhver pris. Det blev straks afvist. Og bedre gik det ikke, da han året efter fremkom med et nyt tilbud.

Først hen på sommeren 1926 kom det til nye forhandlinger, indledet ved en samtale mellem Kristiansen og mig, men på et helt nyt grundlag. Det gik ud på, at spørgsmålet om køb skulle opgives og at vi simpelthen skulle »bytte gårde«, hvis de respektive bestyrelser tilslutning dertil kunne opnås. Og således blev knuden løst.

Jeg var over for bestyrelsen i Hjørring gået stærkt ind for denne ordning og havde fået dens tilslutning dertil. Men for ikke selv at stå helt på bar bund havde jeg også påny besøgt Langeland, denne gang for at tale med *Keilgaard*, der nu havde afløst *Andreassen* som bladets formand. Ligeledes havde jeg talt med dr. *Munch* om sagen. Og hos begge havde jeg fået en så venlig modtagelse, at jeg turde løbe risikoen ved, at Kristiansen blev antaget først, medens jeg selv måtte svæve i uvished i nogle dage.

Det kom jeg forøvrigt slet ikke til. Kristiansen blev antaget ved et

bestyrelsesmøde i Hjørring den 3. november, men på den udtrykkelige betingelse, at jeg til gengæld fik stillingen i Rudkøbing, uden at man her opslog pladsen ledig. Dette blev den 14. november enstemmigt tiltrådt af »Langelands Folkeblad«s bestyrelse, og den 5. december rejste min kone og jeg til Langeland for at hilse på bestyrelsen. Og hvor også alt klappede!

Redaktørskiftet skulle finde sted den 1. januar 1927.

HVAD DER LÅ BAGVED

Mange undrede sig over dette bytte mellem to redaktører, der tilsyneladende hver på sit sted var groet fast gennem mange års virke. Kristiansen havde været på Langeland i 19 år og jeg i Vendsyssel i ca. 15 år. Og der forlød intet om, at det nogen af stederne var misfornøjelse med vilkårene, manglende tro på fremtiden eller et mere eller mindre skævt forhold til befolkningen, der kunne være årsag til rejselysten. Imidlertid havde dog begge vægtige grunde dertil, som offentligheden vanskeligt kunne sætte sig ind i.

For mit eget vedkommende har jeg nævnt, at jeg efterhånden følte mig så overlæsset med arbejde udadtil, at jeg måtte finde en aflastning ønskelig. Dette var dog ikke den egentlige grund. Men allerede ved mit første besøg på Langeland var der kastet en brand i mit sind, og jeg blev et offer for skiftende stemninger. Forholdene derovre på den lille ø steg stadig frem i mine tanker: Den smukke gamle gård, den store prægtige have og forholdene omkring bladet i det hele, en kreds med smukke traditioner og som folketingsmand selveste dr. Munch, der alle dage havde været mit ideal blandt danske politikere.

Først og sidst dog som det helt afgørende: Et lille solidt blad med et opland af beskedent format, ikke større end at det her måtte være muligt at skabe den intime kontakt mellem bladet og oplandets befolkning, der altid havde været min drøm. Min hovedinteresse var selve *bladets* fremstilling, dette i levende kontakt med egnen hver dag at kunne bringe både lødigt og sagligt læsestof af værdi for hjemmene, virke for oplandets problemer og være dets talsmand udadtil.

Det var som før omtalt ud fra denne indstilling jeg i sin tid søgte pladsen i Kalundborg. Mon det ikke heraf vil forstås, at når der nu havde åbnet sig en mulighed for virkeplads i et lille paradis som Langeland, måtte jeg føle mig stærkt interesseret.

Men jeg havde også interesse for byttet med henblik på, at netop *Holger Kristiansen* kunne blive min efterfølger i Hjørring, idet han efter

alt at dømme ville have gode betingelser for at styrke bladets stilling. Dels var han selv vendelbo og havde stadig familie deroppe. Dels var han ivrig afholdsagitator, hvad også var et plus i Vendsyssel. Endelig var han jo stærkt politisk interesseret og kendt som en dygtig organisationsmand. Fra 1913–20 havde han repræsenteret Otterupkredsen i folketinget samtidig med at han var redaktør på Langeland.

Jeg fandt det naturligt, at en mand med disse interesser, nu da han ikke var folketingsmand mere, kunne føle sig fristet til at prøve kræfter på en bladvirksomhed i sin barndoms egn. Jeg kan dog ikke nægte, at jeg blev lidt betænkelig, da jeg under de sidste forhandlinger fik den opfattelse, at han havde en grund mere til at rejse derop. Det var den, at C. C. Heilesen havde meddelt, at han ved næste valg agtede at trække sig tilbage som folketingsmand for at hellige sig sin virksomhed som højesteretssagfører. Der ville da åbne sig en mulighed for, at Kristiansen kunne blive hans efterfølger og altså folketingsmand påny.

Det var jeg ikke glad ved at høre. Jeg vidste, at selv om bladet vel var nogenlunde økonomisk sikret gennem den trofaste kreds, der stod bagved, så krævede det sin mand *helt*. Kristiansen viste sig imidlertid at være mere politisk end egentlig bladligt interesseret. Ved valget i 1929 opnåede han den personlige tilfredsstillelse at komme i folketinget igen i en periode. Men for bladarbejdet blev hans syv år i Hjørring noget af en skuffelse. Holderantallet svigtede. Og da han i 1933 ikke blev genvalgt som folketingsmand, opgav han også sin stilling ved bladet. Han flyttede da fra Vendsyssel til Vanløse ved København, hvor han levede sine sidste år, bl. a. beskæftiget med foredragsvirksomhed og ledelsen af et afholdsblad.

Kristiansens efterfølger blev bladets redaktionssekretær, J. P. Vestergaard, der havde været med omtrent fra starten. Under hans ledelse blev bladet videreført i en lang årrække, ja faktisk under beskedne former helt frem gennem »bladdøden«s første årtier. Vestergaard havde da for egen regning – de første år med bladets hidtilværende forretningsfører L. P. Jensen som kompagnon – overtaget bladet og dets trykkeri, og i de seneste år blev »Vends. Vbl.« udsendt som ugeblad i forbindelse med »Ugens Politik«, men dog således, at dets navn blev bevaret til 50-året efter starten.

Det ophørte i 1962 som en af de sidste mindelser, der var tilbage af de mange jyske radikale blade, der myldrede frem i ti-året efter 1905.

Trykkeriet i Hjørring drives iøvrigt fortsat med virken på andre felter, og J. P. Vestergaard har i en længere årrække været redaktør af Dansk Smede-Tidende.

AFSKED MED VENDSYSSEL

Forinden vor afrejse fra Hjørring blev vi af bladets bestyrelse og de radikale kredsorganisationer indbudt til en festlighed i Højskolehjemmets sal. Der var her trods travlheden ind under jul samlet ca. 200 deltagere om kaffebordene, og det blev helt igennem en ægte vendsysselsk fest, præget af hjertelighed, djærvhed og humør.

Bladets formand, *Chr. Petersen*, lagde for med en smuk tale, hvori han dvælede ved minderne, fremhævede pionérarbejdet i starten og den lyse og stærke tro, der altid havde præget arbejdet ved bladet, så det blev et værdifuldt samlingsmærke for vort parti. Sagf. *E. Schmidt* talte for min kone og vore »tre små mænd«, og propr. *Kræmmer* overrakte på indbydernes vegne smukke gaver, bl. a. et guldur med inskription. Derefter fulgte endnu en lang række taler, af amsorganisationens fmd. gdr. *Jens Rom*, medlemmer af bladets bestyrelse gennem årene og repræsentanter for forskellige organisationer.

Festen, der først sluttede hen mod midnat, blev endnu et rigt minde at føje til de mange andre fra årene i Vendsyssel.

Og få dage efter gik så rejsen til *Langeland*. Min sidste hilsen fra Vendsyssel til mine forældre har jeg fundet i min mors efterladte breve. Den blev sendt fra *Odense* den 17. december om formiddagen og lyder således:

»Ja, nu har vi så sagt farvel til jyderne. Rejste i aftes fra Hjørring og gjorde ophold her. Rejser nu med middagstoget til Langeland. Der var ca. 25 af vore venner på banegården og råbte hurra og lykke på rejsen. Blomster og flere poser chokolade. Hel bryllupsrejse! Flyttevognen kørte i går. Alt vel.«

Denne hilsen på falderebet tyder ikke på, at vi var i nedtrykt sindsstemning. Det var vi heller ikke, selv om jo nok lidt vemod lurede i krogene. Mindet om den smukke afskedsfest, de hjertelige håndtryk og mange gode ønsker fra vennekredsen fulgte os på rejsen.

Og vi så med lyse forventninger frem til vor nye virkeplads på »Rosengrenen«.

De tre små
vendelboer

Langelands Folkeblad

Langelands Folkeblads ejendom, den Bay'ske slægtsgård, bygget 1782.

REDAKTØR PÅ LANGELAND

Få uger efter at jeg havde overtaget stillingen i Rudkøbing deltog jeg i et partimøde på Christiansborg. Nyheden om de to redaktørers »bytten gårde« var endnu så frisk, at der medfulgte adskillige lykønskninger ved udvekslingen af hilsener med bekendte. Blandt disse var *C. Th. Zahle*, den tidligere statsminister. Hans muntre form for en hilsen forbløffede mig lige i øjeblikket. Den lød ganske kort: »Goddag De – *Aladdin!*« Tilføjelsen kom helt spontant samtidig med et fast håndtryk og et lyst smil, der ligesom gav udtryk for, at mere behøvede han jo ikke at sige.

Hvor meget Zahle selv lagde i denne morsomme måde at ønske til lykke på, ved jeg jo ikke, men for mig føltes det, som han havde ramt i plet. Den lille episode havde kun varet få sekunder under et hastigt møde ved døren ind til Fællessalen. Men den blev stående for min be-

vidsthed som et af de små lysglimt i tilværelsen, der på særegen måde gør krav på en varig plads.

Ja, jeg følte mig faktisk som noget i retning af en Aladdin. Og hvor kunne det være andet. Hvem ville ikke som radikal bladmand være glad for at blive redaktør for en kreds med de smukke traditioner, som kendetegnede Langeland. Og med en folketingsmand som dr. *Munch*. Formentlig var det også det, Zahle havde haft i tankerne. Dertil kom for mit vedkommende, at Langeland jo også bladligt set stod for mig som virkeliggørelsen af min ungdoms ønskedrøm.

DR. MUNCH OG HANS VÆLGERE

Hvad jeg på forhånd kendte til Langeland var i alt væsentligt begrænset til øens politiske historie. Jeg vidste, at det var her, Bondevennernes fører *J. A. Hansen* startede sin karriere og at hans efterfølgere i næsten ubrudt linie var gode radikale venstremænd, bl. a. i en årrække *Edu. Brandes* og nu siden 1909 *P. Munch*.

Navnlig var mit kendskab til sidstnævnte jo ikke af ny dato. Jeg havde fulgt dr. Munchs virke som politiker helt fra »Det nye Aarhundrede«s dage, og i mine unge år i Odense havde jeg oplevet de spændende valg herovre. Først skuffelsen i 1906, da den tidligere radikale, men nu moderate *Guldbrandsen* takket være Højres selvopofrelse vandt en kneben sejr (1190 st. mod Munchs 1109), men også den jubel, det vakte overalt i frisindede kredse, da dr. Munch i 1909 valgtes første gang.

Jeg havde også hørt om, hvorledes det strålende valgresultat, som da opnåedes, var blevet bragt tilveje, i første række gennem et enestående oplysningsarbejde, der i årene forud udførtes i kredsen. I alle sogne afholdtes møder, hvor dr. Munch gjorde udførligt rede for de politiske problemer. Men ikke nok hermed. Møderne formede sig ofte som en art studiekredse, hvor særligt interesserede, foreningsledere, radikale sognerrådsmedlemmer osv. blev orienteret om mere interne forhold, der ikke egnede sig for offentlig debat.

Men samtidig blev jo heller ikke organisationsarbejdet forsømt. At valglisten var til rådighed i alle sogne var en selvfølge. Fra sogn til sogn samledes tillidsmændene og rubricerede vælgerne: Radikal, moderat, konservativ, tvivlsom! Navnlig de sidste blev taget under observation. Agitatorerne fik noteret navnene til personlig henvendelse. Der blev truffet afgørelse om udsendelse af tryksager og kørsel til valgstedet, hvilket jo dengang var et særlig vigtigt problem, da alle vælgere skulle stemme i Rudkøbing.

Dr. Munch på sit kontor i Udenrigsministeriet.

Da valget stod for døren, vidste den radikale organisation så temmelig nøje, at sejren var vis. Man gættede på 12–1300 stemmer for Munch og ca. 1100 for Guldbrandsen. Resultatet blev dog endnu mere strålende, nemlig henholdsvis 1530 og 1046. – Minoriteten på 81 i 1906 var forandret til en majoritet på omtrent 500.

Som redaktør på Langeland forstod jeg, at den jubel, hvormed meddelelsen om dr. Munchs valg modtoges overalt, dog ingen steder kunne have været større end blandt dem, der valgte ham. Demokratiet herovre havde atter rettet vognen op. Men dernæst dette, at dr. Munch allerede i disse første år havde opnået at komme i et sjældent hjerteligt forhold til sine vælgere. Hans jævne væsen og den rolige beherskede form tiltalte dem. De beundrede hans saglige indsigt, hans overlegenhed og myndighed som taler og debattør, den rene og klare tone, som dog altid var båret af en understrøm af hjertevarme, der røbede alvoren og inderligheden i hans beherskede fremtræden.

Ja, det var en fryd at være på Munchs parti ved et vælgermøde. Mange »med«-kandidater (som han altid kaldte dem) gjorde gennem årene hæderlige forsøg på at rokke ved hans stilling, altid med det resultat, at dr. Munch gik styrket ud af kampen. Iøvrigt bestod sædvanligt det bedste forhold mellem kandidaterne. Den saglige debat blev sat i højsædet. Ingen hørte nogensinde dr. Munch bruge personlige angreb. Blev et sådant forsøgt mod ham, blev det straks afvist, og debatten kom igen i det rette spor.

Og dr. Munch passede sin kreds, også imellem slagene. Navnlig var han altid en sikker gæst ved de årlige grundlovsfester i Lindeskoven eller i Folkebladets have, som oftest ledsaget af fremtrædende personligheder fra politikens eller litteraturens verden, som langelænderne på den måde stiftede bekendtskab med. Allerede efter sit valg første gang mødte dr. Munch selv som landets indenrigsminister, senere syv år som forsvarsminister og tilsidst elleve år som udenrigsminister. Nogen ændring i forholdet til vælgerne medførte dette ikke. Mindst af alt var dr. Munch imponeret af sig selv eller af sin egen ophøjelse.

Også for vælgerne forblev han den samme. Om end lidt stolthed hos dem var forståelig ved bevidstheden om, at det altid timedes Langelandskredsens folketingsmand at blive sat på den post, der til de skiftende tider var den mest krævende.

Som deltager i det lokale samarbejde var dr. Munch uforlignelig. Denne værdifulde egenskab fik jeg et stærkt indtryk af straks jeg var kommet til Langeland. Jeg havde kun været der i to dage, da jeg modtog et langt brev fra ham (fire tætskrevne sider!), hvori han indledede med at byde mig velkommen. Dernæst fulgte en redegørelse for hans indtryk af stillingen i kredsen på det tidspunkt med fremhævelse af forskellige små problemer, som han ønskede at henlede min opmærksomhed på. I et sogn var der en kedelig strid mellem to sognerådsmedlemmer, som han dog håbede kunne bilægges, et andet sted havde et sygekassespørgsmål voldt visse vanskeligheder, et tredje sted var det »vistnok kun en vis

slaphed i arbejdet i den lokale forening«, der havde medført en lille tilbagegang ved sidste valg osv.

Derefter meddeltes, at han havde bedt prof. *Arup* følge med til Langeland ved årets grundlovsfest i Lindeskoven, og han henstillede, om jeg ikke kunne »finde på en eller anden art af fristende underholdning ved siden af«, hvad han mente ville være hensigtsmæssigt. (Læg mærke til, at dette altså var i hans tanker et halvt år før grundlovsfesten skulle afholdes!) – Brevet sluttede med, at han også fortalte lidt om de interne forhold i partiet på rigsdagen.

Som det vil forstås af enhver, der har haft med organisationsarbejde at gøre, blev jeg både imponeret og meget glad ved at modtage et sådant brev fra kredsens folketingsmand. Det viste mig dr. Munch fra en side, jeg ikke hidtil havde kendt. Dels vidnede det højt om den enestående interesse, hvormed han fulgte med i alle forhold, der berørte hans opstillingskreds. Men tillige jo også om det for mig særligt værdifulde, at det var ham magtpåliggende at få et nært samarbejde med bladets redaktør.

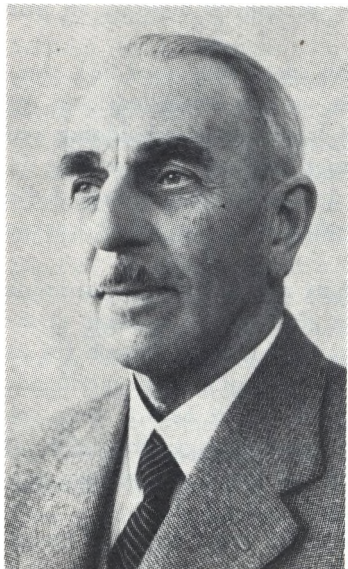
Dette samarbejde kom til at vare i henved 20 år og hører til blandt mit livs bedste minder. Som tidligere anført havde dr. Munch altid stået for mig som mit nærmeste ideal blandt danske politikere. Dette synspunkt blev kun yderligere styrket, da jeg nu også fik lejlighed til at møde »mennesket bag politikeren«.

Med særlig glæde mindes jeg fra de første år vore små ekstrature i vælgermøde-perioder. Vi tog da ofte afsted en passende tid før mødet skulle begynde og gjorde så ophold undervejs hos en eller flere af partiets tillidsmænd for i forening med dem at drøfte de lokale forhold. Især da naturligvis de trufne forberedelser til valget. Dr. Munch havde altid en klar forståelse af, at selv om »delingen efter anskuelser« på forhånd lå ret fast i kredsen, var øget oplysning og personlig agitation stadig en vigtig faktor til afgørelsen af frem- eller tilbagegang.

Men sådanne små sammenkomster i hjemmene havde også en anden værdi. De bidrog på særlig vis til at holde forbindelsen mellem folketingsmand og vælgere levende. Dr. Munch kunne ved sådanne lejligheder udfolde en personlig charme, som jeg ikke havde tiltroet ham.

EN KREDSFORMAND AF SJÆLDEN STØBNING

At dr. Munch og Langelandskredsens demokrati i 1906 fandt hinanden var i enhver henseende en lykkelig forening. Når talen er om, hvad der gav vort parti en så enestående position i dr. Munchs tid, er der dog et

A. Keilgaard.

navn mere, som må nævnes: Amtsrådsmedlem *A. Keilgaard*, der gennem alle årene stod som vort partis lokale fører.

Keilgaards bopæl var den smukke gamle slægtsgård Stubbegaard i Fodslette på Sydlangeland. Allerede i de unge år havde han – efter højskoleophold hos Helge Hostrup i Ry og senere i Askov – levet med i de politiske brydninger omkring århundredskiftet. Han var med i det forberedende arbejde ved Det radikale Venstres stiftelse i 1905 og blev da indvalgt i hovedbestyrelsen. Hjemme på Langeland var han blandt de virksomme, da den gamle venstreorganisation »Demokratisk Forening« videreførtes i tilslutning til det nye parti. Selv blev han formand for den første radikale forening på sin egn, senere for selve kredsbestyrelsen.

Ligeledes var han virksom ved oprettelsen af »Langelands Folkeblad« i 1905 (efter at øens tidligere radikale blad »Langel. Avis« af ejeren red. *Bro* var solgt til Sigurd Berg). Af Folkebladets bestyrelse var han medlem helt til efter bladets 50 års jubilæum, de sidste 30 år som formand.

Men Keilgaards interesser spændte videre end til det politiske. Gennem en lang årrække virkede han med dygtighed i det offentlige livs tjeneste, først som sognerådsfmd. og sognefoged, senere som amtsrådsmedlem, fmd. for Langelandsbanen og Rudkøbing Sygehus, i tilsynsrådet for Sparekassen, i direktionen for Fyns kommunale Telefon o. m. a. Han var et sjældent vidtfavnende menneske. På samme tid en klar hjerne med en realistisk indstilling i bedømmelsen af tidens problemer og en mand af gammel slægtskultur med sans for åndelige værdier gennem systemen med historie og poesi. Først og sidst forlenet med et velsignet usnobbet væsen og et jovialt sindelag, der gjorde ham afholdt i alle lejre.

Keilgaard stod i alles bevidsthed som den midtsamlende personlighed, der prægede partiet, så det næsten blev som ét med ham. For folk uden for øen, der kendte lidt til forholdene, var de radikale i »Munchs kreds« først og fremmest personificeret i deres stoute formand. Og med fuld ret. Sådan følte de det også selv. De var stolte af deres kredsformand som de var det af deres folketingsmand. Var det en lykkelig forening, da

Munch og Langelandskredsen fandt hinanden, blev den det i dobbelt forstand derved, at dr. Munchs og Keilgaards hver på sin vis rige virksomhed på Langeland så nær faldt sammen. De klædte hinanden i samarbejdet til fortsættelse af kredsens traditioner ud fra et fælles politisk grundsyn.

Til Keilgaards karakteristik bør også fremhæves hans særpræg som taler. Det var en fornøjelse at overvære et møde med ham som forhandlingsleder. Han havde en sjælden evne til at klargøre og fastholde, hvad der var væsentligt og i et kort og fyndigt indlæg få tingene sat på plads. Det gjorde sig også gældende ved festlige lejligheder. Jeg finder det naturligt som udtryk herfor at fremhæve en lille tale, han holdt ved dr. Munchs 25 års jubilæum som folketingsmand.

På Langeland var der naturligvis fuld forståelse for, at dr. Munch mindre end de fleste var repræsentant for en enkelt kreds. Han var ikke Langelands alene, men hele landets, hvilket dog ikke gjorde taknemmeligheden mindre. Dette gav Keilgaard i sin hyldest følgende smukke udtryk for:

»Vi takker dr. Munch for hans indsats i dansk politisk og økonomisk udvikling og for at bygge det danske folks fremtid på fast og retfærdig grund. For dette takker vi ham som en del af fædrelandet. Men vi takker ham som langelændere, fordi han har lært os at gøre politik til tempeltjeneste, hvor arven fra dem, der i svundne tider har båret vort folk frem, er rettesnoren for, hvad vi skal bruge vore evner og vor vilje til. Vi takker dr. Munch for, at vi som hans vælgere har været med til at bygge op, hvad der vil stå som et smukt kapitel i Danmarks historie, og derved har skabt vor ø en værdig stilling inden for riget«.

ØEN MED DE »15 MØLLER, 15 BØLLER OG 15 KIRKESOGNE«!

At flytte til Langeland fra det vidtstrakte virkeområde i Vendsyssel var i mange henseender som at begynde en ny tilværelse. Politisk var alle forhold i kredsen solidt funderet. Det var med en vis stolthed, jeg som sekretær for »Demokratisk Forening« overtog de gamle protokoller med beretninger om demokratiets indsats helt fra 80ernes kampår. Også i bladlig henseende var forholdene stabile. Min opgave her måtte i det væsentlige blive at holde vedlige, hvad der var skabt af dygtige forgængere og om muligt føre det endnu længere frem. Dette sidste havde jeg dog en formodning om, at der også var mulighed for.

Ved ankomsten til Rudkøbing i slutningen af december 1926 blev min kone og jeg modtaget af fabrikant *P. Larsen*, der var medlem af bladets bestyrelse og indbød os som gæster i sit hjem. Næste dag kørte vi sammen til juletræsfest på Humble Realskole, hvor vi blev budt velkommen af skolebestyrer *Kærtoft* og ligeledes af *Keilgaard*, der var formand for skolens bestyrelse. Det var en begyndelse, der lovede godt. De tre familier kom gennem årene til at høre til vor nærmeste vennekræds.

Også politisk var det på en måde *P. Larsen*, der formidlede min introduktion på Langeland. Da Demokratisk Forenings sogneforeninger hen i januar holdt deres generalforsamlinger, var der en gunstig lejlighed for mig til omgående at komme i forbindelse med mine meningsfæller i sognene. *P. Larsen* stillede da sin bil til rådighed og kørte mig rundt til forsamlingshusene. Det var en møderække, jeg var meget glad for.

I det hele faldt det mig naturligt at søge snarest muligt at blive dus med mit nye virkefelt. Det manglende kendskab søgtes afhjulpet dels ved flittig læsning, dels ved »studier i marken« så meget som det daglige arbejde ved bladet tillod.

Det var her i første række *Vilh. Lützens* »Bidrag til Langelands Historie«, jeg havde glæde af. I dette prægtige værk fandt jeg, hvad jeg mente, jeg havde brug for: En kavalkade af historiske glimt, der i stort perspektiv viser øens udvikling gennem tiderne, dertil en guldgrube af enkeltheder om øens topografi og bebyggelse, byernes opståen og befolkningens levevis. Kun få steder i landet har man en egnehistorie, der kan måle sig med denne.

Desværre kendes den altfor lidt, også på Langeland. Den udkom 1909, men er allerede noget af en sjældenhed. Jeg mener, den burde genoptrykkes, måske med en passende afkortning og udeladelse af visse afsnit, der er udtryk for forfatterens meget grundige kildestudium. Det ville prismæssigt gøre udsendelsen overkommelig og indholdet mere egnet som folkelæsning, til glæde også for den yngre slægt. (»Bedst mindes fædres bedrift ved børns bravhed«, står der på stenen ved Strandby. Også dette smukke mindeord skyldes Langelands store historiker).

Kort efter min ankomst til øen blev jeg indvalgt i bestyrelsen for Langelands Turistforening, hvor jeg det følgende år afløste sagfører *Harald Clausen* som formand. Det var en af de lokale tillidsposter, jeg satte stor pris på, og jeg beholdt den i ca. 20 år. Her som for bladarbejdet havde det sin store værdi at kende øen grundigt. Ikke mindst dens betydningsfulde indslag i flere perioder af Danmarkshistorien, mest kendt de dramatiske begivenheder under Svenskekrigen og senere da Guldalderens store navne, Oehlenschläger, Grundtvig, Ørsted-sønnerne m. fl. kastede glans over øen. Med så blivende virkning at ingen turist i dag

Langelands Husmandskreds på sommerudflugt i Folkebladets have.

spørger forgæves om, hvor man søger hen for at finde »Rosengrenen i havet« og de brede bøge, der spejler sig i »salten Østerstrand«!

Både som langelandsk bladmand og som turistmand havde jeg den opfattelse, at jeg helst skulle vide lidt mere om Langeland end hvad man i almindelighed ved. Jeg tog da med cyklen som befordringsmiddel flittigt ud på ture for at tage herlighederne i besiddelse. Jeg satte mig som mål, at jeg inden to somre var gået, skulle have befaret samtlige øens veje, og da der skulle være system i tingene, markerede jeg på et turistkort de strækninger jeg havde kørt.

Stort set blev målet da også nået, både mod syd og mod nord. Den mest eventyrlige tur jeg fik min kone med til, gik ud på at nå fra Rudkøbing til Lohals og tilbage igen uden at køre på amtsvejen og uden at køre samme vej frem og tilbage. Det havde folk, der mente sig godt lokaliseret, benægtet lod sig gøre. Det kan det dog faktisk, kunne i hvert fald dengang. Så vidt jeg erindrer var de eneste egentlige vanskeligheder mod vest en strækning mellem Næstebølle og Egeløkke samt en markvej i Skattebølle. Mod øst havde vi besvær med at komme udenom dyrehegnet om Steensgaards domæne, hvor cyklerne måtte trækkes langs stranden. Men ellers gik det fint med at krydse ned til Nr. Longelse og nå hjem ad Spodsbjergvejen.

Det var en drøj tur, fra tidlig morgen til aftenskumringen faldt på. Men uforglemmelig! Mange steder gennem områder med en ganske uberørt natur.

Også det gamle ordspil om Langelands »15 møller, 15 bøller og 15 kirkesogne« havde naturligvis vakt min interesse. Da tallet 15 i ingen af de nævnte henseender passede i nutiden, fik jeg lyst til at søge mysteriet klarlagt. Jeg fandt ud af, at det må være gået med dette som vist i reglen med andre lignende ordspil, at der engang har været et udgangspunkt, som var korrekt, medens det øvrige er føjet til for at gøre det morsommere.

Det korrekte har i dette tilfælde været de 15 gamle *kirkesogne*, som øen har haft gennem omkring 700 år. At der nu er 16 sogne, skyldes, at der i 1896 blev oprettet et nyt, da de tidligere såkaldte *Hov*-distrikter på nordspidsen blev udskilt fra Snøde og Stoense som et selvstændigt sogn.

Hvad angår de mange *bølle*-endelser i landsbynavne (udledet af *boel* = bosted) er det straks vanskeligere. Af dem er der i dag kun 14, hvoraf 3 på Sydlangeland og 11 nordpå. Men der vides at have været flere, således Korsebølle, der i 1718 blev nedbrudt og omdannet til en herregård, og Leggebølle, hvoraf der endnu er et hus tilbage, medens resten blev inddraget under herregården Hjortholm. Endvidere har Stednavneudvalget yderligere medregnet to byer til den samme gruppe: Sværkisebølle, der skal have ligget mellem Simmerbølle og Nr. Longelse (måske før hovedgården Biskopstorp blev oprettet?) samt Sebølle, der i nutiden hedder Sædballe.

Altså ialt 18 byer med bølle-endelsen! Men så *møllerne*? Med dem bliver problemet for alvor svært. Her kan jo ikke være tale om de hollandske møller, som vi nu kender. Af dem har Langeland haft helt op til 25 i nyere tid, og for langt de fleste af dem vides, at der forhen lå en af de gamle *stubmøller* på møllebanken. For at komme ned i nærheden af tallet 15 må man da helt tilbage til tiden, da stubmøllerne var begyndt at myldre frem, antagelig i 14–1500-tallet. – Den sidste af dem stod i Henninge. Den blev revet ned i 1888, godt 100 år efter at den første hollandske, den nu forsvundne *Hine* mølle blev bygget.

Problemet med det gamle ordspil blev altså ikke *helt* klaret! Men det var morsomt at tumle med. Da jeg kom til Langeland, stod her 22 hollandske møller intakt. I dag er der desværre kun 6 tilbage, plus et par fredede og i Nationalmuseets varetægt.

Men livet går jo sin gang alligevel. De nye slægter føler intet savn. Langelands smukke natur med de frodige marker mellem skove og runde banker møder stadig beskueren som da guldalderens digtere skrev skønne hymner til øens pris. Og det står stadig ved magt, hvad Vilh. Lütken så smukt gav udtryk for i sin skildring af øen med dens vidunderlige evne til at snige sig ind i hjerterne hos dem, der fik bosted her.

SMUK FREMGANG FOR BLADET

Da jeg overtog redaktionen af »Langel. Folkebl.« havde det godt 1700 abonnenter, hvilket efter hvad der blev sagt svarede nogenlunde til, hvad også øens ældste blad »Langel. Avis« kunne mønstre. Foruden dette var der yderligere to endnu mindre blade, et soc. og et kons., der begge blev trykt i Svendborg. Sidstnævnte ophørte efter nogle års forløb.

Konkurrencen var ret fredelig. Jeg fik det indtryk, at man fortrinsvis interesserede sig for, hvad der skete af bymæssigt nyt, hvilket også gjaldt »Avisen« og »Folkebladet«, der ellers væsentligt havde deres styrke i landdistrikterne. Med det lille opland og så mange til at dele det imellem sig var der jo heller ikke mulighed for store spring. Tilmed var det i slutningen af 20'erne en økonomisk vanskelig tid, der manede til forsigtighed.

Økonomisk var Folkebladet det bedst funderede. Der var her tradition for et årligt driftsoverskud og 4 pct. i udbytte til aktionærerne. Personalet på kontorerne bestod af en dygtig ung dame, der forestod bogholderiet, samt en flink ung mand, *Regnar Oppermann*, der bistod redaktøren med at »skære bladet til«. Hr. Oppermann havde dog allerede i elevtiden – under indflydelse af byens katolske præst, *Peter Schindler* – besluttet at opgive journalistiken. Han rejste året efter til Vatikanet i Rom, hvorfra han senere vendte tilbage som præst. Hans efterfølger blev *Alb. Christiansen*, der havde været min medarbejder i Hjørring, og som jeg også på Langeland fik glæde af i mange år.

Min opfattelse efter en bedømmelse af forholdene var, at der med fordel kunne lægges større vægt på en opdyrkning af lokalstoffet.

Mit første forsøg på et fremstød i denne henseende var dog ikke vellykket. En dag hen i januar havde jeg erfaret, at der i en af landkommunerne havde været sognerådsmøde om aftenen, og jeg ringede da til sognerådsformanden for at få lidt at vide derom. »Det plejer vi ikke at fortælle bladene noget om!« lød hans omgående svar. – Det kunne da nok interessere kommunens beboere, mente jeg. – »Nej, det tror jeg bestemt ikke«, erklærede han energisk. »Hos mig kan de i hvert fald ingen oplysninger få«!

Og længere kom vi ikke. Jeg fik nu alligevel til en lille notits om mødet, da det lykkedes mig at få fat i et menigt sognerådsmedlem, der var mindre kostbar. Senere fik vi da også et udmærket forhold til sognerådene. I dag er der næppe nogen, der ikke finder det naturligt, at offentligheden holdes a jour.

Som et led i mine bestræbelser for at få nærmere kontakt med oplandet tog jeg så vidt muligt med på de mange have- og markvandringer,

der blev arrangeret af husmands- og landboforeninger. Jeg kom hermed vidt omkring og fik lejlighed til at knytte forbindelser med folk, som man ellers sjældent mødte. Og referatet fra sådanne »vandringer«, der jo ofte får en mere intim karakter, blev meget læst og diskuteret.

Måske bør tilføjes, at jeg også havde en mere personlig interesse i dette ved siden af den rent bladlige, idet jeg jo nu selv var blevet »have-mand« i stor stil. Til bladets ejendom hørte et tilliggende på ca. en td. land, som jeg med havebrugskonsulent *Wads* bistand fik lagt om og moderniseret, så der også her kunne modtages selskaber. Bl. a. blev som oftest deltagerne i de årlige husmandsrejser modtaget dér. Endelig var også min ungdoms-interesse for biavl vågnet påny. Jeg deltog flittigt i biavlsmøder og havde selv i et hjørne af haven 2–3 »familier« at kæle for!

Som et udtryk for mit ivrige ønske om at komme i forbindelse med den lokale befolkning må vist også nævnes mine anstrengelser for at få oprettet en driftslåneforening for landbrugere. Det var i henhold til den sølle lov, som *Madsen-Mygdal* havde fået gennemført i 1928. I anledning af de vanskelige forhold for landbruget var der stillet 6 mill. kr. til rådighed som udlån på den betingelse, at lånerne sluttede sig sammen i foreninger på mindst 30 medlemmer med en samlet jordværdi på mindst 300.000 kr. samt *heftede solidarisk* for lånets tilbagebetaling. En forening kunne da fra staten få et lån svarende til 10 pct. af jordværdien, at forrente med 5,35 pct. Tilbagebetalingen skulle ske ved afdrag i løbet af 12 år (de to første afdragsfri).

Det var ikke nogen særlig flot gestus over for landbruget i disse vanskelige år, og Venstres landboforenings-formænd, der jo skulle have været nærmest til at tage affære, holdt sig de fleste steder genert tilbage. Det gjorde godsejer *Duborg* også for Langelands vedkommende. Jeg drøftede problemet med min partifælle *Chr. Petersen*, Fodslette Annexgaard, som dengang var landboforeningens næstformand. Vi var enige om, at selv om loven ikke var meget bevendt som kriseforanstaltning, kunne det dog måske være af interesse for nogen ad denne vej at få et lille lån på lempelige vilkår, hvorved de kunne få den løse gæld ud af verden.

Da vi indbød til en drøftelse af sagen, mødte der da også en talrig forsamling af interesserede fra hele øen. Jeg gennemgik her lovens betingelser, der som ventet mødtes med stor skepsis. Mange meldte straks fra af hensyn til det solidariske ansvar. Der blev dog sluttelig nedsat et udvalg, hvori jeg efter anmodning indtrådte som sekretær. Resultatet blev, at vi fik udarbejdet et forslag med en begrænsning af risikoen, bl. a. ved en noget strengere sortering af lånsøgerne.

Rejsende husmænd på besøg. I midten i forgrunden den lokale fører i mange år, Martin Madsen, Tryggelev, længst til venstre i forreste række hans efterfølger, Hans Jensen, Fuglsbølle, og bagved denne landboforeningens daværende formand Chr. Petersen, Fodslette Annexgård, som selskabet havde besøgt.

På dette grundlag blev der da ved et senere møde dannet en forening med 53 låntagere, en jordværdi på ca. 900.000 kr. og altså et samlet lån på ca. 90.000 kr. Et af øens pengeinstitutter påtog sig administrationen. Det er da også mit indtryk, at foreningens afvikling ved låneperiodens ophør foregik ret gnidningsløst.

Jeg opdagede hurtigt, at opdyrkningen af lokalstoffet skabte øget interesse for bladet. Det var ikke mindst tilfældet, da omkring 1930 udstykningen efter lensloven fandt sted. Den kom sidst til Langeland, hvis lensgreve efter lovens vedtagelse i 1919 havde betegnet den som en »grundlovsstridig tvangslov«. Det var dog ikke alle, der så sådan på sagen. I hvert fald var det et problem, der samlede meget stor opmærksomhed på øen. Jeg fulgte *Niels Frederiksen* og hans hjælpere på alle deres ture til Tryggelevgaard, Lykkesholm, Snaremosse osv. og noterede omhyggeligt til bladet, hvem der overtog lodderne, hvor store disse var og vilkårene, der fulgte med.

For en bladmand i nutiden vil dette lyde som noget helt selvfølgeligt, og det var det jo også de fleste steder dengang. For de egne, hvor udstykningen fandt sted, betød den jo som oftest en gennemgribende strukturændring, i mange tilfælde at tidligere landsby-samfund opstod påny, hvor en herregårds marker gennem århundreder havde bredt sig over enen. Min nærmeste konkurrent »Langel. Av.« tog dog endnu ret over-

legent på den slags stof. Bladet ofrede det kun nogle få linier. Men folk ville læse mere derom, og for »Langel. Fbl.« blev disse år en periode med betydelig fremgang.

Også i økonomisk henseende forløb bladets drift tilfredsstillende. Vi bevarede traditionen med et efter forholdene pænt overskud og udbetaling af udbytte. Og da holdertallet stadig steg, vovede vi allerede i 1931 springet med anskaffelse af en ny hurtigpresse og overgang til moderne format. Dette bragte os yderligere et hestehoved foran konkurrenten. Fra 1927 til hen mod midten af 30'erne kunne bladet notere en stigning i holdertal på ca. 50 pct.

– Som nogen bedrift fra min side må dette ikke opfattes. Dels var det som man forstår en taknemmelig opgave under de herskende konkurrenceforhold. Men dels havde jeg også dygtige medhjælpere. Den flittige redaktionssekretær *Alb. Christiansen* bidrog i en lang årrække ved omhyggelig behandling af lokalstoffet til at fæstne bladets position, ligesom vi havde held til at få flinke elever: *Ib Paulsen*, *Hesselager*, *Heering*, *Hans Larsen* og gennem årene mange andre, der i dag indtager ansete stillinger ved større blade.

DR. MUNCHS 25 ÅRS JUBILÆUM

Årene i 30'erne blev som helhed en periode med mange begivenheder af forskellig art. Allerede i 1931 startedes den *brodebat*, der hurtigt udviklede sig og gennem en årrække skabte stærkt røre. Også den politiske debat og konkurrencen mellem bladene blev efterhånden stærkt tilspidset. Efter folketingsvalget 1929 var dr. Munch blevet minister igen, denne gang udenrigsminister i regeringen Stauning-Munch. Hans modkandidat ved valget, ingeniør *Christiani*, ønskede ikke at fortsætte, og i 1932 og ved en række følgende valg blev det da *Asger Karstensen*, der optrådte på arenaen, fra 1935 tillige som redaktør af »Langel. Avis«, som han overtog i forpagtning. Alt dette skal der senere siges lidt mere om.

I 1934 blev dr. Munchs 25 års jubilæum som kredsens folketingsmand fejret ved en storslået fest. Den indledes med et eftermiddagsmøde i Folkebladets have, hvor der var samlet op mod 1000 mennesker. Blandt talerne var foruden dr. Munch også *Niels Frederiksen* og *Karl Skytte*, sidstnævnte som repræsentant for Radikal Ungdom, som han dengang var formand for, og som samme dag holdt landsmøde i Rudkøbing.

Til den efterfølgende spisning på Hotel Langeland var der ca. 500 deltagere, så hele hotellet måtte tages i brug. Blandt talerne her var også *Jørg. Jørgensen*, *Hermod Lannung* og fru *Elna Munch* foruden en hær-

Bladets ejendom til gårdsiden. Da P. Munch og frue ankom til den store jubilæumsfest i 1934. (Det hyggelige billede skyldes en af deltagerne i de unges landsmøde, afd. red. Ejner Poulsen).

skare af lokale. Afslutningen på festen foregik ved 10-tiden udenfor på torvet, hvortil deltagerne i R.U.s landsmøde havde arrangeret fakkeltog, og hvor forfatteren *Marcus Lauesen* holdt en pragtfuld båtale på vers.

Det var den skønneste festdag, jeg i mit liv har oplevet, skrev fru *Elna Munch* i et brev et par dage senere. Og det var vist ikke langt fra at kunne gælde som et fælles udtryk for begejstringen hos de mange deltagere. Alt klappede så smukt på denne strålende junidag med høj sol fra morgenstunden og højt humør hos deltagerne dagen igennem.

Til minde om jubilæumsfesten blev senere på året plantet en rødbøg i bladets have. Den var lille og spinkel i 1934, kun godt en alen høj. Nu breder dens krone sig snart over halvdelen af den store plæne.

– Forskelligt foreningsarbejde optog mig stærkt i disse år. Det var først og fremmest turist-problemerne, der også indirekte gav anledning til beskæftigelse med andre opgaver. I en del år var jeg med i forskønnelseskabets bestyrelse, hvorunder byens anlæg og de mange herlige stier i omegnen sorterer. Jeg mindes med glæde maleren *Joachim Rasmussens* og købmand *C. C. Kaalunds* store og forstående indsats på disse områder.

Det var også i disse år, Statsbanerne hver sommer arrangerede busture

ud i landet for selskaber, der så blev modtaget og vist omkring af den stedlige »turist-fører«. Højdepunktet herovre var naturligvis minder fra Ørstedernes tid samt besøg ved Tranekær Slot, som dengang sov sin tornerose-søvn. Man kunne da gå frit omkring ved slottet og i de smukke omgivelser. Den høje slotsbanke var en ideel talerstol, når selskabet til afslutning fik et kort rids af øens og slottets historie. – Jeg skrev senere om disse emner i udførligere form bidrag til de danske turistforeningers årbog og til det større værk »Landet mellem Bælterne«.

Et beslægtet felt var ledelsen af Langelands Museum, hvor jeg havde den glæde at være med i mange år, indtil det ved køb. *Jens Winthers* død overgik til kommunerne. Museet ejedes dengang af Winther, der både havde ladet det bygge og selv samlet hvad det indeholdt, ligesom også dets bestyrelse bestod af folk, som stifteren selv havde udpeget og fundet værdige til hvervet.

Købm. Winther var et af de mest særprægede mennesker, jeg har mødt. En voldsom buldrebase, når nogen trådte ham for nær, men et herligt menneske, når man lærte ham at kende. Jeg glemmer ikke let den scene, der udspillede, da jeg engang i begyndelsen af 30erne efter afdækning af en »skibssætning« i Lismose krat havde fået fat i et billede og gengav det i bladet uden hans tilladelse. Jeg fik da omgående Winther i telefonen med en så voldsom skylle, at det slog gnister langt omkring. Det sluttede med, at han energisk ringede af i ørene på mig.

Jeg kendte ikke ret meget til Winther dengang og var naturligvis meget ulykkelig. Men en halv time senere var min fortørnede genbo i telefonen påny og erklærede nu i en rolig og yderst venskabelig tone, at da han jo havde forstået, at jeg interesserede mig for hans arbejde, ville han gerne invitere mig med ud til en udgravning den næste dag!

Og senere blev jeg altså lukket ind i det allerhelligste.

– Et andet spørgsmål, jeg interesserede mig stærkt for, var frugtavlens udvikling. Langelands initiativmand på erhvervslivets områder var i de år i første række køb. *Mørk Hansen*, og jeg fulgte med interesse hans bestræbelser, både når det gjaldt oprettelsen af et fjerkræslagteri og en samlecentral for frugt. Det lå dog tungt hermed, da fragt og bropenge, så længe øen ikke var »landfast«, ville give for store driftsomkostninger. Begge to virksomheder blev senere startet i Svendborg med deltagelse fra Langeland.

Vi fik da oprettet en afdeling af »Dansk Frugtavl«, som jeg i en år-række var formand for. Der blev her hver sommer holdt beskærings- og sprøjtnings-kursus under en konsulents vejledning samt udflugter til større plantager, også på Fyn. Foreningen arbejder stadig energisk på disse felter.

Dr. Munch på talerstolen ved sit 25 års jubilæum som Langelandskredsens folketingsmand.

Den oprettede frugtcentral virker også godt, men blev dog aldrig helt, hvad vi havde tænkt os fra begyndelsen. Vi forestillede os, at det kunne blive som en ny gren af vore andelsforetagender, hvor små og store avlere kunne være med *på lige fod*. Sådan gik det jo ikke. Den stigende konkurrence på frugtmarkedet blev efterhånden så skarp, at den vanskeliggjorde deltagelse for de små avlere. Kun i de lidt større plantager er det muligt at opfylde de krav, der nu stilles m. h. t. rationel pasning af træerne og levering af første klasses frugt.

BYRÅDSMEDLEM PÅ NY

I 1935 blev jeg medlem af Rudkøbing byråd. Det var ikke noget ønske fra min side. Jeg vidste fra de 8 år i Hjørring, hvad det betød af ekstraarbejde, og denne gang kunne det jo ikke heller have nyhedens interesse. Men det gik således til:

I 1929 var kordegn, lærer *Sv. Olesen*, blevet valgt som Det radikale Venstres repræsentant. Han ønskede af helbredshensyn at træde tilbage

ved valget i 1933. Vi opstillede da dommer *Arnskov* som nr. 1 på den radikale liste, og da der var et bestemt ønske om også at få mit navn på listen af hensyn til den igangværende brodebat, blev jeg listens nr. 2.

Vi opnåede stadig kun ét mandat, men hen på efteråret 1935 spillede *Arnskov* mig det puds at forlade *Rudkøbing* for at overtage dommerstillingen i *Haslev*. Så sad jeg der. Og det blev denne gang til en byrådsperiode på 22 år!

Jeg mener heller ikke, jeg fik grund til at fortryde, at jeg tog denne tørn med. Den kom jo i første række til at stå i brodebattens tegn. Allerede i januar 1936 fik vi den første store debat i byrådet, der hidtil havde været tavs i denne henseende. Det opklaredes hurtigt, at jeg på det tidspunkt stod som ene »bromand« over for 12 modstandere! Stemningen blandt byens borgere opfattedes endnu som overvejende brofjendtlig. Navnlig gav dette sig tilkende ved de årlige debatter på Handelsstandsforeningens generalforsamling, hvor kun ganske enkelte vovede at »tale Roma midt imod«.

Ved byrådsvalget 1937, da vi havde fået kordegn *Olesen* på listen igen, denne gang som nr. 2, fik vi en lille stemmefremgang fra 206 til 227. Ved det følgende valg 1943, da brostemningen i byen efterhånden var blevet positiv, gik vort stemmetal frem til 332, hvorved vi blev valgt begge to. Og de to mandater beholdt vort parti helt til 1958, da jeg trak mig tilbage. I den sidste periode var telefonmester *William Christensen* min makker.

Iøvrigt har jeg kun gode minder om byrådsarbejdet i de mange år. Borgmester *Marinus Larsen* var en dygtig forhandlingsleder og en loyal modstander, når der lejlighedsvis var uenighed om et eller andet. Jeg var i alle årene medlem af kasse- og regnskabsudvalget og i perioder af forskellige andre udvalg, bl. a. socialudvalget, skoleudvalget, biblioteket, byarkivet m. fl. Desuden kommunens repræsentant i Naturfredningsnævnet.

DEN STORSTILEDE BYFEST

Da *Rudkøbing* i 1937 kunne holde 650 års jubilæum som købstad, blev begivenheden fejret ved en strålende byfest, der satte sit præg på hele øen i mange måneder.

Initiativet blev taget af Turistforeningen, der allerede i november året før indbød 30–40 foreningsledere til et møde sammen med byrådet og pressen, og hvor jeg på foreningens vegne forelagde en plan, der i hovedsagen blev tiltrådt. Det blev samme aften fastslået, at det skull:

være en 3 dages fest, og der blev nedsat en lang række udvalg til i vintrens løb at arbejde videre med de mange idéer, der fremkom under forhandlingen.

Det blev da også en storartet fest. Åbningshøjtideligheden fandt sted fredag den 16. juli på torvet foran Rådhuset, hvor et 26 mands orkester musicerede under ledelse af selveste *Schnedler-Petersen*, og hvor borgmesteren bød velkommen på komitéens vegne. Derefter spredtes man i den overalt festklædte by for at se på de mange arrangementer.

En særlig attraktion var den historiske udstilling i Borgerskolen, der gennem en interessant samling af billeder illustrerede byens udvikling gennem tiderne. Det var tandlæge *Chr. Kiilsgaards* værk. Og det kan vist også siges, at grunden ved denne lejlighed blev lagt til hr. Kiilsgaards senere så fremragende virksomhed som Rudkøbings flittige byhistoriker.

På skolen var der ligeledes en erhvervsudstilling med frembringelser fra nyere tid, arrangeret af malermester *Johs. Christiansen*. Endvidere var der hver aften festforestilling på en friluftsscene i Ørstedsparken, hvortil red. *Martin Petersen* havde skrevet »Eventyrspillet om Rudkøbing«, der opførtes med bistand af kræfter fra Odense Teater. Lørdag og søndag var der et storstilet håndværkeroptog gennem byens gader, om eftermiddagen folkekoncert i parken af Schnedler-Petersens harmoniorkester. om aftenen forlystelsespark på Ruevej, dans på hotellerne og på asfalten i Østergade og meget andet. Lørdag aften »okse på spid« på Torvet! Desuden afholdtes en række sportskampe, og søndag aften sluttedes med et stort og flot festfyrværkeri på havnepladsen.

Festen havde alle tre dage samlet stor tilslutning, både fra selve øen og udefra. Bl. a. fra »Foreningen for Langelændere«, der kom pr. lejet skib direkte fra København. De blev modtaget på havnen af Ramus orkester og en stor folkemængde. Efter processionens ankomst til Ørstedspavillonen holdtes fællesspisning med mange taler.

DA ASGER KARSTENSEN VILLE EROBRE LANGELAND

Som før nævnt var det også i 30erne *Asger Karstensen* gjorde sit indtog på Langeland. Og det gik jo ikke helt stille af.

Jeg havde truffet *Asger Karstensen* tidligere, men da altid under venkabelige former. Første gang var ved en livlig debat i en krosal i Vendsyssel under 1. verdenskrig, hvor han talte sammen med sit partis daværende formand, godsejer *Johan Knudsen*, der i nogle år repræsente-

rede Frederikshavnskredsen. Jeg var her mødt som eneste opponert. De to højremænd boltrede sig i de sædvanlige angreb på regeringen. Jeg husker, debatten foregik i tæt tobakståge til hen mod midnat samt at den muntre godsejer efter afslutningen inviterede på en forfriskning som tak for fægtningen!

Senere traf jeg A. K. flere gange, og da han kort efter, at jeg var flyttet til Langeland var en tur herovre for at besøge gamle venner fra sin ungdom i Tryggelev (hvor faderen havde været præst), aflagde han også på gennemrejsen et besøg hos mig i Rudkøbing. Det var ved den lejlighed jeg fik løfte om et bidrag til bladet om hans ungdomsoplevelser på Langeland. Det blev til fem lange spalter i »Langel. Folkebl.s jule-numer 1928.

Ak ja! Da A. K. fire år senere havde fået den idé, at der kunne vindes laurbær i rollen som dr. Munchs modkandidat, blev tonen jo lidt anderledes. Men han befandt sig ikke godt i de år. Fra sin tidligste ungdom havde han været en af Højres ivrigste bannerførere. I et par år medlem af folketinget (1918-20), derefter redaktør i Hillerød af sit eget konservative blad, som måtte opgives. Nu havde han lægt sig ud med sit gamle parti og ville kaldes »venstremænd«, hvad hans nye partifæller temmelig åbenlyst havde svært ved at acceptere. Han havde p. t. et par annonceblade at tumle med. Men som den, der alle dage havde levet og åndet for politisk diskussion, måtte han frem i forreste linie påny.

Hans gæsteri på Langeland blev dog ikke den succes, han havde drømt om. Han havde tillagt sig den vane at optræde med stor overlegenhed på talerstolen. Det slog ikke rigtig til over for dr. Munchs saglige imødegåelse. Så blev A. K. irriteret, hvilket var det allerværste. Også blandt hans egne vælgere var der jo adskillige, der på forhånd betragtede ham med en vis skepsis. Allerede ved det første valg i 1932 måtte han se tilbagegang i forhold til hvad hans forgænger Christiani havde opnået.

Det var dog ikke hans agt at give op. Hans partiblads »Langel. Av.« stod efterhånden på ret svage fødder, og hen mod midten af 30'erne taltes der åbenlyst om, at bladet ønskedes solgt. Resultatet blev, at A. K. fik det i forpagtning for en periode på 10 år. Han kunne da her fortsætte sin politiske agitation også imellem valgene. Og det tør nok siges, at intet heller blev forsømt i denne henseende.

Det politiske resultat blev dog ikke bedre herved. Det blev ved valget i 1935 til en tilbagegang på godt 500 stemmer, og i 1939 nåede han ned på ca. 2.000 mod Christianis 2.710 en halv snes år før.

At A. K. efterhånden blev i dårligt humør er der ikke noget at sige til. Men slemt var det, når det til tider udviklede sig til desperation. Jeg

husker det tydeligst fra 1935, da dr. Munch måtte være borte fra en del af valgkampen, optaget af møder i Folkeforbundet. Vi havde da *Niels Frederiksen* og *H. C. Henningsen* herovre som stedfortrædere til hver et par møder. A. K. gjorde ved disse møder flere gange så dristige forsøg på at jonglere med tal og påstande, at møderne fik en mildest talt store karakter.

Det skete bl. a. ved et møde i *Magleby*, hvor Niels Frederiksen i en kraftig og vel underbygget tale tilbageviste A. K.s påstande, og da disse ikke desto mindre blev gentaget, kom forsamlingen i et sådant oprør, at A. K. nær var blevet pebet ud.

Men ikke mindre klart står mødet den følgende aften i *Bøstrup* for min erindring. Niels Frederiksen skulle her tale først og var i glimrende form, vel også i nogen grad under indtryk af A. K.s nederlag aftenen før. Hans tale var så overbevisende og magtfuld, at han faktisk rev næsten hele forsamlingen med. Bifaldet bruste om ham, da han forlod talerstolen og gik hen til referentbordet, hvor A. K. sad med en sammenbidt sur mine.

Så snart bifaldet havde lagt sig og Niels Frederiksen var kommet til sæde – de sad lige over for hinanden ved bordet – bøjede A. K. sig over imod ham og bemærkede i en spydig tone: »Ja, det var jo en *saglig* tale«! N. Fr. så op og svarede rapt: Jeg er *altid* saglig«! Men A. K. fortsatte nu stærkt ophidset: »Nej, det var De ikke i aftes i *Magleby* – da talte De *for galleriet* – *skidtvigtig*«!! Men nu blev N. Fr. vred, og riposten kom omgående: »Ja, *skidtvigtig*, det er jo det, *De altid har været*, men derfor behøver man jo ikke at opføre sig *som en bølle*!

Det lille hidsige ordskifte fandt sted i en halvt hviskende form, mens en af de andre kandidater besteg talerstolen. De nærmest siddende blev dog klar over, at det ikke var lutter venligheder, der udveksledes ved referentbordet. N. Fr. blussede efter den sidste hvasse replik, medens A. K. nærmest var gul i ansigtet. Selv følte jeg mig temmelig rystet over skænderiet med de injurierende bemærkninger. Da jeg sad ved siden af Niels Frederiksen, havde jeg let ved at opfange ordskiftet, som jeg straks noterede – for alle tilfældes skyld!

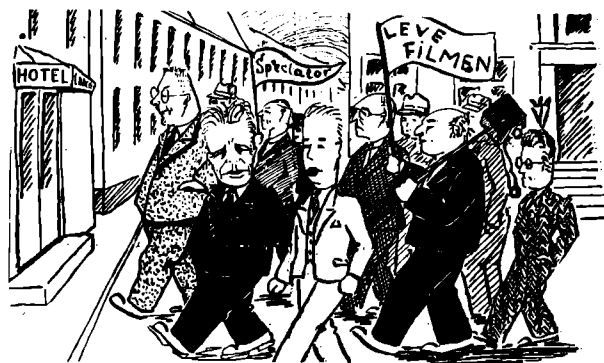
Og nu står det altså her. Ikke gengivet som noget enestående. Desværre kun som et enkelt eksempel på, hvordan den politiske debat kunne udarte i den periode. Det skete da naturligvis også kun, når dr. Munch ikke selv var nærværende. Han havde en særlig evne til at neddæmpe gemytterne og fastholde den saglige linje.

DEN VOLDSOMME BLADFEJDE

Ved at læse omtalen af den lille episode fra Bøstrup vil jo nok en og anden undres over, at en nøgtern og sindsligevægtig mand som Niels Frederiksen kunne lade sig afficere i den grad af Asger Karstensens uforkammetheder. Sandheden var imidlertid den, at når A. K. var i sit desperate hjørne og gik angrebsvis til værks, var han netop *så* (populært sagt!) »øretæveindbydende«, at det næsten var umuligt ikke at give svar på tiltale.

Jeg skal nu ellers ikke opholde mig stærkt ved den ballade, der opstod mellem vore blade i den halve snes år A. K. residerede som bladforpagter i Rudkøbing. Desværre havde jo heller ikke jeg dr. Munchs evner til under alle forhold at bevare ligevægten! – Som ældre læsere vil erindre startede A. K. med, at fremtidig skulle »husmænd, arbejdere, fiskere og dermed ligestillede« have et ekstra »billigt abonnement« på hans blad. Hensigten hermed var jo ikke til at tage fejl af. Der skulle ikke længer være konkurrence på *lige fod*, som forholdet var andre steder mellem ellers ligestillede blade. Ved denne »fidus« lykkedes det at rette »Avisen« holdertal noget op, idet de andre blade fastholdt abonnementsprisen ens for alle. Større betydning fik det dog ikke. Politisk slet ingen, hvad valgtallene fra 30erne viser. Og det var jo ikke mindst i denne henseende A. K. havde ventet sine laurbær.

Men jo mere skævt det gik ved valgene, desto hidsigere blev også angrebene i bladet, både politisk og på anden måde. I de senere år forsøgt med rent personlige angreb, bl. a. på mit arbejde for brosagen og i Turistforeningen. I brosagen var han en sikker mand til støtte for de bestræbelser, der tilsigtede at sætte lus i skindpelsen i de vanskelige år, da det var afgørende ikke at slå af på kravene, men fastholde det samlede

I sin kampagne mod Turistforeningen havde Asger Karstensen også engageret en lokal tegner, hvis fornøjelige talent der her bringes en prøve på. - Billedet viser en tænkt situation: A. K. med veltilfreds mine på vej til hotellet i spidsen for turist-bestyrelsen, der endelig har måttet neje sig og nu lidt slukøret erkender berettigelsen af Asgers kritik!

broprojekt, som både amtet og ministeriet var gået ind for. Tendensen blev dog gennemskuet. I hvert fald vides det, at der mindst én gang mødte en deputation af fremstående partifæller op på »Avisen« for at henstille til ham at holde inde med skydningen.

Og bedre gik det ikke med de kværuerende angreb på Turistforeningen. De dæmpedes dog noget, da A. K. i 1941 præsenteredes for et skrappt indlæg til sit blad. Det gik ud på, at der måtte »nedlægges en alvorlig protest mod de hidsige angreb på Turistforeningen, specielt dens formand«. Angrebene kunne kun opfattes som »udtryk for personlig forfølgelse og måtte stemples som misbrug af turistbevægelsen«. – Protesten var underskrevet af samtlige mine otte kolleger i bestyrelsen.

Med 1945 ebbede det ud med Asger Karstensens forpagtning af »Avisen«, og bladet blev da påny overtaget af det lokale selskab. Der stod en del blæst om afviklingen af forholdet. Men hen på efteråret døde Asger Karstensen i København, 71 år gl.

I en årrække fortsattes derefter under forholdsvis fredelige konkurrenceforhold. Men vi var nu i dyrtiden, hvor mange mindre blade måtte give op, og vi stod på Langeland med den laveste abonnementspris i landet. Fra »Avisen«s bestyrelse ytrede ønske om, at vi i fællesskab skulle sætte prisen op, hvad vi også erklærede os villige til, når det kunne ske på lige fod, altså med afskaffelse af den forskelsbehandling, bladet havde arvet fra forgængerens tid. Det vovede man imidlertid ikke af frygt for, at de »billige« så ville falde fra.

I midten af 50erne blev så gjort en ny kraftanstrengelse med tilførsel af kapital og to gange med udskiftning af redaktør. Og da den sidste i begyndelsen af 1960 forlod Langeland, fuldbyrdedes, hvad der allerede havde været på tale i midten af 30erne, at øens gamle blad blev solgt til »Svendborg Avis«.

DA BROSAGEN BLEV REJST

Af alt hvad der skete på Langeland i de her omtalte årtier, var bygningen af broen til fastlandet det mest bemærkelsesværdige. At skrive dens historie bliver en opgave for sig, om nogen tør binde an dermed. Kildemateriale er der i hvert fald ingen mangel på. Det ligger åbent fremme i de 35 store scrapbøger jeg som broudvalgets sekretær har fyldt med udklip af artikler og referater af diskussioner, fremsatte forslag og afholdte afstemninger, udvekslede skrivelser med myndighederne, besøg hos de skiftende ministre osv. gennem de ca. 30 år, det tog før tanken

blev til virkelighed. – Der skal her kun fremdrages enkelte hovedtræk i udviklingen.

Tanken om en bedring af forbindelsen med fastlandet var ikke af ny dato. Man havde dog tidligere mest kredset om anlæg af en dæmning over *Siø Sund*, der dels ville forkorte turen til fastlandet til mindre end den halve tid, dels afbøde opståede vanskeligheder i isvintre, idet man altid kunne regne med at holde åbent farvand over Rudkøbingløbet og Svendborgsund.

Det var da også på dette grundlag, diskussionen blev sat i gang. Jeg havde i »Langel. Folkebl.« skrevet en opsats derom den 12. juni 1931, samme dag som en ny Vemmenæs-færgе blev indviet. Ved middagen på Hotel Rudkøbing efter prøveturen skitserede jeg tanken påny som det næste skridt til en forbedring af øens trafikforhold. Og jeg fik her straks tilslutning af motorforeningens formand, skolebestyrer *Kærtoft*. Den næste dag bragte jeg i bladet forskellige interviews, bl. a. med amtsvejinpektør *Grimstrup*, der ligeledes viste tanken interesse.

Bladet med artiklerne blev tilsendt ingeniør *Sigurd Strunge*, firmaet Hertel & Strunge, København. Han var broder til min svoger skolebest. *Strunge* i Tarm, og da de begge kom til Rudkøbing i sommerferien, foretog vi en sejltur, hvor ingeniøren fik lejlighed til at undersøge farvandet dybde- og bundforhold m. v. Han gik dog videre end til Siø Sund, idet han mente, vi burde have de to sejlløb med ved Rudkøbing og Svendborg. Og på dette grundlag udarbejdede han i de følgende måneder et beskedent lavbro-projekt, anslået til at koste 1.080.000 kr. for Siø Sund og Rudkøbingløbet og 770.000 kr. for broen ved Svendborg.

Hvad der her er fortalt skete altså på rent privat initiativ, og det samme var tilfældet, da jeg nu henvendte mig til tre af mine bekendte, som jeg vidste var interesserede: Amtsrådsmedlem *A. Keilgaard*, fabrikant *P. Larsen* og motorforeningens formand, skolebest. *Kærtoft*, og da vi fire hen i oktober rejste til København for at høre, hvad trafikminister *Friis Skotte* mente om sagen.

Under dette møde, hvori også ingeniør *Strunge* og kredsens folketingsmand dr. *Munch* deltog, gav ministeren sin uforbeholdne tilslutning til tanken. En forbindelse som den nævnte måtte efter hans opfattelse findes både lokalt værdifuld og samfundsgavnlig med henblik på den gennemgående forbindelse mellem landsdelene (Fyn-Lolland-Falster).

Det privat etablerede udvalg besluttede derefter at søge sagen fremmet ved forhandling til forskellig side, så den kunne føres videre under ledelse af en mere officiel repræsentation for landsdelens interesser. Den 16. november afholdtes på Hotel Rudkøbing et møde, hvortil vi havde indbudt repræsentanter for landbo- og husmandsforeningerne, motor-

P. Larsen.

M. J. Kærtøft.

K. Hansen.

klubben, turistforeningen og bestyrelsen for Vemmenæs-selskabet. Der viste sig her delte meninger, men dog overvejende stemning for sagens videreførelse, og mødet resulterede i, at de fire indbydere (på forslag af godsejer *Duborg*) konstitueredes som *udvalg* med myndighed fra de mødte til at søge forhandling med kommunerne, foreløbig ved afholdelse af et møde med samtlige øens sognerådsmedlemmer.

Således var indledningen. Imidlertid var sagen jo nu kommet frem for offentligheden. Allerede efter besøget hos ministeren havde Ritzau udsendt en meddelelse derom. Der opstod da straks et voldsomt røre i de lokale blade («Avisen», «Soc.» og den kons. »Lgl. Tid.«), der alle med lidenskabelig iver søgte at hidse stemningen op *imod* planen!

Det skal der ikke her siges meget om. Det må også erkendes, at der var en vis baggrund derfor, idet der i starten var begået et par »taktiske fejl«, bl. a. den at den samlede presse ikke var indbudt til mødet på »Rudkøbing« i november. Grunden hertil var den, at mødet oprindeligt var tænkt som et rent orienterende møde som forløber for et møde på bredere grundlag. Men dernæst fulgte så den næste fejl, at man i stedet indskrænkede sig til straks at konstituere de fire indbydere som »*bro-udvalg*« og besluttede at gå til sognerådene med det samme.

Det hele fik herved en lidt for privat karakter og tillige med et ensidigt *politisk* præg. Utvivlsomt havde dette en vis indflydelse på den øvrige presses holdning. I lange tider derefter blev Folkebladet hånligt betegnet som »Brobladet« og udvalget som »Det radikale bro-udvalg«!

Der var med andre ord »gået politik« i sagen (i første række *blad-*politik!), hvilket også i nogen grad kom til at præge møderne. Der var dog også tapre bromænd fra andre lejre, således ved det første møde med sognerådene foruden *Duborg* også *P. Rasmussen*, Strandlyst, og *K. Hansen*, Klausebølle. Men ved den foretagne afstemning, der fandt sted

senere (hjemme i selve sognerådene), blev resultatet dog kun 48 ja, medens 17 stemte nej, 9 holdt sig passive og 5 var fraværende.

Forslaget, man stemte om, gik ud på, at man skulle indsende broplanen til amtet med anmodning om at lade den gå videre til ministeriets nærmere overvejelse. – I amtsrådet anbefalede Keilgaard, medens venstremanden *P. V. Nielsen*, Stoense, tog forbehold. Men amtmand *Kofoed* fandt, at en undersøgelse burde man dog ikke modsætte sig.

Ministeriets svar forelå i juni 1932 og gik ud på, at det modtagne projekt skønnedes at være af for små dimensioner, ligesom det også måtte blive en del dyrere end anslået. Amtmanden mente da, at man i hvert fald indtil videre måtte henlægge sagen.

Således endte første fase som et tilsyneladende nederlag. Og modstanderne hoverede!

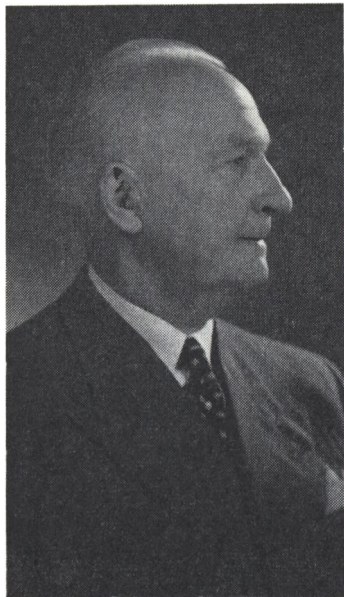
BROPLANENS ENDELIGE VEDTAGELSE – EFTER 30 ÅRS DEBAT!

I det lokale broudvalg havde man dog ikke tabt modet, idet man bedømte ministeriets svar således, at det ikke gjaldt selve tankens værdi eller planens gennemførlighed, men kun det bestemte projekt, der var indsendt til undersøgelse.

I den følgende tid skete der da to ting, dels at udvalget orienterede sig på *Taa-singe*, hvor man nu også havde begyndt at røre på sig, dels at udvalget blev suppleret med tre ansete mænd fra Nordlangeland. De to sognerådsformænd *P. Rasmussen*, Strandlyst, og *Chr. Johansen*, Elise-lund, samt *K. Hansen*, Klausebølle, der var konsulent for landboforeningen. Udvalget, der altså nu bestod af syv medlemmer, konstituerede sig påny med *Kærtoft* som formand og mig som sekretær.

Og så tog man fat på et nyt grundlag. Vor plan gik ud på at få de to øers sogneråd til i fællesskab at anmode *amtsrådet* om at tage sagen op. Der blev da igen afholdt afstemninger i sognerådene. Resultatet blev nu 45 ja og 27 nej, medens 6 sognerådsmedlemmer sagde stemmer ikke. – Altså lidt ringere end sidst, men dog ikke helt galt, da det dengang kun gjaldt en undersøgelse, mens der nu var tale om at gå positivt ind for sagen. Og da der var fem sogneråd med *flertal* foruden de tre fra *Taa-singe* (hvor tilslutningen overalt var *enstemmig*), fandt man dette grundlag fyldestgørende.

Den 12. juni 1934, netop 3 års dagen for broagens start, kom spørgsmålet så igen for i amtsrådet, hvor amtmand *Rudolf Lassen* straks som positivt indstillet for planen foreslog, at man bemyndigede vejudvalget

Amtmand Rudolf Lassen.

til at foretage de nødvendige undersøgelser og til at afholde de dermed forbundne udgifter. Hvilket vedtoges enstemmigt efter enkelte udtalelser, der kun viste velvilje!

Med denne betydningsfulde begivenhed sluttede på en måde broagens anden fase. Den var hermed ført frem for det forum, hvor den hørte hjemme, idet det jo måtte blive Svendborg amt, der kom til at stå som bygherre, hvis sagen skulle tænkes gennemført. – Det lokale broudvalg havde modtaget et nyt projekt (fra ingeniørerne Nielsen & Ostensfeld), ligeledes lavbro med indførsel til Rudkøbing havn, men som efter lange overvejelser hos ministeriets sagkyndige led samme skæbne som det først indsendte. Og på Langeland gik debatten stadig sin gang, på møder og i pressen, i sogneråd og på erhvervs-generalforsamlinger,

de første år om bro eller ikke-bro, senere om høj- eller lavbro! Men noget egentlig fast grundlag at bygge på fik man først, da amtsrådet under amtmand *Lassens* fremragende ledelse havde taget sagen i sin hånd.

Af ministeriets kommentarer til Nielsen & Ostensfelds projekt havde man forstået, hvad sagkundskaben krævede, først og fremmest at det skulle være *højbroer* over de to gennemsejlingsfarvande. I 1936 nedsatte amtet et officielt broudvalg med repræsentanter for både land- og bykommuner og med amtmanden som formand. Og året efter vedtoges det her at antage prof. *Engelund* til at forestå udarbejdelsen af et projekt.

Dette forelå i 1938 og omfattede lavbro og dæmning over Siøsumd samt højbroer over Svendborgsund og ved Rudkøbing. Det samlede anlæg blev anslået til 14 mill. kroner. En lang række møder fulgte, bl. a. vedrørende byernes stilling og de bestående trafikelskabers forhold. Men i 1939 vedtog amtsbroudvalget *enstemmigt* at søge sagen fremmet i overensstemmelse med prof. Engelunds plan, og amtsrådet vedtog at ansøge ministeriet om midler til dens gennemførelse.

Ja, så langt var man nået, inden krigen satte ind og besættelsen lagde sin klamme hånd over alt og alle. Netop til den 9. april 1940 havde man indkaldt amtsbroudvalget til det afsluttende møde, før ansøgnin-

gen til ministeriet blev indsendt. Det måtte naturligvis aflyses som så meget andet.

Senere på året anmodede amtet trafikminister *Gunnar Larsen* om at få broplanen »fastlagt i princippet«. Det fik man, og det gentoges i 1946 af *Elgaard* og i 1948 af *Carl Petersen*. Velvilje skortede det ikke på. Men besættelsen trak ud, og senere kom efterkrigstidens mangfoldige vanskeligheder.

Imidlertid havde jo nu brostemningen på Langeland ændret sig totalt. I landsognene noteredes praktisk talt fuld enighed. Inden for erhvervslivet så man det særsyn, at selv tidligere erklærede modstandere af broen nu meldte sig blandt de ivrigste for at få arbejdet begyndt. Også Rudkøbing byråd stod nu enigt. Stort set vakte det almindelig glæde overalt, da der hen i 50erne blev givet den første statsbevilling til detailprojektering af Søsund-afsnittet, og endnu mere da der i 1957 blev bevilget 85 pct. af de 10 mill. kr. til dette arbejdes udførelse.

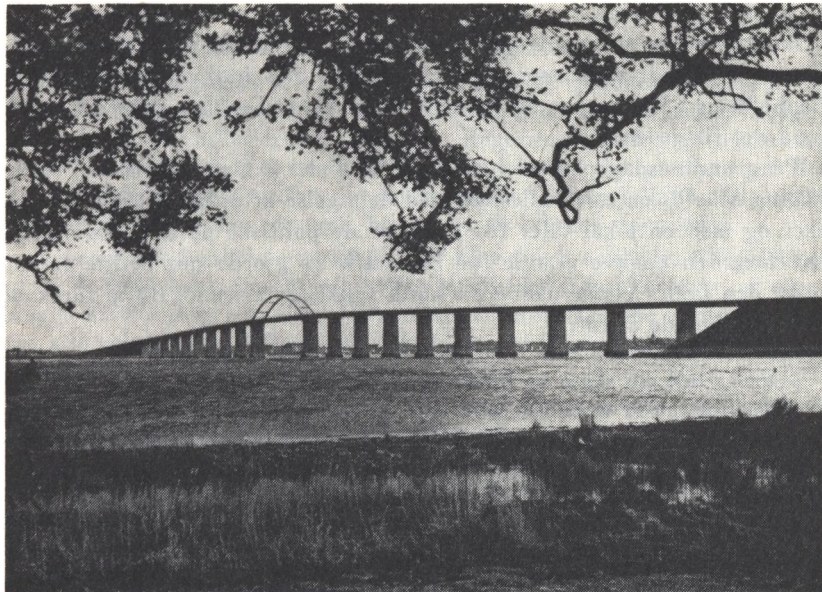
Hermed havde man fået *begyndt*. Men naturligvis måtte man *videre* – »om man så skulle bygge broen selv og opkræve bropenge«! Hertil kom det dog ikke. Amtmand *Friis Jespersen* og amtsvejsinspektør *Grimstrup* fandt ud af, at den nye vejlov kunne bruges, hvilket også trafikminister *Lindberg* og det samlede økonomiudvalg med *Bertel Dahlgaard* i spidsen sagde ja og amen til.

Og så fik vi broen! Ikke alene den ved Rudkøbing, men også den ved Svendborgsund, alt på vilkår, at de 25 pct. af omkostningerne blev skaffet lokalt. Heraf betaler amtet en trediedel og kommunerne resten. For Langelands vedkommende bliver det kr. 8,65 pr. indbygger årligt i 30 år. Ialt 2,4 mill. kr., hvilket dog efter sagkyndiges skøn ikke er mere, end hvad øens beboere med lethed indtjener *årligt* ved havneafgifternes bortfald og trafikens billiggørelse.

De samlede udgifter blev anslået til: For Søsund-afsnittet ca. 10 mill., for broen ved Rudkøbing 15 mill, for Svendborgsund ligeledes 15 mill., hvortil kom brovejs-anlæg for 10 mill. Altså 50 mill. kr. – Disse beløb må dog nu revideres. Se Noter¹⁵).

Broen ved Rudkøbing (den egentlige »Langelandsbro«) blev indviet den 10. november 1962. – Allerede det første år blev den passeret af 671.000 køretøjer og i det andet år af 751.000 eller i gennemsnit godt 2000 *pr. døgn* året rundt.

Ja, det varede jo altså faktisk over 30 år, inden målet blev nået! Enkelte steder skal dette have givet anledning til en vis mytedannelse: Måtte ikke langelænderne være et særlig stridigt folkefærd, når de kunne leve i uenighed så længe om en så selvfølgelig ting som at få øen forbundet

Langlandsbroen efter indvielsen 1962 - set fra Sisø over mod Rudkøbing, hvis historiske vartegn, kirken og bymøllen, skimtes mellem bropillerne til højre.

med fastlandet. Endda *gratis!* Hvilket jo var de vilkår, der gjaldt, da man byggede broer for vejmillionerne i 30'erne.

Hertil må dog siges, at rent bortset fra balladen i pressen i starten og enkelte tilløb til kværulere senere, så *var* der jo også adskillige momenter af rent *saglig* karakter, når det gjaldt en foranstaltning, der i så høj grad måtte betyde en omvæltning i de tilvante forhold.

Til trods herfor er dog sandheden den, at allerede inden man var nået igennem 30'erne, var synspunkterne arbejdet sammen til praktisk talt fuld enighed. Hvis ikke krigen var kommet og dermed besættelsen og efterkrigstidens valutånød, havde Langeland utvivlsomt fået sin bro i bygningen af 40'erne.

De sidste 20 år havde Langeland *ikke* ansvar for!

UNDER BESÆTTELSEN

Om livet på Langeland i de fem onde år kan vist siges, at det stort set formede sig som de fleste steder, snarest vel en kende fredeligere. En alvorlig mindelse om krigens uhygge og brutalitet i verden omkring os fik

vi på den allersidste dag, da den store flydedok med krigsfanger fra de tyske fangelejre strandede i bæltet ud for Skovsgaard på Sydlangeland. De mange hundrede Russere og Franskmand blev indkvarteret på skoler henholdsvis i Rudkøbing og Humble og blev her i mange måneder. Men også det fik jo en ende.

På grundlovsdagen efter befrielsen blev der i Ørstedsparken i Rudkøbing afholdt en stor fællesfest med deltagelse af op mod 1500 mennesker og med en lokal taler for hvert af de politiske partier. Jeg havde her fået den opgave at tale for Danmark og gjorde mit bedste for at tolke den fælles glæde over vort lands lykkelige skæbne. Bl. a. forekom i talen følgende afsnit:

»Der er talt om skam og ydmygelse i forbindelse med 9. april. Og det er jo sandt, at vi følte det alle som en ydmygelse. Men skammen var Tysklands, der med den uvederheftighed, som fra først til sidst var nazismens kendetegn, brød sine løfter trods den ikke-angrebspagt, som det selv havde opfordret os til at afslutte.

Den ære er Danmarks, at vi aldrig bukkede under hverken for list eller brutalitet, men sluttede kreds i en folkelig front ud over alle partiskel, tro mod vort danske sind og vort demokratiske styresæt.

Og det er jo sandheden om disse år. Når vi taler om den danske modstandsbevægelse, har vi lov til at pege på, at den i virkeligheden begyndte den 9. april 1940. Den begyndte straks med Kong Christians og regeringens protest mod det tyske overgreb. Den fortsattes af rigsdagen og hele folket, så snart man havde rejst sig efter det bedøvende slag. Både på rigsdagen og ude i folket udløste begivenhederne en spontan bevægelse for at skabe en samlet national front mod undertrykkerne.

Vi husker endnu, hvorledes befolkningen fra Skagen til Gedser gennem »alsang« bogstavelig talt *sang* sig sammen i de første alvorlige dage. Det skete også her i Ørstedsparken. Af alt hvad der da skete forstod tyskerne intet. Det var et udtryk for dansk egenart, ganske fremmed for deres mentalitet.

Men over for regeringen varede det jo ikke længe, før de på trods af alle løfter stillede krav på krav. Vi husker deres forsøg på at få statsminister Stauning fjernet for derved at drive en kile ind i sammenholdet. Det blev afvist. Vi husker kravet om, at regeringen skulle opfordre de unge til at melde sig til Frikorps Danmark. Regeringen sagde nej. Vi husker krav som dette, at regeringen skulle flytte fyrene uden for Esbjerg, hvorved de skibe, der sejlede i tillid til fyrene, ville sejle ind i minefelterne. Det afvistes. Vi husker kravet om, at alle, der blev pågrebet i sabotage, skulle stilles for en tysk ret og afsone straf i tyske fængsler. Det blev afvist.

På andre punkter bøjede regeringen af, hvor det skønnedes nødven-

digt for at undgå katastrofen. Måske også på punkter, hvor den ikke burde have gjort det. Det er lettere at se bagefter.

Men vi ved også, hvorfor det skete. Først og fremmest af hensyn til faren for Sønderjylland. Den dansk-tyske grænse var den eneste tilbageværende af Versailles-fredens grænser. Regeringen havde en begrundet frygt for, at kom der et brud, så ville det gå med *vor* grænse, som det gik for Belgien og Frankrig og andre steder. Sønderjylland ville være tabt og dansk ungdom dernede blive ført til krigens slagmarker.

Gennem den henholdende taktik, der blev fulgt, opnåedes tillige dette, at da de tyske krav den 29. aug. 1943 blev af en sådan karakter, at regeringen afviste dem i spontan forbitrelse, så kunne det ske i fuld enighed fra alle sider i folket. Den nationale front var ikke alene holdt, men nu så fasttømret, at den ikke mere lod sig bryde.

Og lykkeligtvis var man da nået så langt hen i krigen, at Tyskland havde fået andet at tænke på end at flytte grænser«.

Denne fremstilling var fra min side ikke fri for at være et forsøg på at balancere over for de synspunkter, som jeg vidste blev gjort gældende i hverdagen.

Som mange på Langeland måtte jeg reagere stærkt mod de chauvinistiske kredses hasarderede angreb på dr. *Munch* som »hovedansvarlig for 9. april«. Jeg var her helt på linie med *vor* nøgterne kredsformand *Keilgaard*, når han åbent erklærede: »De mennesker ved jo ikke, hvad de taler om! Det ville have været en uoverskuelig *ulykke* for Danmark, om vi den 9. april havde haft så meget militær, at det kunne have fristet de ansvarlige til desperation i stedet for den besindighed, der blev udvist«.

Også over for de vedholdende angreb på den siddende regering for »eftergivenhed« og især på udenrigsminister *Scavenius*, der direkte blev beskyldt for at gå tyskernes ærinde, måtte jeg tage stærkt forbehold. Gennem jævnlige informationsmøder var bladenes repræsentanter holdt underrettet om de til enhver tid opståede vanskeligheder. Men pressen havde mundkurv på, og det var begrænset, hvad der kom til offentlighedens kundskab. De gentagende indtrængende henvendelser fra regeringen (og *Kongen*) til den danske befolkning om at bidrage til opretholdelse af ro og orden blev ikke af alle opfattet som *alvor*, men som »dikteret af besættelsesmagten«. Og sabotagen fortsattes – til sluttelig den tyske desperation gik over gevind.

Det er mit indtryk, at hverken angrebene på dr. *Munch* eller *Scavenius* fandt større sangbund på Langeland, navnlig ikke i landbefolkningen. Ved det nationale valg i 1943, midt under besættelsen – det sidste ved hvilket dr. *Munch* var opstillet på Langeland – fik han det største stemmetal, der nogensinde er afgivet på en kandidat i Langelandskredsen.

Heller ikke den i mange henseender farisæiske klapjagt på små og store »syndebukke« i årene efter besættelsen så man på med sympati. Især ikke efter at loven med tilbagevirkende kraft var blevet gennemtruffet i åbenbar strid med almindelig dansk retsopfattelse. Da fandt mange, at »ugræs var føjet over hegnet« og havde besmittet danske sind.

Et trist efterslet fra en trist periode i vort folks historie. Alt i alt var vi dog – skønt vi, som *Churchill* udtalte, havde været »i bur med en tiger« – kommet lykkeligere igennem end noget andet europæisk land. Eller som *Kong Christian* sagde det på sin måde til Scavenius ved afskedsaudiensen: »Vi opnåede da, at København ikke blev bombarderet og at landet ikke blev ødelagt!«

DE SENERE ÅR

Med årene efter besættelsen er vi så langt fremme mod nutiden, at der herfra kun skal nævnes enkelte ting.

Folketingsvalget i 1943 blev som før nævnt det sidste, hvori dr. *Munch* deltog, og han kunne da efter at være udtrådt af regeringen være med i hele møderækken. På grund af besættelsen blev det et valg af en særlig karakter, ikke partipræget med kampmøder som før, men med lukkede møder, kun for meningsfæller. Et mærkeligt valg, når man tænker tilbage: Danmark besat af en fremmed magt og et valg ikke for at strides partierne imellem, men for at øge den fælles styrke til bevarelsen af vort nationale særpræg og tilkendegive over for omverdenen, at vi stod i sluttet kreds om vort folkestyre.

Dr. *Munch* deltog i 10 møder i denne valgømgang og havde lejlighed til at tale til ca. 1200 vælgere. Der indledes efter traditionen i Humble, og det sidste møde afholdtes i Spodsbjerg søndag aften før valgdagen. Ved alle møderne blev dr. *Munch* varmt hyldet. Ingen tænkte vel dengang, at det skulle blive afslutningen på hans mange virkeår på Langeland. Ved det ordinære valg to år senere måtte han dog på grund af svigtende helbred afslå at fortsætte.

Dr. *Munch* døde i 1948, ca. 78 år gammel.

Hans efterfølger som folketingsmand fra 1945 blev *Aage Fogh*, der repræsenterede kredsen i de følgende 19 år. *Aage Fogh* var helbefaren som politiker, idet han tidligere havde været indvalgt i folketinget som repræsentant for Frederiksborg amt, men da trak sig tilbage for at hellige sig det betydningsfulde arbejde som leder af husmændenes indkøbsforeninger. Da han nu kom i folketinget påny, vandt han ved sin særlige kyndighed i økonomiske og sociale problemer hurtigt en smuk po-

Aftenfesten ved »Langelands Folkeblad«s 50 års jubilæum.

sition både på Langeland og i folkettinget. I en årrække var han formand for sit partis folketingsgruppe og valgt som statsrevisor.

Den 21. december 1955 blev »Langelands Folkeblad«s 50 års jubilæum fejret under festlige former. I dagens anledning blev udsendt et efter vore små forhold imponerende jubilæumsnummer på 48 sider med historiske beretninger om bladets start og udvikling og »Demokratisk Forening«s historie fra 80erne til vore dage samt mange bidrag om øens erhvervsliv i nutiden.

Efter jubilæet trådte *Keilgaard* tilbage som formand og efterfulgtes af sognerådsfmd. *M. J. Larsen*, Tryggelev, med hvem samarbejdet fortsattes i samme gode spor. I 1961 flyttede min kone og jeg fra det smukke gamle bladhus, hvor vi havde haft vort hjem gennem ca. 35 år. Min efterfølger blev den ansete og flittige bladmand, *Frede Pries Nielsen*, tidligere i mange år redaktionssekretær ved »Skive Folkeblad«.

*

Inden jeg slutter må endnu nævnes, at jeg i de seneste årtier påny har haft den glæde at kunne foretage flere udenlandsrejser, navnlig med *Italien* som mål. Det har altid været mig en frydefuld oplevelse at besøge fremmede egne. Når i første række Italien er kommet til at stå for

mig som rejslandet fremfor alle, skyldes det, at man her foruden at møde nutiden i pragtbyer som Rom, Firenze, Venedig og mange andre, ligesom i perspektiv kan se tilbage over den historiske udvikling, der illustrerer menneskeheden vandring gennem årtusinder. Det sætter på sin egen måde tanker i sving, også om de mange svære spørgsmål, som mennesket i nutiden tumler med.

I slutningen af fyrrerne var jeg med til starten af Rudkøbing Rotary Klub, et medlemsskab, jeg gennem årene har haft megen glæde af. Det er en både morsom og lærerig oplevelse, at man her i en kreds af modne mænd fra forskelligt milieu og med vidt forskellig indstilling, politisk, religiøst og samfundsmæssigt, dog kan finde en fælles medmenneskelig tone, der uden malice kan betegnes som kammeratskab. Selv om det vel må siges, at de etisk betonedede formåls-paragraffer giver større løfter, end det til enhver tid er muligt at få indfriet, føles dog bag samværet et udtryk for god vilje, der er værdifuldt for den enkelte.

– Når jeg i dag ser tilbage over mit livs oplevelser, er det med taknemmeligt sind. Det var i de unge år mit hedeste ønske at komme ud i en større verden og få lejlighed til at *leve med* i livet, der rørte sig. Jeg mener selv, jeg i rigt mål har fået denne drøm opfyldt. Min virksomhed som bladmand blev aldrig i det store format, men den har fyldt mit liv med et berigende og udviklende indhold, givet mig lejlighed til at møde mange af tidens betydeligste personligheder og til også selv efter evne at være med til fremme af tanker, jeg følte mig optaget af.

Stort set må jeg betragte mit livsløb som beroende på et eventyrligt *held*, der har fulgt mig livet igennem. Begyndende i barndomshjemmet, der var præget af flid og nøjsomhed, men dog med vinduerne åbne til interesser udover det dagligdags. Fortsat gennem ungdomsskolerne i Hadsten til *Odense, Vendsyssel og Langeland*, de tre hovedstationer på min livsbane, der hver på sin vis bidrog til at virkeliggøre eventyret.

Efterskrift og noter

MIN BARNDOMS REDAKTØR

¹⁾ S. 20. Når jeg i en forholdsvis tidlig alder blev optaget af tidens problemer, skyldtes det ikke mindst den meget særprægede bladmand, redaktøren af min barndoms avis, *Hans Jørgen Jensen*. Han kom til at stå for mig som et unikum, både som foregangsmand og som skribent.

Hans J. Jensen havde som ung landmand været elev på Rødding og Hindholm højskoler og fik derefter selv en gård på Vestmøn. Allerede som 30årig blev han medlem af sognerådet. Men hans interesser gik videre. To år senere (1878) solgte han gården og overtog »Møns Folkeblad«, hvor han hurtigt viste sig at være den rette mand på den rette plads.

Hans første store bedrift var her, at han tidligt skaffede mønboerne *telefon*, idet han i 1885 stiftede Møns Telefonselskab, som han derefter var enejer af i mange år. Videre blev han direktør for Sparekassen for Landboere, bestyrer af Møns Dampskibsselskab o. m. a. Kort sagt, en lille konge på sin ø. Som sådan mindes jeg ham fra min tidligste barndom.

Hans J. Jensen.

Men først og fremmest mindes jeg ham som skribent fra sidste halvdel af 90erne, da jeg selv var begyndt at følge lidt med. Han var en glødende frihedsmænd, der selvstændigt og fordomsfrit sagde sin mening om, hvad der rørte sig i tiden. Ikke som »politiker« eller partimand i almindelig forstand. Hans type var vel nærmest hvad man dengang forstod ved »bjørnbakkerne«. Mest rigtigt kan det vist siges, at hans idé som bladmand var at skabe røre i andedammen, ruske op i gemytterne og vække til større personlig selvstændighed og videre udsyn på bekostning af den traditionelle *vanetænkning*. Han havde en vidunderlig evne til med få streger at belyse et omstridt problem, så man forstod, hvad det drejede sig om, følte sig opfordret til at *tænke selv* og tage stilling i stedet for at *løbe i flok*.

Det var en form for »vækkelse«, der skabte røre. Begejstring hos nogle, forargelse hos andre (de, der følte sig gået for nær!) Hos mig blev det til stor beundring for H. J. J.s enestående evner som skribent, og jeg fulgte i mine første ungdomsår med stor iver hans frimodige og fordomsfrie artikler i bladet. Den dag, da jeg som 17årig i 1901 efter indbydelse mødte op på redaktionen og blev

»antaget« som lokaledarbejder for min egn, står klart for min erindring som en slags indvielse til min kommende livsgerning.

Gennem årene siden bevarede jeg en nær forbindelse med »Møns Folkeblad«. Da jeg en halv snes år efter mønstiden var blevet redaktør i Vendsyssel modtog jeg en velgørende hilsen fra den gamle stridsmand på min fødeø. Den var ledsaget af en bog gave med følgende dedikation:

*Vær altid stolt af at høre til de ydende!
Hold hovedet koldt og galden flydende!*

Disse linier var karakteristiske for ham, både som menneske og som skribent. Hans J. Jensen var ikke blevet bladmand af blot lyst til at skrive, men fordi han ville noget med sin pen. Og som mange af de gamle af pressens pionerer i kamp-årene blev han en foregangsmand og banebryder for sin egn.

²⁾ S. 28. Eksempelvis kan nævnes, at der fra *Langelandskredsen* var hele 10 navne blandt underskriverne på Bransagers opråb: A. Keilgaard, Fodslette, møller Andersen, Hesselbjerg, H. A. Andreasen, Statene, A. C. Clemmensen, Magleby, møller N. P. Hansen, Illebølle, Claudius Jørgensen, Hesselbjerg, snedker N. K. Larsen, Fæbæk, smedem. V. C. Sørensen, Lejbølle (senere Nr. Longelse), læge S. Sørensen (Segel), Humble, og snedker Rs. Andersen, Strynø.

³⁾ S. 30. *Emil Therkilsen* fik en smuk karriere som bladmand. I en modnere alder blev han redaktør af »Kolding Folkebl.« og var i en årrække fmd. for Foreningen af Venstreblade. Men desværre blev hans virksomme liv brutalt afbrudt, mens han endnu stod i sin fulde kraft. Under den anden verdenskrig blev han dræbt af tyskerne, da de bombede hans blads trykkeri.

⁴⁾ S. 42. *Chr. Brixtofte* var en meget alsidig begavelse, både som teknisk leder og som forretningskyndig. Efter red. Elmholt's død i 1927 varetog han i et par år ledelsen af »Fyns Vbl.« sammen med bladets hidtilv. hovedstads-korrespondent, red. *Gunnar Nielsen*. Fra 1929-43 var Brixtofte eneredaktør. Han flyttede da fra Odense til den betydningsfulde stilling som fmd. for Organisationen af Bladudgivere i Provinsen og blev efterhånden indehaver af en lang række af den danske presses fornemste tillidsposter, som han varetog med stor dygtighed til sin død i 1961.

⁵⁾ S. 42. Skete det lejlighedsvis, at vi i redaktionen kom lidt »på kant«, var baggrunden altid en helt uskyldig form for smådrillerier, som det kendes på enhver redaktion. Forøvrigt afslørede *Hasager* i disse unge år et talent, som vist ikke offentligheden bekendt er blevet dyrket siden. Jeg har i mine gemmer en serie af muntre karikaturtegninger fra de dage, som jeg senere har haft megen fornøjelse af.

⁶⁾ S. 49. *Evald Kristensen* blev i U.S.A i en lang årrække og udfoldede en betydelig virksomhed i arbejdet blandt danske derovre, både som præst og højskoleforstander. Op i 20'erne vendte han tilbage og blev præst i Elling ved Frederikshavn, senere i Taars ved Hjørring. Jeg traf ham igen, da han i sine sidste leveår var i Rudkøbing som hovedtaler ved afsløringen af J. Chr. Bays buste i Ørstedsparken.

MADSEN-MYGDALS SVARSKRIVELSE

7) S. 56. Brevet fra *Madsen-Mygdal* til kandidatudvalget i Hjørring gengives her (afsendt fra Dalum 5. juni 1912):

Kære Kristian Dahl.

Da Deres navn står forrest blandt underskriverne, tillader jeg mig at sende svaret til Dem. – Allerførst min hjerteligste tak for den tillid og venlighed, som udvalgets opfordring er udtryk for. Hvis jeg kunne træde ind i politisk virksomhed for tiden, er der ingen kreds, jeg ville være mere glad ved at repræsentere end Hjørring-kredsen og ingen befolkning, jeg bedre kunne tænke mig at træde i samarbejde med end min hjemegn. – Men min stilling har ikke forandret sig, siden vi sidst talte om den sag. Jeg har mere end nok i den opgave at udføre gerningen her tilfredsstillende; at forene forstanderpladsen med et folketingsmandat vil i hvert fald overstige mine kræfter. Og selv om jeg ofte føler lyst til så stærkt, som min stemme formår det, at råbe op mod al den ynkelighed, dansk politik for tiden frembyder – uden dog at nære ret store forventninger m. h. t. resultatet – så er jeg ikke i tvivl om, at jeg ikke på dette tidspunkt kan forlade den gerning, som jeg for så få år siden har lovet at varetage, og som jeg daglig føler glæde i – vistnok i langt højere grad, end politikerne føler det i deres virksomhed. Derfor må jeg bede Dem bringe udvalget det svar, at jeg ikke kan følge opfordringen, hvor fristende den end er. Men jeg håber, at det må lykkes at finde en god mand, som kan erobre kredsen tilbage for Venstre.

Samtidig vil jeg gerne benytte lejligheden til at ønske mine »landsmænd« til lykke med den unge redaktør Borgstrup, som nu har begyndt at arbejde i Hjørring. Jeg har lært ham at kende her i Odense og satte meget stor pris på ham for hans overordentlig dygtige og grundige arbejde, ikke mindst på sådanne områder, som er af særlig interesse for landbruget og landboerne. At kunne skrive politiske ledere er ikke nok til at gøre et blad uundværligt i hjemmene. Der hører mere til. Men jeg tror, at Borgstrup vil forstå at løse den opgave, og at han også vil passe godt til et samarbejde med den nordjyske befolkning. Blot det kunne lykkes at få de noget udviklede bladforhold i Vendsyssel ordnet bedre, så er Borgstrup ganske sikkert en mand, som Venstre i Vendsyssel vil kunne få megen glæde og nytte af.

Med venlig hilsen til Dem og hele udvalget.

Th. Madsen-Mygdal.

– Ved læsningen af M.-M.s venlige bemærkninger til slut bør erindres, at han ret nøje kendte mine politiske anskuelser, og at dette følger også er med i hans tanker, når han udtaler sig så uforbeholdent. Dette til trods for, at der dog var et enkelt punkt – mig bekendt også det eneste – hvorom vi *ikke* var enige, nemlig grundskyldsspørgsmålet. Som nævnt havde vi året før gjort hinanden følgeskab til det radikale landsmøde i Randers, hvor netop partiets stilling til grundskyld var et hovedemne. M.-M. stod her på *Hassing Jørgensens* standpunkt (som vist også *Zahle* delte), medens jeg var enig med flertallet, der sluttede op om *Jak. Langes* fløj (i det udvalg, der havde arbejdet med sagen). – Man kan så være uenig om, hvem der i denne henseende var mere eller mindre

»rigtig radikal«! Men iøvrigt var det jo alt andet end grundskylds-problemer, der var aktuelt, da bruddet kom tre år senere.

⁸⁾ S. 58. *Sophus Berthelsen*, Høng, hørte til grundskyldsbevægelsens ivrigste agitatorer, kendt bl. a. som den, der havde forfattet husmændenes »Køgeresolution«. I den danske Henry George-forenings hovedbestyrelse, hvoraf jeg i nogle år var medlem, var Berthelsen og Jak. Lange de to mest fremtrædende skikkelser. Af andre kendte navne husker jeg Villads Christensen, Anders Vedel, Uffe Grosen, F. Folke, ægteparret Bjørner o. fl. Det var folk, der havde ordet i deres magt, og bølgerne gik ofte højt, når man kom ind på bevægelsens taktik: Om man skulle stræbe efter at få dannet et særligt grundskyldsparti (med fare for, at det fik karakter af en *sekt*) eller som hidtil søge ideerne fremmet inden for de bestående partier. – Som bekendt blev resultatet nogle år senere (1919), at en del medlemmer (deriblandt familien *Bjørner*) var med til at stifte Retsforbundet.

⁹⁾ S. 69. *Hirtshals* var endnu i mine første Vendsyssel-år en lille ubetydelig fiskerby med kun enkelte spredte huse, omgivet af klitter og marehalm. Det var langelænderen ingeniør *Fibiger* (lægesøn fra Tranekær), der i 1918 ved bygningen af fiskerihavnen startede den udvikling, der siden har kendetegnet stedet. Hirtshals fik ikke alene sin fiskerihavn, men også trafikhavn (fast ruteforbindelse med Kristiansand). Og hvor man før vadede i sand og marehalm, er der efterhånden opvokset en moderne by med brede asfalterede gader og fine butikker. Og dag og nat kører de store fiskebiler derfra på langfart med fulde læs af havets rigdomme.

TRE DIGTER-SKÆBNER

¹⁰⁾ S. 75. Det bør noteres, at *Harald Bergstedts* ansættelse på kontoret i Sæby i nogle år i høj grad bidrog til at skabe liv omkring bladet. Dette havde også tidligere været præget af mange indsendte artikler til diskussioner om, hvad der var fremme i tiden. Men da Bergstedt kom til, blev det til tider helt overvældende. Navnlig vakte et par langvarige fejder med biskop *Ludvigs* og *Oscar Geismar* stort røre.

At Bergstedt var en lynende begavelse som skribent kan ikke tages fra ham. Men impulsiv, fantasifuld, alt skulle sættes på spidsen. Ofte en alvorlig belastning for den, der skulle være ordstyrer! »Et bål af evig ungdom«, som Tom Kristensen skrev om ham – betegnende også for hans *litterære* løbebane.

Efter udsendelsen af flere bind »Sange fra Provinsen« kom i 1916 den store digt-cyklus »Hans og Else« og siden i hurtig rækkefølge de to prosaværker »Alexandersen« og »Jørgensfesten« samt en lang række digtsamlinger og flere skuespil. I 1920 kom han på finansloven, og i 1928 blev han kåret som en af de »17 uødelige« blandt danske digtere!

Men det gik jo skævt til sidst. Op i 20erne forlod han Sæby og rejste til København. Under besættelsen gik han over gevind og fik bagefter en alvorlig dom for unational optræden. Han blev da ekskluderet af Dansk Forfatterforening, og siden var der stille om hans navn.

– Også *Ths. Olesen-Løkken* var mit blads lokale medarbejder fra starten i 1912 til op i 20'erne og fortjener en minderune:

Thomas var vendelbo, født i en mager kliteegn. Som 12årig fik han hoftebetændelse og kunne derefter i samfulde seks år kun færdes ved hjælp af krykker. Men han var fingernem, lærte at lappe sko og reparere cykler, og som 20årig blev han gift. Da jeg traf ham første gang i 1912, var han et par år før flyttet fra Vesteregnet ind til stationsbyen Vraa – med kone og 6 børn og 5000 kr. i gæld. Ved gode venners hjælp havde han fået indrettet et lille autoværksted. Han var nu 35 år. Børneflokket var yderligere vokset til 9, og kårene var bitterlig små.

Men der var én ting, som Thomas var *rig* på. Han havde et lyst sind og humør i overflod. Helt fra barndommen havde han bevaret en sikker tro på, at han engang skulle blive *digter!* Den drøm havde aldrig forladt ham. Han havde i deres lille beskedne hjem skuffer fulde af digte og noveller, som han undertiden læste for mig, mens også hans flinke kone og de lidt større børn lyttede opmærksomt.

Og så kom vi jo hen i årene under første verdenskrig, der i så mange henseender ændrede mentaliteten under gullaschtidens voldsomme spekulationsfeber. *Ths. O.* var da i nogle år slået ind på et nyt felt med installation af acetylen-gasværker og kørte i sin gamle Ford rundt til bøndergårdene, hvor han fik lejlighed til at gøre iagttagelser og samle menneskekundskab. Det var her, han fandt frem til den skikkelse, der som »Bonden Niels Hald« gav navnet til hans første store succesroman.

Siden blev det til over *en snes* store romaner, hvoraf flere blev oversat til svensk, tysk og hollandsk, og gennem flere år var han i følge folkebibliotekernes udlåns-statistik den mest læste blandt danske forfattere.

Omkring 1920 flyttede han til Løkken, hvor han fik et bogudsalg for Gylden-dal, og han føjede her sin nye hjembys navn til sit eget, så det blev som *Olesen-Løkken* han gik over i litteraturen. I de senere år boede han i Blokhus.

Efter hjemkomsten fra den meget omtalte lyn-tourne gennem Staterne, hvor han holdt foredrag i de danske foreninger, besøgte han mig i Rudkøbing. Også her fik vi da lejlighed til at beundre det fornemme dollargrin, som hans landsmænd i U.S.A. havde foræret ham til afsked. Det kom til at stå for mig som et strålende symbol på hans livs eventyr.

– *Knuth Becker* var den tredie digter-personlighed, jeg fik lejlighed til at følge fra starten og et stykke ad vejen frem mod berømmelsen. Han var netop i 1912, samme år som jeg ankom til Hjørring, vendt tilbage til byen efter årene på opdragelsesanstalten »Holsteinsminde« på Sjælland. Han var da henvend 20 år, men jeg mindes ham først fra nogle år senere.

Han kom en dag op på mit kontor med nogle papirer, som han stille og lidt generet lagde foran mig på mit skrivebord. Det var noget, han havde skrevet og som han bad mig se på, om det måske kunne bruges i bladet? Jeg så, det var digte, underskrevet *Knuth Becker*. Og jeg lovede at se nærmere på dem.

Selv havde han ikke sagt, hvem han var, men nu vidste jeg det altså. Og ad anden vej fik jeg da også lidt nærmere oplysning om ham. Han var nu med-

hjælper i faderens lille maskinforretning. Om hans tragiske barndom og opvækst og forholdene i hjemmet vidste folk ikke ret meget dengang. Familien Becker holdt sig for sig selv.

Ja, sådan var vort første møde. Det blev til adskillige siden, men næsten altid på samme stilfærdige måde. Det var ikke alle hans digte, jeg mente vi kunne bruge, men han var taknemmelig for hver lille opmuntring. Bl. a. husker jeg et mindedig om Peter Nansen, der nylig var død. Men ellers var det jo mest små romantiske oplevelser fra dagliglivet, han skrev om. Jeg har gemt en halv snes manuskripter med hans digte fra disse år. Efterhånden fik han også enkelte bøger til anmeldelse.

I 1917 blev han gift og fik sin egen forretning. Han fortsatte dog stadig sin digtning og fik også enkelte mindre ting udgivet, dog uden at det vakte større opmærksomhed. Knuth Becker var ikke nem at greje i disse år. At han havde talent var utvivlsomt. Også at han selv følte, han havde et budskab at bringe. Men det kom kun glimtvis frem, lidt famlende og usikkert, uden at han nåede ind til det egentlige. Alt skal have sin tid.

Og der skulle gå endnu en årrække, inden det lykkedes for ham. Hans egentlige gennembrud skete i 1932, da han udsendte det store prosaværk om drengen *Kaj Gøtsche* og dennes mislykkede start i tilværelsen. Og senere en lang række værker om familien i »Vendelby« (!) og den lille Kajs forfærdende oplevelser på »Sjællandsgave« (!). Ingen tog fejl af, at dette var stof, som forfatteren havde indlevet sig i gennem livets barske virkelighed.

Siden jeg i 1926 forlod Vendsyssel har jeg ikke haft forbindelse med Knuth Becker. Forøvrigt flyttede han også selv fra Hjørring nogle år efter, da han i Vesthimmerland havde erhvervet en tidligere hovedbygning til den gamle herregård »Waar«, som jorderne var solgt fra.

Herude i en forblæst egn nær Limfjordskysten vest for Sebbersund har han siden haft sit hjem og ved fortsat forfatterskab vundet sig et smukt og anset navn i den litterære verden. Da Det danske Akademi for to år siden for første gang uddelte sit store æreslegat på 50.000 kr., tilfaldt det med enstemmig bifald *Knuth Becker!*

MIT FORHOLD TIL HEILBUTH

¹¹⁾ S. 77. De citerede bemærkninger af dir *Heilbuth* forekommer i en skrivelse (17. jan. 1920), hvori han takkede for, at jeg efter årsskiftet som sædvanlig havde sendt ham »Vends. Vbl.«s driftsregnskab, ligesom han i smukke vendinger ønskede tillykke med, at vi trods alle besværligheder var nået til driftsbalance og stadig havde fremgang i abonnement.

Jeg havde i et brev sammen med regnskabet givet udtryk for bekymring for vort partis og vor presses stilling, selv om dette dog efter min mening måtte komme i anden række i sammenligning med den kamp, regeringen stod i. Her-til bemærker *Heilbuth*: »Ikke mindst har det glædet mig, at De rigtigt indser, at sikkerheden for en forsvarlig løsning af det nationale spørgsmål står over par-

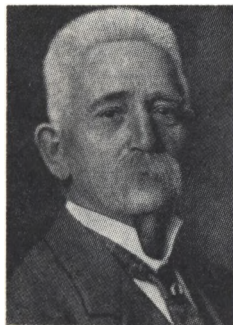
tiets og bladenes trivsel. Jeg trykker Deres hånd. Det er det, jeg stadig hæver – – « (Herefter følger så de citerede linier).

– For at undgå misforståelse må tilføjes, at når jeg havde sendt bladets driftsregnskab til Heilbuth, var det ikke for at glimre med »balancen«, men endnu mindre skyldtes det, at H. kunne have nogensomhelst *økonomisk* interesse deri. H. var i en lang årrække leder af selskabet »Den frie Presse«, hvis opgave var at yde øk. støtte til vore nyere blade. Men for Vendsyssels vedkommende vidste han, at der *ikke* ønskedes støtte udefra. Og der blev heller ikke anmodet derom i min tid.

Min interesse i at holde Heilbuth a jour var af rent personlig art. Baggrunden for, at jeg hvert år i Vendsyssel-tiden sendte ham mit blads regnskaber, var dels den, at jeg vidste det både interesserede og glædede ham at følge med, dels at jeg til gengæld selv kunne høste belønning deraf gennem nyttige vink vedr. problemer, jeg tumiede med deroppe.

MINDER OM EN PIONERSKIKKELSE

¹²⁾ S. 78. *Carl Slengerik* var den af det første hold »rebeller« fra folketinget i 1905, som jeg gennem årene fik nærmest personlig tilknytning til. Jeg traf ham første gang få dage efter min ankomst til Odense i 1906, og siden fulgte jeg ham ved utallige møder, både på Fyn og i Vendsyssel, hvor han da også var taler ved mit blads første ordinære generalforsamling i 1913.

C. Slengerik.

Han var en utrættelig agitator, altid i humør og parat, når der blev kaldt. Og altid i offensiven! En uvurderlig kraft for vort parti i dets første henvend 20 år. Hans djærve personlighed med det åbne og lyse sind og den altid redelige fremtræden havde let ved at skaffe sig ørenlyd, selv på steder hvor der kun var få partifæller i forsamlingen.

Også Slengerik som privatmand var det en fornøjelse at komme ind på livet af. Det traf sig sådan, at vi netop havde Slengerik i Vendsyssel til et møde umiddelbart efter pinsen i 1920, få dage efter at min kone og jeg var vendt tilbage fra bryllup i Helsingør. Han kom ved middagstid, og jeg var da så flot at invitere ham som den første gæst i vort nye hjem.

Min kone var lidt benøvet. Dels kendte hun ikke Slengerik, dels var der vel også endnu visse ting, hun savnede, både af køkkengrej og andet. Og så blev dog samværet i disse eftermiddagstimer et af de fornøjeligste minder, som vi ofte har måttet vende tilbage til.

Slengerik var privat yderst nøjsom. Selskaber med opdækning i den større stil holdt han sig helst borte fra, men i en mindre kreds under private former kunne han udfolde sin naturlige charme, næsten blive helt kåd. Min kone blev straks overvundet, og det blev et samvær med strålende humør. Højdepunktet

nåedes efter spisingen, da Slengerik galant og under megen munterhed hjalp min kone med at tage af bordet og i køkkenet fik sig iført et forklæde for at hjælpe til med at »tørre af« efter opvasken. – At en folketingsmand og stats-revisor kunne være sådan havde *Astrid* aldrig forestillet sig!

– Vort sidste møde med Slengerik blev af en helt anden karakter, men et minde, som heller ikke glemmes. Det var eftersommeren 1923. Hans helbred var da nedbrudt efter de mange års opslidende farter både vinter og sommer. I nogle måneder havde han opholdt sig på Silkeborg Bad for at komme til kræfter, men det forlød, at der næppe var meget håb om, at han ville komme over det.

Min kone og jeg var på et familibesøg i Silkeborg og benyttede da lejligheden til at tage ud for at hilse på ham. Han kunne endnu være lidt oppe, men dog kun på sit værelse, og her fik vi lov til at komme ind til en kort samtale.

Slengerik modtog os hjerteligt, og vi forstod, at besøget var en opmuntring for ham. Men det gjorde ondt at se hans før så ranke og lyse skikkelse synligt afkræftet og næsten endnu mere hans forsøg på dog trods alt at bevare en vis munter tone.

Da vi måtte gå, ville han absolut med ud til døren for at vinke farvel. Det fik han også lov til, idet en sygeplejerske fulgte. Men det var med vemod i sindet, vi gik tilbage til byen.

Kun kort tid efter blev det meddelt, at Slengerik nu var blevet overført til sit hjem i København. Og her døde han den 2. oktober, kun 64 år gl. Han blev begravet på Søllerød kirkegård ved siden af sin hustru, der var død få måneder tidligere.

¹³⁾ S. 79. Kampagnen forud for byrådsvalget (Hjørring 1921) havde ellers været livlig nok. Den politiske kampstemning fra panikvalget året før prægede stadig gemytterne. Navnlig nød da jeg den ære at blive en udsøgt skydeskive for angreb i modstanderpressen. Bl. a. blev der skrevet om »ødselhed med kommunens midler« med henblik på, at byrådet på plantageudvalgets *forslag* havde erhvervet det naturskønne lymbakke-areal »*Hjørring Bjerger*« nord for byen for nogle få tusind kroner.

Det må også indrømmes, at det ikke dengang så ud til ret meget, højst til græsning af en flok får. Alligevel mener jeg jo ikke, mit udvalg har haft grund til at angre sit initiativ, når jeg senere har lagt mærke til, hvor stolte man er i Hjørring af den turist-attraktion man her fik halvvejs forærende.

Der er gennem årene flere gange samlet tusindtallige skarer til Sct. Hans-fester og friluftsfeststillinger derude i »Bjergene«.

– Forøvrigt nåede plantageudvalget i samme periode også på anden måde at skaffe byen et værdifuldt minde, endda uden at det kostede noget. Det er den smukke »*genforeningssten*«, der står i et lille anlæg på »Børsen«, og hvis forhistorie er følgende: Vi fandt den i et jorddige mellem de to gamle landsognskirker (Sct. Hans og Sct. Olai), hvor den antagelig har ligget gennem adskillige århundreder. Og da vi så, det ikke var nogen helt almindelig sten, fik vi ved velvilje fra de kirkelige myndigheder lov til at fjerne den og stille den op i »Christiansgave« (hvorfra den senere er flyttet til »Børsen«).

Stenens sjældenhed skyldes ikke i første række dens størrelse, men at det er

en såkaldt »skålsten« fra bronzealderen eller måske yngre stenalder (med en hel serie af skålhuller indhugget som en art frugtbarheds- eller soldyrkelsestegn). Dette skal man dog se nærmere efter for at opdage. Vi fandt da på ved opstillingen at lade bagsiden være forside og – da det netop var i genforeningsåret – her lade indhugge årstallet 1920, omgivet af en egekrans. Og den blev opstillet uden afsløringshøjtidelighed med taler og anden festivit.

På den måde fik Vendsyssels hovedstad sin »genforeningssten«! Men foranledningen til, at den blev rejst, var altså faktisk de antagelig 3–4000 år ældre »inskriptioner« på stenens bagside, som man vil opdage, når man ser nærmere til. Hvilket hermed være afsløret.

¹⁴⁾ S. 80. Da *Erik Scavenius* i 1915 overtog Voergaard, var det en af landets ånseligste herregårde på ca. 1500 tdr. land ager og eng og ca. 2000 tdr. land skov. Der blev dog ved den lejlighed foretaget en betydelig udstykning, idet både skovene og vist over halvdelen af jorden blev solgt fra. – Iøvrigt stammer slægten Scavenius deroppe fra. Dens stamfader *Jacob Brønnum* var født i Skagen som nr. 10 af 12 børn i handelsmand P. Christensen Brønnums hjem. Medens de 11 vedblev at være skagboer, blev Jacob student i Aalborg, hvor han fik navnet *Scavenius* (latinsk udledning af skagbo).

I 1776 rejste han til Ostindien, hvorfra han 15 år senere vendte tilbage med en formue på »2 tdr. guld«. Han erhvervede da de to store godser Gjorslev på Stevns og Klintholm på Møn, og senere blev også Basnæs i Sydvestsjælland føjet til.

Den driftige skagbo blev oldefar til de tre udenrigsministre Scavenius, vort land har haft i dette århundrede: *Harald S.* fra Gjorslev (ministeriet Neergaard), *Erik S.* fra Klintholm (ministeriet Zahle) og *O. C. S.* fra Basnæs (ministeriet Friis 1920).

HVAD BROFORBINDELSEN VIL KOSTE

¹⁵⁾ S. 114. De tal, der efter Langelandsbroens bygning blev nævnt som omtrentlige for den samlede broforbindelse, vil vise sig at være steget betydeligt, inden man når til den endelige afslutning. De ca. 50 mill. kr. vil blive til mindst 70 mill.

Kun for Siøund-afsnittet og for broen ved Rudkøbing foreligger endeligt regnskab, hvilket svarer pænt til det anslæde, endda til den gode side. Disse arbejder kostede henholdsvis 8 og 16 mill. (mod anslået 10 og 15).

Men for Svendborgsund-broen og de store brovejs-arbejder i forbindelse dermed bliver der tale om en meget betydelig stigning, for en stor del naturligvis foranlediget af de betydelige prisstigninger. Allerede ved påbegyndelsen af broarbejdet regnede man her med 23 mill. Der tales nu om 26 mill. Og brovejsarbejderne ventes at løbe op til ca. 20 mill.

Men noget helt konkret kan naturligvis ikke siges, da man endnu er midt i arbejdet og først regner med broens indvielse i november 1966.

FRA SOMMERUDFLUGTERNES TID

Den radikale Venstrepresses redaktørforening har altid været præget af sammenhold og et smukt kammeratskab. Jeg mindes med særlig glæde fra de første år den næsten faderlige omsorg, hvormed *Bernild* altid sørgede for, at yngre kolleger hurtigt kom til at føle sig hjemme i kredsen. Det var også *Bernild*, der fik sat sommerudflugterne i sving. Der er gennem årene aflagt besøg i mange af landets skønneste egne.

Ovenstående billede viser deltagerne i en herlig udflugt til Hillerød i midten af 30'erne, da *Bigum* havde overtaget formandsposten.

– Der er gjort lyst i rækkerne siden. Men for dem, der er tilbage, vil de mange kendte ansigter genfremkalde mindet om lyse og fornøjelige oplevelser i samvær med gode kammerater.